

**GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA ŞANLIURFA
HAC KAPILARI VE SANATÇI ABDURRAHMAN
BİRDEN**

Yüksel TOK

**Yüksek Lisans Tezi
Sanat Kuramı ve Eleştiri Ana Bilim Dalı
2024
(Her hakkı saklıdır.)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI VE ELEŞTİRİ ANA BİLİM DALI

**GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA ŞANLIURFA HAC KAPILARI VE SANATÇI
ABDURRAHMAN BİRDEN**

(In the Context of semiotics, Şanlıurfa Hajj Doors and Artist Abdurrahman Birden)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yüksel TOK

Danışman: Doç. Dr. Muhammed Lütfi KINDİĞILI

Erzurum
Ağustos, 2024

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yüksel TOK tarafından hazırlanan “GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA ŞANLIURFA HAC KAPILARI VE SANATÇI ABDURRAHMAN BİRDEN” başlıklı çalışması **01 /08 /2024** tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Kuramı ve Eleştiri Ana Bilim Dalında, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Muhammet BİLGİN

Kastamonu Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Danışman: Doç. Dr. Muhammet Lütfi KINDİĞİLİ

Atatürk Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK

Atatürk Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Enstitü Yönetim
Kurulunun / ... /
tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Ahmet Selim DOĞAN

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA ŞANLIURFA HAC KAPILARI VE SANATÇI ABDURRAHMAN BİRDEN” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

01/08/2024

Aslı ıslak imzalıdır

Yüksel TOK

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında şüphesiz en büyük katkı danışman hocama aittir. Tez konumun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar geçen sürede çalışmamı yöneten, sadece bir göz gezdirmesi ile eksikimi ve hatamı görebilecek bilgi ve tecrübeye sahip olan, bana güvenip, fikir ve görüşlerime önem veren, anlayışlı yaklaşımıyla çalışma isteğimi arttıran, değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Muhammed Lütüf KİNDİĞİLİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jüri başkanı Sayın Doç. Dr. Muhammet BİLGEN ve Jüri üyesi Sayın Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK hocama tezime yaptıkları katkılardan ötürü teşekkür ederim.

Kendisini tanımaktan mutluluk duyduğum, kişiliği ve sanatıyla övgüyü hak eden Sanatçı Abdurrahman BİRDEN'e kıymetli zamanını bana ayırdığı, sorularımı içtenlikle yanıtladığı ve çalışmalarını benimle paylaştığı için, tezime sağlamış olduğu katkıdan dolayı, minnettarlığımı ve teşekkürü bir borç bilirim.

Aklıma takılan her soruda kendisine danıştığım, tezimin kaynak araştırmasında yazmış olduğu makale ve kitaplardan yararlandığım Sanatçı Abdurrahman Birden'in çocukluk arkadaşı kıymetli büyüğüm, Sanat Tarihçi, araştırmacı ve yazar Sayın Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU hocama teşekkürlerimi sunarım. Tezimin saha araştırmasında beni yönlendiren, bilgisiyle katkı sağlayan Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi turizm enformasyonda görevli personel, fotoğrafçı ve araştırmacı Sayın Yasin KÜÇÜK Beyefendi'ye, adres bilgisiyle birlikte fotoğraf çekimi yapmama izin veren ev sahiplerine teşekkürlerimi sunarım.

Güzel sanatlar fakültesi dekanı hem lisans hem de yüksek lisans eğitimimde öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli hocam Sayın Prof. Dr. Yunus BERKLİ başta olmak üzere, hepsinin bende yeri ayrı olan sevgili Grafik bölümü hocalarıma, yüksek lisans ders dönemi boyunca kendisinden edindiğim bilgilerle araştırmama farklı yönlerden bakmamı sağlayan Sayın Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE'ye, bilgisiyle, moral ve motivasyon desteğiyle her zaman yanımda olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ZENCİRKIRAN'a, ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin son aşamasında, deneyimiyle benden yardımını esirgemeyen, düzenlenmesi konusunda sorduğum sorulara kibarca ve açıklayıcı geri dönüşler aldığım, idari işlerin yürütülmesinde emeği olan Sayın M. Haluk ÖZKAN hocama teşekkür ederim.

Yüksel TOK

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA ŞANLIURFA HAC KAPILARI VE SANATÇI ABDURRAHMAN BİRDEN

Yüksel TOK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhammed Lütfi KINDİĞİLİ

Ağustos 2024, 233 sayfa

Şanlıurfa geçmişten gelen zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Arkeolojik kazılar ve bilimsel araştırmalar sonucunda geçmişinin 12 bin yıl öncesine dayandığı Göbeklitepe ile gün yüzüne çıkmıştır. Tarih boyunca farklı medeniyetlere ve dini inanışlara ev sahipliği yapan Urfa, insanlık tarihinin buluşma noktası olmuştur. Urfa'nın tarihi geçmişine baktığımızda Roma, Bizans, Türk ve İslam kültürünün izlerini görmek mümkündür. Üç semavi dinin atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim'in doğduğu yerdir. Bu yüzden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlar için tarihin her döneminde kutsal sayılmıştır. Dinsel inanışlar Urfa halkının yaşam biçimini şekillendiren en önemli etkidir.

İslam dininin göstergeleri çok fazladır. Gösterge, genel olarak, kendi dışında başka bir şeyi temsil eden ve temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanmaktadır. İslam'ın beş şartından biri olan Hac İbadeti içerisinde yer alan semboller ve işaretler derin anlamlar taşımaktadır. Bu simge ve sembollere duyulan saygı bilinçli bir ümmet olmaya, Müslüman kimliği en iyi şekilde yaşamaya vesiledir. Toplumsal yaşam içerisinde birçok amaç doğrultusunda sembol ve işaretlerden yararlanılmaktadır. Şanlıurfa'da imkân olan her Müslümanın kutsal topraklara gidip hac görevini yerine getirdikten sonra evinin sokak giriş kapısının ön cephesine çeşitli sembol, figür ve bezemelerle burasının bir hacı evi olduğuna dair mekân ile insan arasında iletişim sağlayan göstergeler kullanılmıştır. Şanlıurfa'da bir gelenek haline dönüşen hac kapısı süslemelerinde kullanılan her bir sembol, özünde derin anlamlar taşımaktadır.

Sanatçı duygusu, zekası ve yeteneğiyle beraber yaratıcılığında birleştirerek üreten kişidir. Eski bir hac kapısı süsleme sanatçısı olan Şanlıurfalı resim ve grafik sanatçısı Abdurrahman Birden,

“İnsanın geçmişini unutması, gelenekleri ile olan bağlarını koparmasının mümkün olmayacağını” dile getirerek çalışmalarıyla bizlere geçmişimizi öğreten, hatırlatan bir köprü görevi üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şanlıurfa, Hac Kapısı, Göstergebilim, Sanat, Abdurrahman Birden

ABSTRACT

MASTER THESIS

IN THE CONTEXT OF SEMIOTICS, ŞANLIURFA HAJJ DOORS AND ARTIST ABDURRAHMAN BIRDEN

Yüksel TOK

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Muhammed Lütfi KINDİĞİLİ

August 2024, 233 pages

Şanlıurfa has a rich cultural heritage from the past. As a result of archaeological excavations and scientific research, it was revealed with Göbeklitepe that its history dates back to 12 thousand years ago. Urfa, which has hosted different civilizations and religious beliefs throughout history, has been the meeting point of human history. When we look at the historical past of Urfa, it is possible to see traces of Roman, Byzantine, Turkish and Islamic culture. It is the birthplace of Prophet Abraham, who is accepted as the ancestor of the three heavenly religions. Therefore, it has been considered sacred for Judaism, Christianity and Muslims in every period of history. Religious beliefs are the most important factor shaping the way of life of the people of Urfa.

There are many signs of the Islamic religion. A sign is generally defined as a form, object, phenomenon, etc. that represents something other than itself and is capable of replacing what it represents. The symbols and signs in the Hajj, one of the five pillars of Islam, carry deep meanings. Respect for these symbols and signs is instrumental in becoming a conscious ummah and living the Muslim identity in the best way possible. Symbols and signs are utilized for many purposes in social life. In Şanlıurfa, after every Muslim who has the opportunity to go to the holy lands and fulfill his pilgrimage duty, various symbols, figures and ornaments are used on the front facade of the street entrance door of his house, indicating that this is a pilgrim's house and indicators that provide communication between space and people are used.

Each symbol used in the pilgrimage gate decorations, which have become a tradition in Şanlıurfa, carries deep meanings in its essence.

An artist is someone who produces by combining his creativity with his emotion, intelligence and talent. The painting and graphic artist Abdurrahman Birden, a former pilgrimage gate decoration artist from Şanlıurfa,

Stating that “it is not possible for people to forget their past and break their ties with their traditions”, he has undertaken the duty of a bridge that teaches and reminds us of our past with his works.

Keywords: Şanlıurfa, Hajj Doors, Semiotics, Art, Abdurrahman Birden

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xx
GİRİŞ.....	1
Amaç	2
Kapsam.....	2
Yöntem.....	3
Şanlıurfa İlinin Coğrafi Özellikleri	4
Şanlıurfa İlinin Tarihçesi.....	5
Hz. İbrahim’in Şehri Urfa	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
Hac İbadeti ve Göstergebilim.....	12
İslamiyet’te Hac İbadeti	12
Şanlıurfa’da Hac Gelenekleri.....	16
Geleneksel Şanlıurfa Evleri.....	23
Göstergebilim.....	28
Görsel iletişim.	28
Göstergebilim.....	30
Göstergebilim ve İslamiyet.	31
İKİNCİ BÖLÜM	33
Şanlıurfa Hac Kapıları	33
Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları	34
Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 11’de ki ev.	36
Pınarbaşı Mah. 1198. Sok. No: 12’de ki ev	37
Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 46’da ki ev.	38
Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 23/A’da ki ev.	39

Kurtuluş Mah. 1005. Sok. No: 3’de ki ev.	40
Kurtuluş Mah. Kazancı Bedih Sok. No: 8’de ki ev.....	41
Hakim dede Mah. Hakim dede Sok. No: 36’da ki ev.	42
Yusuf paşa Mah. 930. Sok. No: 3’de ki ev.	43
Osman Çelik’in evi.	44
Büyükyol Cad. Bıçakçı Mah. Vali Fuat Sok. No: 160’da ki ev.....	46
Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (Sac Üstü Kalem İşi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları.....	47
Kurtuluş Mah. 1029. Sok. No: 3’de ki ev.	48
Bıçakçı Mah. 1266. Sok. No:47’de ki ev.	49
Kadioğlu Mah. 1383. Sok. No:5’de ki ev.	50
Kadioğlu Mah. 1383. Sok. No:4’de ki ev.	51
Kadioğlu Mah. 1384. Sok. no:5’de ki ev.	52
Kadioğlu Mah. 1384. Sok. No:6 ’da ki ev.	53
Bekir Avşar’ın evi.	54
Müslüm Aşçıbaşı’nın evi.	55
Camikebir Mah. 1355. Sok. No:10’da ki ev.	56
Mehmet Yaşar Gişioğlu’nun evi.	57
Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:25’de ki ev.	58
Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:33’de ki ev.	59
Bıçakçı Mah. Dokumacılar Sok. No:34/A’da ki ev.	60
Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No: 4’de ki ev.	61
Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:7’de ki ev.	62
Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:8’de ki ev.	63
Müslüm Çirkin’in evi.....	64
Yeni Mah. İnce Sok. No: 21’de ki ev.....	65
Seydi Zira’nın evi.....	66
Yeni Mah. 1333. Sok. No: 10’da ki ev.	67
Yeni Mah. 1333. Sok. No: 13’de ki ev.	68
Yeni Mah. Karanfil Sok. No: 10’da ki ev.	69
Ali Elali’nin evi.....	70
Güzide Karaoğlu’nın evi.	71
Halil Toprak’ın evi.	72
Yeni Mah. 1306. Sok. No: 22’de ki ev.	73
Gümüşkuşak Mah. 2957. Sok. No: 2’de ki ev.	74

Fatime Tosunoğlu'nun evi.	75
Tepe Mah. 2916. Sok. No:2'de ki ev.	76
Gümüşkuşak Mah. Şeker Sok. No:3'de ki ev.	77
Mehmet Albayrak'ın evi.	78
Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 12/ A'da ki ev.	79
Cemal Demirkol'un evi.	80
Mehmet Kurt'un evi.	81
Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 22'de ki ev.	82
Mahmut Tumbul'un evi.	83
Müslüm Tumbul'un evi.	84
Kendirci Mah. 2973. Sok. No: 23'de ki ev.	85
Hadi Can'ın evi.	86
Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 21'de ki ev.	87
Yusuf Bütün'ün evi.	88
Gümüşkuşak Mah. 2942. Sok. No: 18'de ki ev.	89
İbrahim Halil Öncü'nün evi.	90
Yusufpaşa Mah. 928. Sok. No: 9'da ki ev.	91
Halil Aşık'ın evi.	92
Hakim dede Mah. Saraç Sok. No: 22'de ki ev.	93
Hakimdede Mah. Hakimdede Sok. No: 40'da ki ev.	94
Kurtuluş Mah. 1004. Sok. No: 15'de ki ev.	95
Hakimdede Mah. 949. Sok. No: 7'de ki ev.	96
Beykapusu Mah. 1000. Sok. No: 1'de ki ev.	97
Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 6'da ki ev.	98
Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 9'da ki ev.	99
Mehmet Büyükkırcalı'nın evi.	100
Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 28'de ki ev.	101
Kurtuluş Mah. 1044. Sok. No: 1'de ki ev.	102
Kurtuluş Mah. 1045. Sok. No: 27'de ki ev.	103
Ali Ferhan'ın evi.	104
Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 16'da ki ev.	105
Medine Karagün'ün evi.	106
Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 6/ 1'de ki ev.	107
Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 23'de ki ev.	108
Kurtuluş Mah. 1041. Sok. No: 12'de ki ev.	109

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları.....	110
Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:3'de ki ev.	111
Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:8'de ki ev.	112
Ali Haydar Peker'in evi.	113
Ali Suluban'ın evi.	114
Muharrem Yenidünya'nın evi.	115
Tahsin Durgun'un evi.	116
Yeni Mah. 1309. Sok. No: 24'de ki ev.	117
Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 42'de ki ev.	118
Sabiha Saner'in evi.	119
Mehmet Sait Aydınalp'in evi.	120
İsmail Deveci'nin evi.	121
Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 16'da ki ev.	122
Mehmet Tumbul'un evi.....	123
Müslüm Demirkol'un evi.....	124
İbrahim Demirkol'un evi.....	125
Ahmet Giriş'in evi.....	126
İsmail Eker'in evi.	127
Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 17'de ki ev.	128
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	129
Sanatçı Abdurrahman Birden	129
Abdurrahman Birden'in Hayatı	130
Çocukluğu ve okul yılları.....	130
Hac kapısı süsleme çalışmaları	131
En büyük hayali.....	133
Askerlik yılları, İstanbul'a ve Fransa'ya gidişi.	135
Sanatçı Abdurrahman Birden.....	141
Kalem işi çalışmaları.....	141
“Avlanan Amazonlar Mozaïği” adlı yağlıboya tablosu.	152
“Kadim Harran Kenti” adlı yağlıboya tablosu.	157
“Göbeklitepe'de Yaşam” adlı yağlıboya tablosu.	159
“Urfa'dan Portreler (1)” adlı kişisel sergisi.	162
Grafik tasarım alanındaki çalışmaları.	163
Kitap kapak tasarımı çalışmaları.	175
Günümüzde yaptığı çalışmalar.....	178

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	184
Değerlendirme ve Karşılaştırma.....	184
Şanlıurfa Hac Kapıları.....	184
Yapım tekniğine göre Şanlıurfa hac kapıları.	184
Süsleme özelliklerine göre Şanlıurfa hac kapıları.....	185
Şanlıurfa hac kapılarının göstergebilim açısından yorumlanması.	189
Abdurrahman Birden.....	202
SONUÇ.....	204
KAYNAKÇA	207
ÖZGEÇMİŞ.....	211

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.	Şanlıurfa, Hz. İbrahim'in doğduğu mağaranın girişi	7
Şekil 2.	Şanlıurfa, Halil-ur Rahman Gölü (Balıklı göl)	9
Şekil 3.	Şanlıurfa, Ayn-Zeliha Gölü	10
Şekil 4.	Kâbe/ Mekke kentindeki Mescid-i Haram'ın merkezinde yer alan kutsal mekân	14
Şekil 5.	İstanbul'da Surre Alayı	18
Şekil 6.	Türkiye'nin dört bir köşesinden gelen hacılar Balıklı gölü ziyaret ederken	19
Şekil 7.	Hac yolunda arızalanan otobüsü iten Hacılar	19
Şekil 8.	Şanlıurfa, Hac kapı süslemesi	20
Şekil 9.	Hacdan getirilen hediye çeşitleri.....	21
Şekil 10.	Hacdan getirilen şerbet takımları, bardaklar, hurma kâseleri	21
Şekil 11.	Hacdan getirilen zemzem takımı	22
Şekil 12.	Mekke-Medine Hurması	22
Şekil 13.	Üzlemeli pilav	22
Şekil 14.	Zerde	23
Şekil 15.	Şanlıurfa, Tarihi Urfa sokakları (Pınarbaşı Mah. 1203.Sok)	25
Şekil 16.	Şanlıurfa, Geleneksel Urfa hayatlı ev	26
Şekil 17.	İletişim Süreci	28
Şekil 18.	Çin Atı, Lascaux mağarasındaki hayvan figürleri	29
Şekil 19.	Görsel İşaret ve Levhalar	29
Şekil 20.	George Percy Badger, Urfa Hac Kapısı, 1842-1844 yılında gravür çizim,.....	34
Şekil 21.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	36
Şekil 22.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	37
Şekil 23.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	38
Şekil 24.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	39
Şekil 25.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	40
Şekil 26.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	41
Şekil 27.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	42
Şekil 28.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	43
Şekil 29.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	44
Şekil 30.	Şekil 29'a ait evin hac kapı süslemesinde yer alan yılan figür detayı.....	45
Şekil 31.	Şanlıurfa Siva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı	46
Şekil 32.	Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	48

Şekil 33. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	49
Şekil 34. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	50
Şekil 35. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	51
Şekil 36. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	52
Şekil 37. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	53
Şekil 38. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	54
Şekil 39. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	55
Şekil 40. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	56
Şekil 41. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	57
Şekil 42. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	58
Şekil 43. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	59
Şekil 44. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	60
Şekil 45. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	61
Şekil 46. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	62
Şekil 47. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	63
Şekil 48. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	64
Şekil 49. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	65

Şekil 50. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	66
Şekil 51. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	67
Şekil 52. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	68
Şekil 53. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	69
Şekil 54. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	70
Şekil 55. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	71
Şekil 56. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	72
Şekil 57. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	73
Şekil 58. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	74
Şekil 59. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	75
Şekil 60. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	76
Şekil 61. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	77
Şekil 62. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	78
Şekil 63. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	79
Şekil 64. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	80
Şekil 65. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	81
Şekil 66. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	82

Şekil 67. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	83
Şekil 68. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	84
Şekil 69. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	85
Şekil 70. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	86
Şekil 71. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	87
Şekil 72. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	88
Şekil 73. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	89
Şekil 74. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	90
Şekil 75. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	91
Şekil 76. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	92
Şekil 77. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	93
Şekil 78. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	94
Şekil 79. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	95
Şekil 80. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	96
Şekil 81. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	97
Şekil 82. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	98
Şekil 83. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	99

Şekil 84. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	100
Şekil 85. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	101
Şekil 86. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	102
Şekil 87. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	103
Şekil 88. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	104
Şekil 89. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	105
Şekil 90. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	106
Şekil 91. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	107
Şekil 92. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	108
Şekil 93. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	109
Şekil 94. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	111
Şekil 95. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	112
Şekil 96. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	113
Şekil 97. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	114
Şekil 98. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	115
Şekil 99. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	116
Şekil 100. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	117
Şekil 101. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	118
Şekil 102. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	119
Şekil 103. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	120
Şekil 104. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	121
Şekil 105. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	122
Şekil 106. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	123
Şekil 107. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	124
Şekil 108. Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı.....	125

Şekil 109.	<i>Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı</i>	126
Şekil 110.	<i>Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı</i>	127
Şekil 111.	<i>Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı</i>	128
Şekil 112.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden atölyesinde çalışırken</i>	129
Şekil 113.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden sıva üstü kalem işi tekniği ile hac kapı süslemesi çalışırken.....</i>	132
Şekil 114.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden 'in yapmış olduğu sıva üstü kalem işi tekniği ile hac kapısı çalışması.....</i>	132
Şekil 115.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden 'in Urfa 'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri.</i>	133
Şekil 116.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden 'in Urfa 'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri.</i>	134
Şekil 117.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden 'in Urfa 'nın kurtuluş destanını anlatan Karakter (Komutan) çizimleri</i>	134
Şekil 118.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden 'in Urfa 'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri.</i>	135
Şekil 119.	<i>Urfa Mahalli Halk Müziği Ekibi: Soldan Sağa: Akif Çekirge (Bağlama), Mehmet Nacak (Bağlama), İbrahim Tatlıses (Ses), Kazancı Bedih (Bedih Yoluk) (Ses), Abdullah Uyanık (Ses), Naci Yoluk (Ud), Mehmet Öncel (Kanun). Teknik-Yağlıboya</i>	137
Şekil 120.	<i>Urfa 'da kaynatılmış buğdayı bulgur yapmak üzere kabuklarından ayıran “Madar”. Teknik-Yağlıboya.....</i>	137
Şekil 121.	<i>Siverek Karacadağ yaylasında yaylaya çıkmış köylüler. Teknik-Yağlıboya</i>	138
Şekil 122.	<i>Urfa 'da Ramazan ve Kurban bayramlarında kadınlar ve genç kızlar için kurulan “Leyli Evi” (Salıncakçı Evi). Teknik-Yağlıboya.....</i>	138
Şekil 123.	<i>Yamşah (Kadın başörtüsü) dokuyan Cülhacı. Teknik-Yağlıboya</i>	139
Şekil 124.	<i>Siverek Karacadağ yaylasında yaylaya çıkmış köylü kadınların yaşamı. Teknik-Yağlıboya</i>	139
Şekil 125.	<i>Urfa 'da Mevleviler. Teknik-Yağlıboya</i>	140
Şekil 126.	<i>1988 yılında inşa edilen Vali Karacan Camii dıştan görünümü</i>	142
Şekil 127.	<i>Nihat Kürkçüoğlu, Abdurrahman Polat ve Abdurrahman Birden tarafından yapılan Cami 'nin kalem işi çalışması.....</i>	142
Şekil 128.	<i>Cami 'nin kalem işi çalışması.....</i>	143
Şekil 129.	<i>Urfa Ulu Camii avlusundaki şadırvanın tavan kısmına kalem işi çalışması.....</i>	143
Şekil 130.	<i>Şadırvanın orta göbek kısmı kalem işi.....</i>	144
Şekil 131.	<i>Şadırvanın kenar kısmı kalem işi</i>	144
Şekil 132.	<i>Hotel El-Ruha, giriş salonu tavan kalem işi çalışması.....</i>	145
Şekil 133.	<i>Giriş salonu, Tavanın orta göbek kısmı kalem işi çalışması</i>	145

Şekil 134.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden Hotel El-Ruha, giriş salonunun tavanına kalem işi çalışırken.....</i>	146
Şekil 135.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden Hotel El-Ruha, giriş kapısının yan duvar nişlerine kalem işi çalışırken</i>	146
Şekil 136.	<i>Hotel El-Ruha, yemek bölümü, tavan kalem işi çalışması.....</i>	147
Şekil 137.	<i>Yemek bölümü, (tavan orta göbek kısmı) kalem işi çalışması</i>	147
Şekil 138.	<i>Yemek bölümü, (tavan kenar kısmı) kalem işi çalışması</i>	148
Şekil 139.	<i>Hotel El-Ruha, giriş kapısının yan duvar nişlerine kalem işi çalışması.....</i>	148
Şekil 140.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, Hotel El-Ruha, duvar nişlerine yapmış olduğu Göbeklitepe çalışması</i>	149
Şekil 141.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, Hotel El-Ruha, kalem işi çalışırken.....</i>	149
Şekil 142.	<i>Hotel El-Ruha, tavan kenarları kalem işi çalışması</i>	150
Şekil 143.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'e Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafınca verilen Kalem işi alanında sanatçı tanıtım kartı</i>	150
Şekil 144.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, "Müzeopotamya" adında turizm tesisi olarak hizmet veren eski geleneksel Urfa evinin üst eyvanında yer alan bölümlerin duvarlarına, kitabe kenarlarına ve nişlere yapmış olduğu kalem işi çalışmaları</i>	151
Şekil 145.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, "Müzeopotamya" adında turizm tesisi olarak hizmet veren eski geleneksel Urfa evinin üst eyvanında yer alan bölümlerin duvarlarına, kitabe kenarlarına yapmış olduğu kalem işi çalışmaları.....</i>	151
Şekil 146.	<i>2006-2008 yıllarında Şanlıurfa Haleplibahçe yerleşkesinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Milattan sonra 5.yüzyıla ait olduğu tahmin edilen "Avlanan Amazonlar" mozaiği</i>	153
Şekil 147.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden "Avlanan Amazonlar" mozaiğinin aslına bağlı kalarak mozaiğin tahribata uğramış görünmeyen kısımlarının da çizim ve boyamalarını yaptığı "Avlanan Amazonlar Mozaiği" adlı yağlı boya tablosu ..</i>	153
Şekil 148.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden çocukluk arkadaşı A. Cihat Kürkçüoğlu, yağlıboya portre çalışması</i>	154
Şekil 149.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden "Avlanan Amazonlar Mozaiği" adlı tablosunun eskiz çizimi</i>	155
Şekil 150.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, "Avlanan Amazonlar Mozaiği" adlı tablosunun yakın detayı</i>	155
Şekil 151.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden "Avlanan Amazonlar Mozaiği" adlı tablosunu arkadaşı A. Cihat Kürkçüoğlu ile birlikte Belediye Başkanı Sayın A. Eşref Fakıbaba'ya takdim ederken</i>	156

Şekil 152. <i>Şanlıurfa Balıklıgöl yakınında yer alan Haleplibahçe Mozaik Müzesi'nin duvarında çalışmanın sergilenen dijital baskısı</i>	156
Şekil 153. <i>“Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosunun eskiz çizimlerinin bir bölümü</i>	158
Şekil 154. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'nin “Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosu.....</i>	158
Şekil 155. <i>“Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosundan detay</i>	159
Şekil 156. <i>Şanlıurfa -Göbeklitepe, “T” formunda sütunlar</i>	160
Şekil 157. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden “Göbeklitepe’de Yaşam” adını verdiği yağlıboya tablosunu çalışırken.....</i>	161
Şekil 158. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden “Göbeklitepe’de Yaşam” adını verdiği yağlıboya tablosu</i>	161
Şekil 159. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden, Göbeklitepe kazı çalışmalarını yürüten Alman arkeolog Klaus Schmidt'in yağlıboya portre çalışması.....</i>	162
Şekil 160. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in “Urfa’dan Portreler (1)” Adlı Kişisel Sergisinde yer alan yağlıboya portre çalışmalarından bir bölüm</i>	163
Şekil 161. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Şanlıurfa Cesur Turizm için yapmış olduğu Kartal Amblemi.....</i>	164
Şekil 162. <i>Şanlıurfa Cesur Turizm'in kurumsal görselinde kullanımı</i>	165
Şekil 163. <i>Açık hava ve Endüstriyel Reklamcılar Derneği (ARED) 'nin yayınlamış olduğu kitap</i>	166
Şekil 164. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Karakalem ile yapmış olduğu desen çalışması</i>	168
Şekil 165. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Karakalem ile yapmış olduğu desen çalışması</i>	168
Şekil 166. <i>1900 yılına ait fotoğraf, “Urfa Samsat Kapısı”</i>	170
Şekil 167. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Rapido Kalem ile yapmış olduğu “Urfa Samsat Kapısı” çalışması</i>	170
Şekil 168. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Rapido Kalem ile yapmış olduğu Urfa'nın Kurtuluş Mücadelesine katılan şahsiyetlerin karakter çizimleri</i>	171
Şekil 169. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu ceylan figürü</i>	172
Şekil 170. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in anne ve babası tarafından mağaraya bırakılmasını anlatan illüstrasyon çalışması ...</i>	173
Şekil 171. <i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in mağarada ceylan sütü ile beslenmesini anlatan illüstrasyon çalışması</i>	174

Şekil 172.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılma sahnesini anlatan illüstrasyon çalışması.....</i>	175
Şekil 173.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Urfalı Şair Nâbi'nin portre çalışması kitap kapak tasarımında kullanılmıştır.</i>	176
Şekil 174.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in "Çapıt top" adlı kitap kapağı için suluboya ile yapmış olduğu çalışma kitap kapak tasarımında kullanılmıştır.</i>	176
Şekil 175.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden, atölyesinde çalışmaları hakkında bilgi verirken</i>	177
Şekil 176.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Urfalı Şair Nâbi'nin portre tasarımı</i>	178
Şekil 177.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması</i>	179
Şekil 178.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması</i>	179
Şekil 179.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması</i>	180
Şekil 180.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde yer alan atölyesinin dışarıdan görünümü</i>	180
Şekil 181.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden'in kendi eserlerinden tasarlamış olduğu hediyelik magnetlerden örnekler.....</i>	181
Şekil 182.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden atölyesinde tuval üzerine yağlıboya tekniği ile Şanlıurfa hac kapısı çalışırken</i>	181
Şekil 183.	<i>Sanatçı Abdurrahman Birden ile atölyesinde görüşme yaparken</i>	183
Şekil 184.	<i>Hac yolculuğu sırasında yaşadıklarını ve gördüklerini evinin ön cephe duvarına resmettiren hacı evi, (Tripoli) Trablusgarp, Libya'nın başkenti.....</i>	188
Şekil 185.	<i>Şanlıurfa, Göl Mah. 2879. sokaktaki hac levhası.....</i>	189
Şekil 186.	<i>Şanlıurfa-Rızvaniye Camii, Harim kapısı.....</i>	192
Şekil 187.	<i>Rızvaniye Camii, Harim kapısında yer alan bir çift yılan kabartması</i>	192
Şekil 188.	<i>Lalenin Allah ismi ile olan benzerliği.....</i>	193
Şekil 189.	<i>Erzurum-Yakutiye, Gürcü Mehmet Paşa Camii (1648) avlusundaki mezar taşında servi ağacının sembolik olarak kullanımı.....</i>	196
Şekil 190.	<i>Şanlıurfa'da kutsal Hz.İbrahim makamı içerisinde yer alan Mevlid-i Halil Külliyesinde 18-19. yüzyıla ait Surre Alayı törenlerinde kullanılan ipek sancak</i>	200
Şekil 191.	<i>Siyah Kâbe örtüsü ve üzerindeki Nitak-ı Kâbe (Kâbe kuşağı)</i>	201

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. <i>Yapım Tekniğine Göre Şanlıurfa Hac Kapılarının Tablo üzerinde gösterimi</i>	185
Tablo 2. <i>Süsleme Özelliklerine Göre Şanlıurfa Hac Kapılarının Tablo üzerinde gösterimi</i>	187

GİRİŞ

Şanlıurfa geçmişten gelen zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Arkeolojik kazılar ve bilimsel araştırmalar sonucunda geçmişinin 12 bin yıl öncesine dayandığı Göbekli tepe ile gün yüzüne çıkmıştır. Tarih boyunca farklı medeniyetlere ve dini inanışlara ev sahipliği yapan Urfa, insanlık tarihinin buluşma noktası olmuştur. Konum itibarıyla Mezopotamya ve Anadolu arasında olması bölgenin hem kültürel hem de ticaret yönünden gelişmesine imkân sağlamıştır. Bölgede kurulan devletlerin siyasal ve sosyokültürel yapısından etkilenmiştir. Urfa'nın tarihi geçmişine baktığımızda Roma, Bizans, Türk ve İslam kültürünün izlerini görmek mümkündür. Peygamberler şehri olarak da bilinen Urfa dinler tarihi hakkında birçok araştırmaya ışık tutmuştur. Üç semavi dinin atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim'in doğduğu yerdir. Bu yüzden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlar için tarihin her döneminde kutsal sayılmıştır. Kutsallığın göstergesini hayatın her alanına taşıyan insan, Urfa şehrini adeta bir açık hava müzesine dönüştürmüştür. Urfa yüzyılların biriken değerleriyle oluşan kadim bir şehirdir. Dinsel inanışlar Urfa halkının yaşam biçimini şekillendiren en önemli etkidir. Eski çağlardan günümüze kadar toplumlar dini inanışlarını sanat ile ifade etmişlerdir. Duygularını, düşüncelerini sanat ile anlatan insan yüce bir varlık olan Yaratıcının tek ve eşi benzeri olmadığına inandığı için Onun varlığını sembolik göstergeler kullanarak anlatmışlardır. Bu bazen bir caminin kubbesinde, bir sarayın girişinde, bir halının dokumasında bazen bir mezar taşında ya da hac görevini yerine getirmek için kutsal topraklara giden birinin evinin sokak kapısında ki figür ve süslemelerde bu öğeler karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde birçok amaç doğrultusunda sembol ve işaretlerden yararlanılmaktadır. Dini anlatımlarda da sembollerden yararlanılmıştır. Bazı semboller var olduğu kültürle özdeşleşirken bazıları gelişip yaygınlaşmıştır. Sembolizm ile ifade edilmek istenen izleyenin algısına, kültürüne ve bilgisine göre değişkenlik göstermektedir.

Bu tez kapsamında Şanlıurfa hac kapı süslemeleri disiplinler arası bir saha olarak kabul edilen göstergebilim bağlamında ele alınmış, yapım tekniği ve süsleme unsuru olarak kullanılan şekiller, semboller ve figürlerin anlam bakımından kültürlere ve İslamiyet inancına göre incelemesi yapılmıştır. Ayrıca eski bir hac kapısı süsleme ustası olan mahalli ressam ve grafik sanatçısı Abdurrahman Birden'in hayatı ve sanat çalışmalarına yer verilmiştir.

Çalışmamızda hac kapı süslemesi olan evler saha araştırması yapılarak yapım tekniğine göre incelenmiş, adres ve fotoğraf bilgisi ile desteklenmiştir. Değerlendirme kısmında yapım teknikleri ve süsleme unsurları tek tek ele alınmıştır. Ressam ve grafik sanatçısı Abdurrahman

Birden ile yüz yüze görüşme yapılmış hayatı ve çalışmalarına dair bilgiler edinilip derlenmiştir. Sanatçının yapmış olduğu bazı çalışmalar bizzat yerinde görülüp fotoğraf çekimi ile kaynak oluşturulmuştur.

Amaç

Bu araştırmanın amacı bugüne kadar tez kapsamında araştırılmayan Göstergebilim bağlamında Şanlıurfa hac kapıları temel konumuzu oluşturmaktadır. Şanlıurfa'da imkânı olan her Müslümanın kutsal topraklara gidip hac görevini yerine getirdikten sonra evinin sokak giriş kapısının ön cephesine çeşitli sembol, figür ve süslemelerle burasının bir hacı evi olduğuna dair mekân ile insan arasında iletişim sağlayan göstergelerin kullanılmış olduğunun tanıtılması amaçlanmıştır. Bu topraklarda yaşamış toplumların inanç ve kültürlerinden etkilenerek kullanılan sembol ve figürlerin hac kapı süslemesinde yalnızca mekâna estetik güzellik katmak amacıyla yapılmadığı çok daha derin anlam ve mesajlar içerdiklerinin anlatılması çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

Tezimizin üçüncü bölümünde yer verdiğimiz eski bir hac kapı süsleme ustası olan mahalli ressam ve grafik sanatçısı Abdurrahman Birden'in çalışmalarında genellikle Şanlıurfa'ya ait değerlerin konu edildiği görülmüştür. Bu bağlamda sanatçının yapmış olduğu çalışmalara yer verilerek Şanlıurfa ilinin tanıtımına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Şanlıurfa hac kapıları ve yaşayan değerlerimizden biri olan Abdurrahman Birden hakkında yazılı ve görsel basında kısa ve yüzeysel bilgilere yer verildiği görülmüştür. Bu araştırmanın amacı Şanlıurfa hac kapıları ve sanatçımız hakkında bilgi toplamak ve bu konuda araştırma yapmak isteyenlere kaynak oluşturmaktır. Benzer şekilde diğer araştırmacılarımıza örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Kapsam

Araştırmamız dört bölümden oluşmaktadır. Bölüm açıklamalarına geçmeden önce Şanlıurfa İlinin Coğrafi Özellikleri, Şanlıurfa İlinin Tarihçesi ve Hz. İbrahim'in Şehri Urfa, konu başlıklarıyla genel bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Hac İbadeti ve Göstergebilim ele alınmıştır. Hac ibadeti; İslamiyette Hac İbadeti, Şanlıurfa'da Hac Gelenekleri ve Geleneksel Şanlıurfa Evleri olarak üç alt başlıkta incelenmiştir. Birinci bölümün diğer ana başlığı olan Göstergebilim; Görsel İletişim, Göstergebilimin tanımı ve konu ile ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra Göstergebilim ve İslamiyet konusu ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Şanlıurfa Hac Kapıları hakkında bilgi verilmiş yapım tekniğine göre üç alt başlıkta incelenmiştir. Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem işi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları başlığı altında saha araştırmaları sonucunda adres bilgisi ve fotoğraf ile desteklenmiş 10 adet hac kapı süsleme örneği açıklamalı olarak anlatılmıştır. İkinci bölümün ikinci alt başlığında Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (Sac Üstü Kalem İş) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları incelenmiş bu teknikte yapılan 62 adet hac kapı levhası adres bilgisi ve fotoğraf ile desteklenerek açıklamalı olarak anlatımı yapılmıştır. İkinci bölümün son alt başlığında Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları ele alınmış ve bu teknikte yapılan 18 adet hac kapı süslemeli tabela örneği adres bilgisi ve fotoğraf ile desteklenerek açıklamalı olarak incelenmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde sanatçı Abdurrahman Birden konusuna yer verilmiştir. Abdurrahman Birden başlığı altında çocukluğu, gençlik yılları gibi sanatçımızın hayatı hakkında elde edinilen bilgiler aktarılmıştır. Sanatçı Abdurrahman Birden başlığı altında kalem işi süsleme çalışmaları, Şanlıurfa'nın kültürel tarihinin izlerini taşıyan yağlıboya tabloları incelenmiştir. Grafik tasarım alanında yaptığı çalışmalar, eserlerini üretirken kullandığı teknikler anlatılmış, örnek çalışmalarına yer verilmiştir. Hz. İbrahim'in ceylan tarafından beslenmesi, Nemrut'un Hz. İbrahim'i ateşe atma efsanesini konu alan illüstrasyon çizimlerine, kitap kapağında kullanılan resimlemelerine ve günümüzde yapmış olduğu çalışmalar üçüncü bölümde yer alan diğer konu başlıklarıdır.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümünde ikinci bölümde yer alan Şanlıurfa Hac Kapıları'nın yapım tekniği ve süsleme özelliklerine göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapım tekniği ve süsleme özelliklerine göre incelenen evler şekil numaraları ile belirtilmiştir. Hac kapı süsleme geleneğinin görüldüğü yerler ve süslemelerin niçin yapıldığına dair görüşlere yer verilmiştir. Dördüncü bölümün bir diğer önemli başlığı Şanlıurfa Hac Kapılarının Göstergebilim Açısından Yorumlanmasıdır. Bu başlık altında süsleme unsuru olarak kullanılan şekil, sembol, figür ve yazı unsurlarının kullanılmasıyla verilmek istenilen mesajın ne olduğuna dair araştırmalar yapılmıştır. Eski bir hac kapısı süsleme ustası olan sanatçı Abdurrahman Birden'in hayatı, sanatçı kimliği ve çalışmaları hakkında değerlendirme yapılarak çalışmamızın dördüncü bölümü tamamlanmıştır. Araştırmamızdan elde edilen veriler sonuç kısmında belirtilmiştir.

Yöntem

Şanlıurfa hac kapısı süslemelerinin en güzel örnekleri geleneksel Urfa mimarisinin yoğun olarak görüldüğü, Urfa'ya özgü dar sokaklı, duvarları yüksek, avlulu taş evlerin kapılarında görülmektedir. Genellikle Şanlıurfa kalesi ve Balıklı göl çevresi ile Harran kapı,

Bey kapısı gibi şehir giriş kapılarının olduğu ilk yerleşim yerlerine ait mahalle ve sokaklarda duvar üzerine hac kapı süslemesi, hac levhalarına, tabelalarına rastlanmaktadır.

Tez çalışmamızda öncelikle göstergebilim bağlamında hac kapısı olan evler adres bilgisi ve fotoğraf ile kayıt altına alınmıştır. Yapım tekniklerine göre sınıflandırılması yapıp süslemede kullanılan unsurlar açıklanmıştır. Araştırmayı oluşturan verilerin elde edilmesi için sanattan, mimariye, iletişimden, ilahiyata, konu ile alakalı birçok farklı alandan literatür tarama yöntemi ile kitaplar, makaleler, dergiler, benzer içerikte hazırlanmış tezler, elektronik ortamda var olan güncel kaynaklar araştırılıp incelenmiş ve gerekli bilgiler elde edilmiştir.

Tezimizin bir diğer araştırma konusu olan Şanlıurfalı resim ve grafik sanatçısı Abdurrahman Birden ile gerekli görüşmeler sağlanarak hayatı ve sanatı hakkında kendisine sorular yöneltilmiş, verdiği cevaplar neticesinde Sanatçı Abdurrahman Birden hakkında bilgiler elde edilmiştir. Sanatçı hakkında yazılı ve görsel basında yer alan bilgiler araştırılıp görüşmemiz sırasında elde ettiğimiz bilgiler ile karşılaştırması yapılmıştır. Sanatçının farklı mekânlara (camii, ev, otel, şadırvan) yapmış olduğu çalışmalar yerinde incelenmiştir. Fotoğraf çekimleri yapılarak kaynak oluşturulmuştur.

Şanlıurfa İlinin Coğrafi Özellikleri

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat bölümünde yer alan Şanlıurfa, coğrafi konumundan dolayı birçok devlet ve beyliğin kurulduğu, farklı kültürlerin ve inançların geçiş ve kaynaşma noktası olmuştur. Çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, tarihin her dönemine tanıklık eden Şanlıurfa, arkeolojik kalıntılar bakımından zengin ve çeşitlilik arz etmektedir. Bu nedenle dünyanın ilgisini ve merakını üzerine çeken önemli bir kültür merkezidir. Ayrıca Dünya'nın ve Türkiye'nin en önemli bölgesel kalkınma projelerinden biri olan GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) merkezidir.

Türkiye'nin yedinci büyük ili olan Şanlıurfa'nın doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeyinde Adıyaman, kuzeydoğusunda Diyarbakır ve güneyinde Suriye ile sınırı bulunmaktadır. Yüzölçümü 18.584 km², ortalama yükseltisi 518 metredir. Karacadağ 1.938 metre ile en yüksek noktasıdır. Şehrin %77'sini ova ve platolar, %22'sini ise dağlık alanlar oluşturmaktadır. Şehrin güneyinde yer alan Harran, Suruç, Viranşehir önemli ovalarıdır. Fırat nehri ve nehir üzerinde kurulan Atatürk baraj gölü ise Türkiye'nin üçüncü büyük gölüdür. Türkiye'nin nüfusu en yoğun sekizinci ilidir (Akbiyık, 2014, s. 1-3). Bir yerde uzun yıllar etkisini gösteren sıcaklık, yağış, rüzgâr gibi atmosfer olaylarına o yerin iklim özelliği denilmektedir. Matematik konumu ekvatora yakın olan Şanlıurfa deniz etkisinden uzak olması sebebiyle karasal iklim görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlıdır.

Yıllık yağış miktarı azdır (Akbiyık, 2014, s. 59). Meteoroloji genel müdürlüğünün yapmış olduğu araştırmalara göre yıllık sıcaklık ortalamaları genel olarak yüksektir. En yüksek değer 46,8°C ile temmuz ayı ve onu ağustos ayı takip etmektedir. Maksimum yaz sıcaklık ortalaması 40 °C'nin üzerinde ölçülmektedir. En düşük sıcaklığın ölçüldüğü ay ise ocaktır (Akbiyık, 2014, s. 46-47). İklim, toprak, yeryüzü şekilleri gibi çevresel faktörler bir yerin bitki örtüsünün oluşmasında önem teşkil etmektedir. Karasal iklimde görülen bozkır bitki örtüsüne sahip Şanlıurfa'nın güneyinden esen sıcak ve kurak samiyeli rüzgârları, yazların çok sıcak ve genel ortalama olarak yıllık yağış miktarının az olması sebebiyle doğal bitki örtüsü yok denebilecek kadar azdır (Güzel, 2020, s. 204).

Şanlıurfa İlinin Tarihçesi

Anadolu'nun Mezopotamya'ya açılan kapısı olan Şanlıurfa birçok medeniyete, kültüre ev sahipliği yapmıştır. Anadolu, Irak ve Suriye'yi birbirine bağlayan el-Cezire'nin Diyârimudar bölümünde kalan bu kadim şehrin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda Urfa'nın Babil hükümdarı Ramiz-Nemrut tarafından milattan 2 bin yıl önce kurulduğu yazılmaktadır (Özçelik, 2018, s. 92). İnsanlık tarihine ışık tutan özel ve kadim şehirler vardır. İnanç, kültür, sanat, bilim, mimari, felsefe gibi insanın gelişimine etki eden bu merkezlere baktığımızda batıda Atina – Roma, doğuda Mekke- Medine, Kudüs, İskenderiye ve Urfa şehirleri başta gelmektedir. Arkeolojik kazılar sonucunda Urfa'nın dünyanın en eski yerleşim merkezi olduğu anlaşılmıştır. Tarihin yeniden yazılmasına kaynaklık eden geleceğe ışık tutan Urfa, bütün insanlığın ortak ana yurdudur. Tarihçi Ebul Farac'tan nakledilen bilgiye göre Nuh Tufanından sonra kurulan üç şehirden birisi Urfa'dır. Edessa, Urfa'nın bilinen en eski adıdır. Edessa, Selökidler dönemine kadar uzanmaktadır. Ayrıca Edessa isminin Makedonya Krallığı merkezinin eski bir adı olduğu da bilinmektedir. Urfa adının kaynağına dair birçok rivayet vardır. Bunlardan biri de Orhai' dir. Bazı kaynaklarda Orhai adının Süryanice olduğu bazı kaynaklarda ise Arapça “suyu bol” anlamına gelen Vurhai'den türediği yönündedir. Sümerler'de etrafı hendekler ile çevrili şehirlere “Ur” adı verildiği, Urfa kalesinin de etrafında hendeklerin olmasından dolayı şehrin adının buradan geldiği söylenen başka bir rivayettir. Arapların hâkimiyeti altında olan Urfa'nın adı “Kaliruha”, “Ruha” olarak bilinmektedir. Urfa adının buradan geldiği de düşünülmektedir (Maraş, 2017, s.12). Ruha'yı da içine alan bölge (Güneydoğu Anadolu Bölgesi) milattan önceki 1. binden başlayarak Asurlular, Medler ve Perslerin hâkimiyetinde kalmıştır. Bunlardan sonra milattan önce 332 yılında Makedonyalılar bu toprakları ele geçirmiştir. Daha sonraki yıllarda İskender imparatorluğunun devamı olan Selökidler, Abgar ve Osroene Krallıkları bu bölgede varlığını sürdürmüştür. 395 yılında Roma imparatorluğu Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrıldığında,

Doğu Roma sınırları içinde yer almıştır. İslam fetihlerinin buralara kadar uzamasıyla Roma'nın ikinci devresi Bizanslılar Dönemi olarak adlandırılır (Turan, 2012, s. 1). Eski yazılı kaynaklarda ve Abgar efsanesinde, ilk Hristiyan kral olan Kral V. Abgar Ukkama'nın Edessa'da yani Urfa'da hükümdarlık yaptığı bilgisi verilmektedir. Urfa; Sasaniler, Romalılar ve Bizanslılar gibi birçok medeniyetin hâkimiyeti altında kalmıştır. Hz. Ömer'in El Cezire'nin fethine karar vermesi neticesinde Urfa İslamiyet ile tanışmıştır. 639 yılında İyad bin Ganem, Rakka şehrini bu seferler sonucunda fethetmiştir. El-Cezire seferi diye bilinen bu seferlerin devamı yapılmış ve Harran, Ruha (Urfa), Amid (Diyarbakır), Meyyafarikin (Silvan), Mardin, Erzen (Garzan), Ahlat fethedilen şehirler arasındadır. Urfa Birinci Haçlı Seferi sonuçlarına kadar Müslümanların yönetiminde kalmıştır. Zengi hanedanının hükümdarı olan İmadüddin Zengi'nin Urfa'yı tekrar fethetmesiyle şehir yeniden Müslümanların yönetimine geçmiştir. Tarihi dönemler içinde Eyyübiler, Moğollar, Memlukler, İlhanlılar ve farklı Türkmen boylarının yönetiminde olan Urfa daha sonraları Timurlar, Akkoyunlular, Dulkadiroğulları ve son olarak Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde kalmıştır. Osmanlının hâkimiyeti I. Dünya Savaşı yıllarının sonunda 1919 yılındaki İngiliz işgaline kadar devam etmiştir. 1919 yılında İngilizlerin ve daha sonra Fransızların saldırısına maruz kalan Urfa, 11 Nisan 1920'de askeri kuvvetler ve orduya yardım eden halk gücüyle düşman işgalinden kurtulmuştur (Nehir, 2022, s. 94).

H. İbrahim'in Şehri Urfa

M. Ö 13. yüzyılda Ortadoğu coğrafyasında Kaşşiler (üçüncü Babil sülalesi), Hititler ve Mısırlılar üç güçlü devletler. Bu üç büyük devlet arasında sürekli bir savaş ve mücadele yaşanmıştır. Hz. İbrahim'in atası olarak kabul edilen İbriler günümüzde Urfa'nın bir ilçesi olan Harran'a yerleşmeden önce Fırat nehrinin batı bölgesinde yer alan İber adında bir yerde yaşıyorlardı. Hz. İbrahim'in atası olan İbri kabilesi lideri Abraham o zamanlar Kaşşilerin himayesinde olan Harran ve Habur havzasına yerleşerek buralarda Aram en-Nahrayn ve Aram Fiddan adında birer emirlik kurmuşlardı. Kaşşiler bazı kaynaklarda Hiksos adıyla da bilinmektedir. Akkad yazılı metinlerinde Kaşşiler olarak yazılmıştır. Dönemin valisi Nemrut, Kaşşi İmparatorluğu'nun Kuzey Bölgelerinden sorumluydu (Aslan, 2017, s. 244). Kaşşiler'in Babil soyundan geldikleri kabul edildiği için bazı kaynaklarda Nemrut'tan Babil kralı olarak da bahsedilmektedir. Rivayete göre Babil Kralı Nemrut, rüyasında tahtının yıkıldığını, gücünün ve hükümdarlığının yok olduğunu görmüştür. Nemrut, rüya yorumcularını huzuruna çağırır ve rüyasını yorumlamalarını istemiştir. Münecimler, bu yıl içerisinde hüküm sürdüğü bu topraklarda bir erkek çocuğun dünyaya geleceğine, krallığına son vereceğine ve din olarak tek tanrı inancını halkına kabul ettireceği yorumunda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Kral Nemrut

o yıl doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini emretmiştir. Böylece hükümdarlığını elinden alacak kişiyi daha doğar doğmaz yok etmeyi düşünmüştür (Öksüzöğlu, 2004, s. 46). Hz. İbrahim'in soyu ve ailesi hakkında bazı İslami kaynaklar ışığında ve eski, yeni ahidlerin olduğu ortak görüşe göre annesinin Erfahşed b. Sâm'ın sülalesinden geldiği adının Nûna olduğu Tevrat ve İncil de babasının adının Terah olduğu yazılmaktadır. Tevrat'ın Yunanca yazılmış çevirilerinde adı Tahra olarak geçmektedir. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ise Hz. İbrahim'in babasının adının Azer olduğu yazılmaktadır. Bazı görüşlere göre Terah ve Azer'den birinin ismi, diğerinin ise lakabı olabileceği düşünülmüştür. Yine Tevrat'a göre Hz. İbrahim'in Nahor ve Haran adında iki kardeşi olduğu ve babası Terah'ın 70 yaşından sonra evlat sahibi olduğu yazılmaktadır (Gündüz, 2022, s. 267-268). Nemrut'un rüya gördüğü yıl, Nûna Hz. İbrahim'e hamiledir. Nemrut'un korkusundan hamile olduğunu kimselere söyleyememiştir. Doğum zamanı yaklaştığında bir mağarada Hz. İbrahim'i dünyaya getirmiştir. Öldürülmemesi için çocuğunu mağarada gizli bir yerde saklamıştır. Ara sıra gizlice mağaraya gidip oğlu Hz. İbrahim'i emzirmiştir. Halk arasında var olan bir rivayete göre Hz. İbrahim'i bir ceylanın emzirdiği, ceylan sütü ile beslendiği söylenmektedir (Kurtoğlu, 2010, s. 28). Zaman geçmiş ve Hz. İbrahim büyümüştür. Rivayetlere göre 15 ay, bir başka rivayete göre de 7 yıl bu mağarada yaşamıştır (Şekil 1). Hz. İbrahim yaşlılarından daha büyük ve heybetli bir görüntüsü olduğundan babası onu evlerine getirdiğinde kimseler onun Nemrut'un erkek çocuklarını öldürdüğü yılda doğduğuna ihtimal vermemişlerdir (Aslan, 2017, s. 254).

Şekil 1

Şanlıurfa, Hz. İbrahim'in doğduğu mağaranın girişi

(Tok, 2023)

Hz. İbrahim'in ataları putlara tapan bir kavimdir. Putperestlerden oluşan bu kavimin halkı tahtadan, taştan, çamurdan heykeller yapıyor ve kendi elleri ile yapmış oldukları bu

heykellerden medet umuyorlardı. Politeist (çoktanrıcılık) inanca sahip Babiller gökyüzündeki cisimlerin insanüstü tanrısal güçleri olduklarına inanıyorlardı. Bu yüzden gök cisimlerini temsil eden insan şeklinde heykeller yapıyor ve bunlara tapıyorlardı. Putperestlerin içinde yaşayan Hz. İbrahim daha küçük yaşta olmasına rağmen atalarının yaptığı bu tapınmaya karşı çıkıyor, yaptıklarının doğru olmadığını onlara anlatıyordu (Aslan, 2017, s. 255).

76. “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. “Rabbim budur” dedi. Yıldız batınca da “Batanları sevmem” dedi.

77. “Ayı doğarken görünce, “Rabbim budur” dedi. O da batınca, “Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yolunu şaşırmış kimselerden olurum” dedi.

78. “Güneşi doğarken görünce, “Rabbim budur; zira bu daha büyük” dedi. O da batınca dedi ki: “Ey kavmim! Ben, sizin (Allah’a) ortak koştüğünüz şeylerden uzağım.”

79. “Ben, O’nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim” (En’âm Suresi, 76-79).

Kur’an-ı Kerim’de özellikle ikinci ve üçüncü Mekke dönemine ait surelerinde Hz. İbrahim’in, babasının ve atalarının kendi elleriyle yaptıkları putlara karşı mücadelesi anlatılmaktadır. Gök cisimlerine ve bunları temsil eden putlara tapmanın akıl almaz bir düşünce olduğunu savunmuştur. Kuran- Kerim’de yazılan ayetlerin meal ve tefsirlerine baktığımızda Yüce Allah tarafından Hz. İbrahim’e çok güçlü bir tefekkür anlayışı verildiği, aklını kullanma, olaylar arasındaki bağlantıyı görme, mukayese etme kabiliyeti verilmiştir. İlim ve anlayışı yüksektir. Hz. İbrahim sahip olduğu bu meziyetlerle kavmine putlara tapmanın yanlış olduğunu ne kadar anlatıp çabalasa da yaşadığı toplumu söylediklerine inandıramamıştır (Aslan, 2017, s. 256).

Atalarının yapmış olduğu bu putlara bakıp onlara “Ey kavmim, yapmış olduğunuz bu putlar yok olmaya mahkûm varlıklardır. Onların sizlere hiçbir faydası yoktur. Onlar sizi koruyup kollayamazlar. Bizi var eden gerçek güç yeri, göğü ve kâinatta gördüğünüz her şeyi yoktan var edendir” diyerek onların Allah’a inanmalarını ve yalnız Allah için ibadet etmelerini söylemiştir. Daha sonra orda ne kadar put varsa elinde ki balta ile hepsini kırarak parçalara ayırmıştır. Hz. İbrahim’in bu yaptıklarına kızan Kral Nemrut, bugünkü Urfa kalesinin olduğu yüksek tepenin aşağısına büyük bir ateş yaktırıp Hz. İbrahim’in ateşe atılmasını emretmiştir (Kürkçüoğlu, 2002, s. 134). O sırada Hz. İbrahim başını gökyüzüne kaldırarak “Allah’ım sen nasıl gökyüzünde tek isen bende şu an yeryüzünde tekim ve senden başka bana yardım edecek kimse yoktur” diye niyazda bulunmuştur. Sonrasında Nemrut’un adamları tarafından ateşe atılmıştır. Nemrut ve orada toplanan putperest halk merak içinde yanan ateşe bakmışlardır.

Fakat ateş Hz. İbrahim’i yakmamıştır. Nemrut, Hz. İbrahim’i kucağında tutan ve onun terlerini silen birisini görmüştür (Aslan, 2017, s. 257-258).

68. Putperestler, “Eğer bir şey yaparsanız, yakın onu ve böylece tanrılarınıza yardım edin!” dediler.

69. Biz de “Ey ateş” dedik, “İbrahim’e serin ve zararsız ol!”

70. Ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları daha çok zarar eden taraf yaptık (Enbiyâ Suresi, 68-70).

Bugünkü Urfa kalesinin hemen altındaki Halil-ur Rahman Gölü (Balıklı göl) olarak bilinen yerde ateşler suya odunlar balıklara dönüşmüştür. Hz. İbrahim için burası etrafı güllerle çevrili bir göl olmuştur (Şekil 2).

Şekil 2

Şanlıurfa, Halil-ur Rahman Gölü (Balıklı göl)

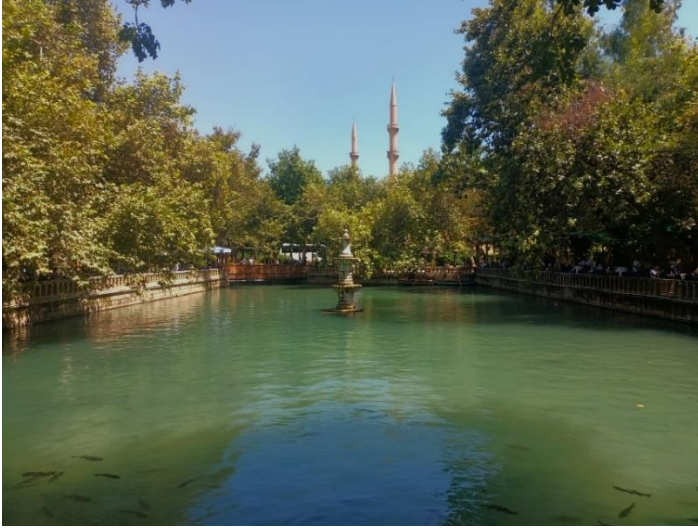

(Tok, 2023)

Hz. İbrahim’in ateşe atılmasına karşı çıkan bu duruma yüreği dayanmayan Nemrut’un kızı Zeliha’da İbrahim’in ardından kendisini ateşin içine atmış ve onun düştüğü yerde bugün Ayn-Zeliha Gölü oluşmuştur (Şekil 3). Bu iki gölde Şanlıurfa şehir merkezinde olup her yıl binlerce insan tarafından ziyaret edilmektedir. Halk inanışına göre bu iki gölde bulunan balıklar kutsal kabul edilip avlanması ve yenilmesi durumunda başa kaza, bela gibi uğursuzlukların geleceğine inanılmaktadır (Güler & Kürkcüoğlu, 2002, s. 272).

Şekil 3

Şanlıurfa, Ayn-Zeliha Gölü

(Tok, 2023)

Enbiya süresi 69. Ayette (“Biz de “Ey ateş” dedik, “İbrahim’e serin ve zararsız ol!”) bildirildiği gibi Hz. İbrahim’in duası kabul olmuş ve Yüce Allah onu zalim Nemrut’un ateşinden korumuştur. Hz. İbrahim’in sağ olarak ateşten çıktığını gören Nemrut “Ey İbrahim senin İlahının gücünü kudretini gördüm”. Ona kırk bin inek kesip kurban edeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Hz. İbrahim “sen Ona inanmadan, benim dinime girmeden İlahım senin kurbanlarını istemez” demiştir. Bu mucize karşısında dahi zalimliğinden, kibrinden vazgeçmeyen Nemrut, “ben hükümdarlığımdan sahip olduğum gücümünden ve mülkümünden vazgeçmem” demiştir. Ancak Hz. İbrahim’i öldürmekten vazgeçmiştir. Bu yaşanan hadiseye şahitlik eden bazı putperestler, Hz. İbrahim’in kardeşi Haran’ın oğlu Lut’da İbrahim’in dinini kabul etmişlerdir (Aslan, 2017, s. 258). Taberî, İbn Kesîr gibi âlimlerin İslam tarihi kaynaklarında ve tercümelerinde Hz. İbrahim’in ateşe atılma sahnesini ayrıntılarıyla anlatan bilgiler bulunmaktadır (Demircan, 2011, s. 19). Hz. İbrahim, Allah’ın dinini anlatmak için peygamber olarak seçilmiştir. Kur’an’da Bakara Süresi 130-132 ayeti kerimede bu durum apaçık beyan edilmiştir.

130. “Kendini bilmez beyinsizlerden başka, kim İbrahim’in dininden yüz çevirir? Elbette biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Ahirette de o mutlaka sâlihler arasında olacaktır.”

131. “Rabbi ona: “Teslim ol!” buyurmuş, o da: “Âlemlerin Rabbine teslim oldum” demişti.”

132. “İbrahim Allah’a teslimiyeti oğullarına da vasiyet etti. Yâkub da: “Oğullarım! Bakın, Allah sizin için bu dinî seçti. O halde siz de başka değil ancak Müslümanlar olarak can verin!” dedi (Bakara Suresi, 130-132).

Hiz. İbrahim, hak din olarak kabul edilen Yahudilik, Hristiyanlık ve en son din olan İslam inancına göre Tevhit kavramını insanlara öğreten en önemli peygamberlerden biridir. Kur’an-ı Kerim de İbrahim suresi olduğu gibi 69 yerde adı geçmektedir. Bu üç büyük dini kabul eden insanların saygı duyduğu “Peygamberlerin atası” olan Hiz. İbrahim peygamberdir (Demircan, 2011, s. 17). Yüce Allah’ın dinini yaymak için peygamber seçilen Hiz. İbrahim yaşadığı bölgedeki siyasi savaşlar, halkın din baskısı ve Nemrut’un yaptıklarından sonra doğduğu topraklarda kalamayacağını anlamıştır. Allah’tan aldığı emirle buralardan gitmeye karar vermiştir. Tevrat’ta verilen bilgilere göre Hiz. İbrahim 75 yaşında iken karısı Sare, yeğeni Lut ve ona inanan insanlar ile beraber ne kadar malı ve mülkü varsa onları da alarak bugünkü Urfa ilinin ilçesi olan Harran bölgesinden güneybatıya doğru Kenan diyarına göç etmiştir (Aslan, 2017, s. 258). Milattan önce 2000-1400 yılları arasında Urfa’da yaşayan Hiz. İbrahim, Urfa ile özdeşleşmiştir. Yahudi, Hristiyan ve çoğu İslami kaynakta verilen bilgiler bunu doğrular niteliktedir (Gündüz, 2022, s. 286). Arkeolojik bulgular, halk tarafından anlatılan rivayetler, o dönem Urfa’ya gelen seyyahların anlatımı bu bilgilere kesinlik kazandırmıştır. Yine İbn Meymûn ve Titus Flavius Josephus gibi Yahudilerin önde gelen bilginleri Hiz. İbrahim’in Harran’dan Kenan diyarına göç ettiği görüşünü savunmuşlardır (Gündüz, 2022, s. 287).

Tarihi dönemlere baktığımızda yer isimleri o topraklarda yaşamış önemli şahsiyetlerin adlarıyla anılmaktadır. Urfa bölgesindeki yöreye dair araştırma yapan bilginler buna da dikkat etmişlerdir. Harran, Tell Fiddân, Suruç gibi yer isimleri Hiz. İbrahim’in soyundan gelen isimler ile benzerlik taşımaktadır. Bu bilgiler ışığında Hiz. İbrahim’in ve nesebinin yurdunun Urfa olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Filistin’e göç etmeden önce bu topraklarda yaşayan Hiz. İbrahim’in soyundan birçok peygamber gelmiştir. Bu yüzden Hiz. İbrahim’in şehri Urfa’dır ve Urfa; Peygamberler Diyarıdır (Gündüz, 2022, s. 287).

BİRİNCİ BÖLÜM

Hac İbadeti ve Göstergebilim

İslamiyet'te Hac İbadeti

Din, akıl sağlığı yerinde olan kimselerin kendi özgür iradeleri ile iyiye, doğruya ve en güzele varmamızı sağlayan ilahi bir emir ve kanundur. Din, Allah tarafından kurulmuştur. Yaratıcıdan başka hiç kimsenin din kurma, dine kurallar belirleme gibi yetkisi yoktur. Yüce Allah insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberlere vahiy yoluyla dinin hükümlerini bildirmiştir. Dinin amacı insanı ruhi ve ahlaki yönden olgunluğa erişmesi ve dünya ile ahiret hayatında mutluluğa kavuşmasıdır. Dini duygular insanın doğduğu andan itibaren kendisinde mevcuttur. İnsanoğlu gerek fert olarak gerek millet olarak dine ihtiyaç duymaktadır. Eski ilkel toplumlardan günümüze kadar her toplumun sahip olduğu bir dini inancı var olmuştur. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için beslenmeye, barınmaya ihtiyacı olduğu gibi ruhunu koruyacak manevi bir güce de muhtaçtır. Bu muhtaçlık insanın gerçek yaratıcıyı araması, bulması ve sonsuz ebedi hayata inanmasıyla yani dini inanca sahip olmasıyla elde edilmektedir (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 21-23)

Allah sevgisinden yoksun, din duygusu olmayan insan dünya ve ahiret hayatında mutsuz olmaya mahkûmdur. İnsan için lazım olan din toplumlar içinde gereklidir. Çünkü insan toplu olarak yaşamaktadır. İnsanlar arasındaki hak ve hukuku sağlayan dindir. Toplumda birlik ve beraberliği, saygıyı, hoşgörüyü oluşturan ahlakın üstünlüğüne önem veren yine dinin bize kattıklarıdır. Peygamberler sayesinde dinin hükümlerini öğrenen ve peygambere tabi olan insanın yolu aydınlanmış ve gerçek dini olgunluğa erişmiş olacaktır. Vahiy bilgilere inanmayan ve uymayanlar sapkınlığa doğru sürüklenmiş, kurtuluşları ancak hak dine inanmakla mümkündür. Hak din, ilahi din ve semavi din aynı anlamdadır. Allah'ın peygamberler aracılığıyla varlığını ve birliğini bildirmesidir. Bunun dışındaki dinlere batıl din denilmektedir (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 24-25).

İslam dini en son ve bundan sonra başka din gelmeyecek semavi bir dindir. Bu dinin peygamberi Hz. Muhammet (s.a.s)'dir. Dinin inanç esaslarını bildiren kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'dir. İslam dininden önceki hak dinlerle aynı esaslara dayandığı halde onlar zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Hz. Âdem (as.) ile başlayan Tevhit inancı son din olan İslamiyet ile tamamlanmıştır. Son peygamber olan Hz. Muhammet (s.a.s), kendinden önceki peygamberler

gibi bir kavme veya bir millete gönderilmemiş bütün insanlığa gönderilmiştir. Kuran-ı Kerim’de A’raf suresi 158. Ayetinde şöyle bildirilmiştir (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 25-28);

158. “De ki: “Ey insanlar! Gerçekten ben göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın hepinize gönderdiği elçisiyim. O’ndan başka tanrı yoktur. O hayat verir ve öldürür. Öyleyse Allah’a ve ümmî peygamber olan resulüne -ki o Allah’a ve O’nun sözlerine inanır- iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız” (A’raf suresi, 158). Bu ayeti kerimeden de anlaşıldığı üzere İslam inancını kabul eden ve ben Müslümanım diyen kişinin dinin bütün gereklerini yerine getirmesi iman etmesi; kalp ile tasdik, dil ile ikrâr ve uzuvlarla işlenen amelleri, ibadetleri yapması ile ancak mümkün olacaktır. Kalpler de olanı sadece Allah bilmektedir. Yüce Allah insanları kalplerindeki şeylerden dolayı, mümin ve kâfir diye adlandırmıştır (Yeşilyurt, 2012, s. 44).

4. “Göklerde ve yerde olanları bilir, gizlediklerinizi ve açıkladıklarınızı da bilir ve Allah kalplerin derinliklerinde olanı da bilmektedir” (Tegabün suresi, 4).

Allah’ın varlığına ve birliğine inanıp iman eden kimseler yaratıcının bizlere bahşettiği sonsuz nimetler karşısında saygı ve itaatin gereği olarak ibadet etmektedir. İbadet saygı ve teşekkürün en yüksek derecesidir. İbadetler her ne kadar insanın bedeni ile yapılırsa da önemli olan kalbi niyettir. İnsanın tüm kalbi ve ruhuyla Allah’a yönelmesi ve bağlanmasıdır. Samimi bir niyet, ruh ve beden bütünlüğüyle yapılan ibadet, ibadetlerin en güzeli. İnsanı diğer yaratmış olduğu varlıklardan üstün tutan, akıl, fikir irade vererek seçkin kılan Allah’a ne kadar şükür etsek az olacaktır. Allah’ın emri olan ibadet, inananların yapması gerekli olan dini bir vazifedir. İbadetler Allah’ın peygamberler aracılığıyla bizlere öğrettiği şekilde yapılmalıdır. İbadetlerde herhangi bir değişiklik yapmak doğru değildir. Kabul edilemez davranışlardır. Öncesi ve sonu olmayan, kudret sahibi, kâinatın yaratıcısı Yüce Allah; biz aciz insanoğlunun ibadetine muhtaç değildir. Bilakis ibadet ediyor olmak biz insanların yararınadır. Çünkü ibadetin hem fert hem de toplum için maddi ve manevi birçok faydası bulunmaktadır. İbadetler, Allah ile insanı birbirine yakınlaştıran bir yol bir köprüdür. Allah ile yakınlaşan insan daha huzurlu daha mutlu olacaktır. Ümitsizliğe ve sıkıntıya düştüğünde Allah’ın rahmetine ve merhametine sığınarak manevi rahata kavuşacaktır. Davranışlarını düzenleyen insan ahlaken daha olgunlaşıp, yücelecektir. İnanan insan için ibadet, ebedi saadet yurdu olan cennetin anahtarıdır (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 79-82).

Yüce Allah’ın kullarına emrettiği üç çeşit ibadet vardır. Bunlar:

1. Beden ile yapılan ibadetler; Namaz kılmak, oruç tutmak gibi. Bu ibadetleri kişinin kendisi yapmak zorundadır. Bir Müslüman başka bir din kardeşine vekil olup namaz, oruç ibadetini yerine getiremez.

2. Mal ile yapılan ibadetler; Zekât vermek, fıtır sadakası vermek ve kurban kesmektir. Bu ibadeti başkasının yerine vekil olarak yapmak caiz görülmüştür.
3. Hem mal hem de beden ile yapılan ibadet; Hac ibadetidir (Şekil 4). Hac ibadetini yapacak maddi gücü olduğu halde hastalık, sakatlık ve gitmesine engel olacak şartlara sahip kimselerin yerine bir başkası hac görevini yerine getirebilir (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 83).

İslam'ın şartı beştir: Birincisi; Kelime-i şehadeti kalp ile tasdik dil ile ikrar eden kişi Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna artık inanmıştır. Bundan böyle dinin diğer şartlarını yerine getirmekle mükelleftir. Buluş çağına gelen, akıl sahibi her insan dinin emir ve yasaklarına uymakla mükellef sayılır. Namaz kılmak, Oruç tutmak, Zekât vermek ve Hacca gitmek İslam'ın geriye kalan dört şartıdır (Şentürk & Yazıcı, 2016, s. 85).

Şekil 4

Kâbe/ Mekke kentindeki Mescid-i Haram'ın merkezinde yer alan kutsal mekân

(Küçük, 2024)

Hac kelimesi İbrânîce'de hag şeklindedir; “Bayram” anlamına gelmektedir. Hac, kelime olarak “bir şeyin etrafında dönmek, dolanmak” anlamındaki hvğ kökünden türemiştir. Hac veya hag Sâmi dilinde çok eski bir terimdir. Bu kelime İbrânîce, Ârâmîce ve Sâbiî dilinde bulunmaktadır. Hac kelimesinin asıl manası “bir şeyin etrafında dönme, dolaşma ve halka oyunu” olduğu, daha sonra bayram mânasını kazandığı belirtilmektedir. Arapça 'da “gitmek, yönelmek; ziyaret etmek” manasına gelmektedir. Hac kelimesi, fıkıh terimi olarak imkânı olan, gücü yeten her Müslümanın belirlenmiş zaman içinde Kâbe'yi, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret etmesi ve belli bazı dinî görevlerini yerine getirmek amacıyla yaptığı ibadeti ifade etmektedir. Hac ibadetini yapıp, yerine getiren kişilere Arapça'da hac (çoğulu huccâc), Türkçe'de hacı denilmektedir (Harman, 1996, s. 413-416).

Hac ibadetinin izlerini hemen hemen bütün dinlerde görmek mümkündür. İnsanlar eski tarihten günümüze kadar inançları gereği belli bölge ve mekâna kutsallık atfetmiş ve oraları bir defada olsa gidip görmeyi arzulamışlardır. Hinduizm’de Benares, Budizm’de Bodhi Gaya, Japonların Şintoizm, Yahudilikte Kudüs, Hristiyanlıkta Kudüs ve Roma kentleri kutsal mekânlardır. Hintli Müslüman âlim Dehlevî’ye göre; Bütün dinlerin aslında hac ibadetinin var olduğunu söylemiştir. Allah, Hz. Nuh (as.)’a vahiy yoluyla bildirdiği dinin gereklerini son peygamber olan Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s) peygamberimize de buyurmuş ve din olarak farz kılmıştır. Diğer dinlerde aslını koruyamayıp bozulduğu için inancın hükümleri tam olarak yerine getirilememiştir. Daha önceleri cahiliye dönemi Arapları tarafından da yapılan hac ibadeti Hz. İbrahim zamanında asıl yapısına kavuşmuş putlardan temizlenmiştir (Adam, 1993, s. 1-4). Haccın tarihçesine baktığımızda, Hz. İbrahim’den son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s) kadar olan bir tarihe uzanmaktadır. Urfa’dan Filistin topraklarına göç eden Hz. İbrahim, eşi Hz. Hacer ve oğlu İsmail ile birlikte Mekke’ye gelmişlerdir. Yüce Allah, İbrahim ve oğluna burada inananlar için putlardan temizlenmiş, Allah’ın evi olarak kabul edilen Kâbe’yi yeniden inşa etmelerini ve insanların buraya gelmesi için İbrahim’in onları davet etmesini, çağırmasını emretmiştir.

27. “İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler” (Hac Suresi, 27).

Hz. İbrahim Allahtan gelen emirler, ayetler ile ve Veda haccında peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s) haccı yapış şekliyle son halini almıştır. İslam’ın beş şartından biri olan Hac ibadeti hicretin dokuzuncu yılında farz olmuştur.

197. “Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca karar verip niyet ederse, bilsin ki hac sırasında kadına yaklaşmak, günaha sapmak ve tartışıp çekişmek yoktur. Ne hayır işleseniz Allah onu bilir. Azık edinin; kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır. Öyleyse bana saygı duyun, ey akıl sahipleri!” (Bakara Suresi, 197).

Kur’an-ı Kerim’de haccın hangi vakitte yapılacağı bildirilmiştir. Hac Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayının ilk on gününde yapılabilir. Haccın nasıl yapıldığı uzun ve geniş bir konudur. Kısaca özetleyecek olursak Hac ibadetini yapacak olan Müslümanlar öncelikle hacca niyet ederler ve ihrama girerler. Kâbe tavaf edilir. Haccın çeşidine göre sa’y yapılır. Temettu haccı yapanlar umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarlar. Fakat İfrad ve Kıran haccına niyet eden kişi ihramda kalmaya devam etmektedir. Daha sonra hacılar Mina’ya giderler. Buradan Arafat dağına çıkıp, Arafat Vakfesini yaparlar. Belli bir sıra ile yapılan hac ibadetinde bu defa Müzdelife’ye gelirler yine burada da Müzdelife Vakfesini yapıp tekrar Mina’ya dönerler. Mina’ya gelen hacılar üç ayrı yerde şeytana taş atarlar. Bu yere cemerât denir. Temettu ve Kıran

haccı yapan hacılar Hac kurbanlarını keserler ve ihramdan çıkarlar. Kâbe'ye gelip ziyaret tavafını yapan hacılar üç veya dört gün Mina'da kalırlar. Son olarak Mekke'ye gelirler. Veda tavafı yapılarak hac ibadetini tamamlamış olurlar. Hac ibadeti her ne kadar tamamlanmış olsa da aslında hac manevi bir tecrübedir. Bir ay veya kırk gün süren bir ibadet değildir. İhram, namaz, tövbe, sabır, kurban, sadaka, haram ve yasaklardan uzak durmak gibi dinin birçok hükümlerini içinde barındıran, etkisi hacdan döndükten sonrada devam eden bir ibadettir (Erul & Keleş, 2012, s. 9-14). Hac ibadeti Müslümanlar tarafından günümüze kadar aslına uygun olarak yapılmaktadır. Hac ibadeti hiçbir dinde İslamiyet'teki gibi dünyanın her yerinden renk, ırk fark etmeden aynı anda toplanıp Allaha teslimiyetin gönülden yapıldığı gibi yapılmamaktadır. Bu sebeple haccın bütün gerekleri en güzel şekilde İslamiyet'te vuku bulmuş demek yanlış olmayacaktır (Adam, 1993, s. 1-4).

Şanlıurfa'da Hac Gelenekleri

Nesilden nesile, kuşaktan kuşağa aktarılan değerler geleneksel bir yapı oluştururlar. Atalarımızdan öğrendiğimiz, gördüğümüz gelenekler zamanla değişikliğe uğrayarak ya devam ederler ya da tamamen yok olup kaybolurlar. Toplum olmanın gereklerinden biride geçmişten günümüze kadar ve sonrasında geleneklerimize sahip çıkmaktır. Her kültürün kendine ait gelenek ve görenekleri vardır. Bir kültürün var olabilmesi için en önemli etkenler yaşanan yerin coğrafi özellikleri, insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için nelere ihtiyaç duydukları, doğum, ölüm ve ölüm sonrası hayata olan inançları kültüre etki eden en önemli unsurlardır (Berkli, 2011, s. 1). Köklü bir geçmişe sahip olan Şanlıurfa'da gündelik hayatın her alanında geleneklerimizin izlerini görmek mümkündür. Tarihi süreç içinde bu topraklarda yaşayan farklı kültürlere ait geleneklerden etkilenme, sanayi ve teknolojinin gelişmesi, siyasi rejimler gibi olaylar toplumun yaşam biçiminde, bazı değişikliklere neden olmuştur. Geleneklerimiz modernleşme adı altında zamana yenik düşse de Şanlıurfa geçmişten getirdiği anlam ve mana bakımından derin izler taşıyan geleneklerini devam ettirmek için çaba gösteren şehirlerimizden biridir. Düğün, nişan, gelin hamamı, asker uğurlama, doğdu hamamı, sıra geceleri, türküleri, mevlit okutmalar, kırk çıkarma, misafir ağırlama, hac uğurlama, karşılama geçmişten günümüze kadar devam eden geleneklerimizdendir.

Şanlıurfa Hz. İbrahim'in şehridir. Allah'ın evini yapmakla şereflendirilen Hz. İbrahim, Müslümanların kiblesi sayılan, dünya gözüyle bir kez olsun görmek istedikleri Haremeyn'e insanları davet eden peygamberdir. Bu sebeple Urfa, hac ve hacılara değer veren bir şehir olmuştur.

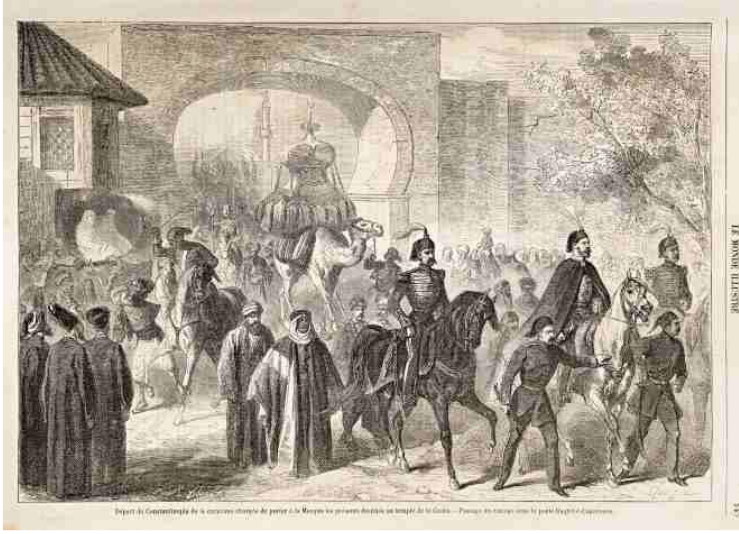
Hac vakti geldiğinde, hacca gidenler hazırlıklarına başladığında sadece giden kişi değil ev halkı, akrabaları, komşuları ve mahallede büyük bir heyecan hareketlilik yaşanır. Hac

uğurlamak ve mübarek topraklara giderek hac ibadetini yapıp memleketine, evine dönen hacıları karşılamak bir tören bir bayram havasında geçmekteydi. Hac ibadeti her bakımdan zor bir ibadetti, en zor olanı ise yolculuk kısmıydı. Ulaşım günümüzdeki gibi kolay ve rahat değildi. Yol uzun, şartlar çetindi. Ömründe bir kez olsun Allah'ın evini ziyaret etmek, peygamber mescidinde namaz kılmak, Yüce yaratanın rızasına erebilmek için gidiş dönüş en az bir buçuk yıl sürüyordu. Yolda her türlü tehlike ile karşılaşma, yemek yiyememe, içecek su bulamama, hastalık gibi nedenlerden dolayı gidip dönmek vardı. Bu yüzden gitmeden önce herkesten helallik alınırdı. Küs olanlar barışırdı. Evine ailesine göz kulak olacak onlara kol kanat gelecek birilerine emanet edilirdi. Hacı adayı geride bıraktığı ailesinin bir iki yıllık ihtiyaçlarını temin eder, hac yolculuğuna öyle çıkılırdı.

Tarihi dönemlere baktığımızda toplumlar değer verdikleri her şey için ayinler, kutlamalar, törenler yapmışlardır. Hac ibadeti de önemli olduğu için tarihten günümüze kadar gelen bu kutlama gelenekleri bireysel olduğu kadar devlet tarafından da yapılmıştır. Bu törenler ilk olarak Abbasiler döneminde yapılmaya başlanmıştır. Hac, Müslümanlar tarafından önemli olduğundan on binlerce insan yaya olarak, at ve deve kervanlarıyla aylarca yolculuk etmeyi göze alıyordu. Dönemin hükümdarları da hem siyasi yerlerini sağlamlaştırmak hem de bu zorlu ibadetin sevabından kazanmak için hac zamanlarında hacılara ve hac kervanlarına, Mekke ve Medine halkına yardımda bulunuyorlardı. Hac halkına yardım olarak gönderilen para ve altınlar bir kese içerisine konulup o şekilde gönderiliyordu. “Surre” Arapça kese anlamına geliyordu. Bu yüzden hac törenlerine “Surre Alayı” denilmekteydi. Bu geleneği başlatan Abbasilerden sonra Fatımiler, Eyyübiler devam ettirmiştir. Düzenli ve daha zengin haliyle yapılması Memlûklüler zamanında olmuştur (Akgündüz, 2005, s. 107-109). Hac kervanlarına eşlik eden ve içinde hediyelerin, yardımların olduğu develerin üzerine konulan sepet şeklindeki sandıklara mahmil deniliyordu. Memlûklüler zamanında hac kervanı yola çıkmadan birkaç gün öncesinden yol güzergâhındaki şehirlerde halk törenler için hazırlıklara başlarlardı. Özellikle Kahire’de dokunan Kâbe örtüsünün Mekke’ye götürüldüğü ve Surre alayınında içinde olduğu kutlamalar daha bir coşkulu oluyordu. Mahmile dokunmak onu görmek için insanlar adeta birbirleri ile yarışıyorlardı. Geçit törenlerine dervişler ve talebeleri de katılıyordu. Evliya Çelebi 140 tarikatın şeyhleri ve dervişleri hep bir ağızdan tevhit ve defler çalarak karşıladıklarını söylemiştir (Yavuz, 2023, s. 311). O dönemde resmin yaygınlaşması ile ressamalar bu muhteşem tören anını resmederlerdi (Şekil 5). Resmi satın alan halktan bazıları bu resimleri evlerinin duvarlarına asarlardı (Yavuz, 2023, s. 309).

Şekil 5

İstanbul'da Surre Alayı

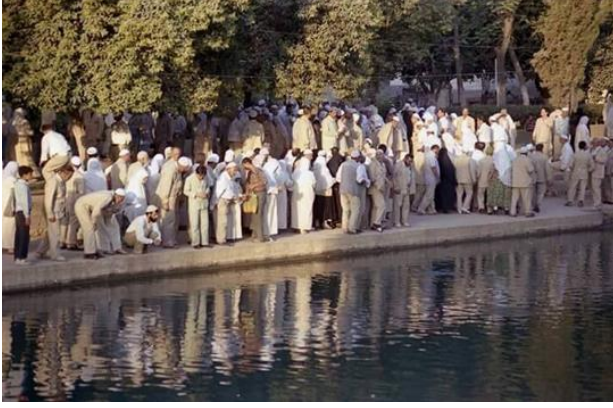
(Kahraman, 2017)

I. Dünya Savaşı nedeniyle hacılar belli bir süre Mekke ve Medine'ye gidememişlerdir. Bu nedenle hac uğurlama ve karşılama törenlerinin son olarak 1915- 1917 yıllarına kadar yapıldığı bilinmektedir. Devlet tarafından yapılan bu kutlamalar son bulsa da geçmişten gelen bu geleneği daha sonra Müslüman halk bireysel olarak devam ettirmişlerdir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de 1930-1940 tarihi itibarıyla otobüsler ile hacca gidiş dönüşler yapılmaya başlanmıştır (Karakaş, 2020, s. 38). Urfalı hacı adayları yola çıkmadan önce Hz. İbrahim'in doğduğu mağaranın ve ateşe atıldığı yer olan Balıklı göl'ün yakınındaki Mevlid-i Halil Camii'nde iki rekât namaz kılarılardı. Hac kafilesini uğurlamaya sadece tanıdık, eş, dost değil o gün bütün Urfa orada toplanırdı. Tekbirler, dualar, niyazlar eşliğinde bir yanda hüznün bir yanda mutluluk gözyaşları içinde hacılar o mübarek topraklara, siyah örtüsüyle bir nazlı gelin gibi onları bekleyen Kâbe'ye kavuşmak için sabırsızlanırlardı.

1960'lı yıllarda Türkiye'nin dört bir köşesinden otobüsle hac yolculuğu yapan hacılar Urfa güzergâhını kullandıkları için onlarda Balıklı göl yakınındaki Halepli bahçe denilen yerde bekletilirlerdi (Şekil 6). Sayıları 80-100 kadar olan otobüs Urfa'da vize işlemlerinin yapılması için üç dört gün burada kalırlardı. Yurdun çeşitli yerlerinden gelen hacılar Hz. İbrahim'in şehrinde onun makamında yine ondan bize miras kalan misafirperverlikle ağırlandırlardı. Hac yolculuğunun başlayacağı güne kadar Urfalılar hacı adaylarını evlerinde misafir ederlerdi. Yıllarca sürecek bu dostluk, hac ibadetinin özünde olan birlik, beraberlik ve hoşgörünün bir başlangıcı olacaktı (Karakaş, 2020, s. 39- 41).

Şekil 6

Türkiye'nin dört bir köşesinden gelen hacılar Balıklı gölü ziyaret ederken

(Küçük, 2024)

Bayraklarla süslenmiş otobüsler korna sesleriyle konvoylar eşliğinde yola çıkarlardı. Bu yolculuk, görünürde bedensel olsa da aslında manevi bir yolculuktu. Otobüs Türkiye sınırından Habur kapısından sırasıyla Musul, Bağdat, Suudi Arabistan'a varırdı. Dönemin şartları göz önüne alındığında oldukça zor şartlarda gerçekleşen bu yolculuk (Şekil 7), molalar eşliğinde devam ederek son bulurdu.

Şekil 7

Hac yolunda arızalanan otobüsü iten Hacılar

(Karakaş, 2020)

İki cihanın nuru Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edeceği sırada bir anda durur ve Kâbe'ye bakarak: "Vallahi sen, benim dünyada en çok sevdiğim yersin; aynı şekilde Allah'ın da dünyada en çok sevdiği yersin. Eğer senin halkın beni zorla çıkarmasalardı vallahi çıkmazdım" demiştir (Güç, 2007, s. 23). Allah'ın emrini yerine getirmek, Hz. İbrahim'in davetine icabet etmek için çıkılan bu yolda Mekke ve Medine'ye varan hacılar, ibadetin yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra Allah'ın rızasına kavuşmanın mutluluğu ile evlerine dönmek için tekrardan yola koyulurlardı. Kervanlar ile hacca gidildiği yıllarda Urfa hac dönüş yolu Fırat nehri tarafından Birecik yolu üzerinden olduğu için eş, dost akraba ve Urfa halkı Samsat kapı surlarından, Bediüzzaman mezarlığının olduğu yerin dışına çıkar ve hacılar daha

şehre gelmeden orada toplanırlardı (Karakaş, 2020, s. 34). Hacısını almaya gelen ailenin oğlu, kızı, akrabaları araçlarına bayraklar asarlardı. Korna çala çala mahalleye giriş yapılırdı. Hem hacı olmanın hem de sağ salim eve varmanın sevinci bir bayram havası gibi yaşanırdı. Hacı, evine gelmeden haftalar öncesinden ev halkı tarafından hazırlıklar yapılmaya başlanırdı. Bunlardan en önemlisi evin dış kapısının süslenmesi idi (Şekil 8). Urfa halkı bu süslemelere büyük önem verirdi. Hac geleneğinin olmazsa olmazlarındandı. Hacca giden kişinin evinin kapısı mutlaka süslenirdi. Evin içinde ziyarette gelenlerin ağırlanacağı odanın duvarlarına da isteğe göre, bu süslemelerden yapılıyordu. Kapı süslemesinin masraflarını hacı olan kişi ödemezdi. Akrabalarından, arkadaşlarından kimseler bu görevi yerine getirirlerdi. (Mızrak, 2011, s. 20). Sokaktan geçenler o evde hacca gitmiş birilerinin olduğunu anlardı. Hac mevsiminde o evin önünden geçiyorlarsa mübarek topraklara giden kişiyi görmek, hayır duasını almak için ziyarette bulunuyorlardı. Hacı olmak önemli bir meziyetti. Çünkü halkın nazarında günahattan arınmış, sözüne güvenilir, ahlak yönüyle tam bir olgunluğa erişen, duası kabul olunan eli öpülecek hacı, artık insanı kâmil olma lütfuna ermiş sayılıyordu.

Şekil 8

Şanlıurfa, Hac kapı süslemesi

(Küçük, 2024)

Gelen ziyaretçileri ağırlamak için odalar haremlik ve selamlık olacak şekilde düzenlenirdi. Yine Urfa'nın adetlerinden biri olan "sini sürmek" hacca giden kişinin akrabaları ve arkadaşları tarafından pirinç, beyaz toz şeker (25-50 kg) gibi misafirlere yapılacak yemeğin malzemelerini ailesine hediye olarak teslim ederlerdi. Hediyeleşmek Peygamberimizin sünnetini yerine getirmektir. Hacı Mekke ve Medine'den kendisini ziyarette gelenlere ikramlık hurma, zezem suyunun dışında hediyelik eşyalarda getirirdi. Bu hediyeler seccade, tespih,

Şekil 11

Hacdan getirilen zemzem takımı

(Tok, 2024)

Şekil 12

Mekke-Medine Hurması

(<https://www.hurma.com/mebrum-duble-hurma>, 2023)

Ziyaret için gelen misafirlere Urfa’da önemli günlerde (bayram, düğün, sünnet düğünü, hac yemeğinde) genellikle yapılan “üzlemeli pilav ve zerde” servis edilirdi (Şekil, 13- 14). Daha sonra “mırra” adı verilen acı kahve ve çay ikramı yapılırdı (Akıl, 2002, s. 289).

Şekil 13

Üzlemeli pilav

(<https://yemek.com/tarif/uzlemeli-pilav/>, 2023)

Şekil 14

Zerde

(<https://www.sutso.org.tr/cografi-urun/12/zerde>, 2023)

Hac evine daha fazla kişinin gelip hacıyı görmesi için ziyaretler kısa tutulurdu. Hacı kendisini ziyarete gelen misafirlere tekrar tekrar bıkmadan usanmadan hac hatıralarını anlatırdı. Bazen anlatırken duygulanır ve ağlardı. Kutsal topraklardan yeni gelmesine rağmen oraların hasreti, özlemi ağır basardı (Karakaş, 2020, s. 35).

Geleneksel Şanlıurfa Evleri

On altıncı yüzyılda yerleşik nüfus bakımından Urfa, Güneydoğu Anadolu bölgesinin dördüncü büyük şehridir (Akkoyunlu, 1989, s. 3). 1518 yılına ait kayıtlarda Urfa'da beş mahallenin olduğu ve bunlardan dört mahallede Müslüman nüfusun ikamet ettiği diğer bir mahallede ise Hristiyanların ikamet ettiği bilinmektedir. 1530'lu yıllarda mahalle sayısı sekiz olmuştur (Akkoyunlu, 1989, s. 3). Bunlardan beş mahalle Müslüman ve diğer üç mahallede ise Hristiyanların yaşadığı bilgisine yer verilmiştir. Osmanlının klasik döneminde Urfa, Halep eyaletine bağlı bir şehirdir. Halep vilayet salnamesi kayıtlarında yazılanlara göre Urfa şehir merkez kazasında toplam nüfusun %20 sini Hristiyan halk oluşturmaktadır. 1878 salnamesi verilerine göre ise toplam nüfusu oluşturan halkın 45.368 Müslüman, 10.560 Hristiyan ve 248 Yahudi dini inanışına sahip halktan oluşmaktadır. 1881-1882 ve 1883 yılları Osmanlı nüfus kayıtlarında 114.358 Müslüman nüfus ve 10.000 Ermeni nüfus ile Urfa sancağının toplam nüfusunun 126.776 olduğu yazmaktadır (Akkoyunlu, 1989, s. 3).

Mimari özellikleri ile kültürel mirasımız olan geleneksel Urfa evleri şehrin fiziki dokusunu oluşturmuştur. On dokuzuncu yüzyılda özellikle 1881 senesinde 2380 evin olduğu bunun 1377'sinde Müslümanların kaldığı, 1003 evin Hristiyanlara ait olduğu ve 29 evde de Yahudilerin yaşadığı kayıtlarla belgelenmiştir (Akkoyunlu, 1989, s. 5). Cuinet'ye göre; 1890 yıllarında şehrin genel görüntüsü, haclılar zamanından kalan yapılar ile beraber Müslüman ve Arap özelliklerini yansıtmaktadır (Akkoyunlu, 1989, s. 6).

Osmanlı dönemine kadar Araplar ile Türklerin yaşam tarzı ve renklerinden izler taşıyan Urfa şehri daha sonra Osmanlıların bu renk ve çizgilerini kendi üsluplarıyla harmanlayıp Türk-İslam şehirlerinin fiziki görünümüne dönüştürmüşlerdir. On altıncı yüzyılın başlarında Urfa'yı ziyaret eden Portekizli seyyah Tenreiro şehrin gıda yönünden bolluk içinde olduğunu anlatmıştır. Hristiyan ve Türkmen olan halkların yaşadığını belirtmiştir. Yine 1766 senesinde Urfa'dan geçen Niebuhr, şehrin kalesinden bakınca on iki minare saydığını, şehirdeki evlerin çok iyi ve güzel olduğu bilgisini aktarmıştır (Turan, 2012, s. 153-154).

İslam şehirlerinin en önemli özelliklerinden biride şehrin mahallelere ayrılmasıdır. Toplumu oluşturan halkın, köken ve dini farklılıkları bu ayrımı bu bölünmeyi belki de mecbur kılmaktadır. Bir diğer sebebi de çeşitli meslek grupları ve aşiretlerin bir arada bulunma aynı semtte oturma isteklerinden doğmuş olmasıdır. Kadim şehir Urfa geçmişten gelen bu geleneği günümüze kadar devam ettirmiştir. Şehrin çarşılarında aynı meslek gruplarına ait işyerleri, zanaatları aynı mekânda toplanmıştır. Geleneklerin hüküm sürdüğü Urfa, İslami şehir olma özelliklerini hâlâ korumaktadır.

Urfa'nın eski şehir merkezinin sınırları doğuda Akçakale, güneyde Urfa kalesi, kuzeyde Karakoyun deresi ve batıda Suruç yolu ile sınırlanmıştır. Geleneksel Urfa çarşıları, hanları, hamamları, camileri, kiliseleri, sokakları ve evleri bu bölge içinde yer almaktadır. İslam dininin getirmiş olduğu sosyal yaşam düzeninde ticari hayat meskenlerden ayrı olarak düşünülmüştür. Bu nedenle evlerin olduğu sokaklar kadınların alanı, ticaret yerleri de erkeklerin alanı olacak şekilde planlanmıştır (Akkoyunlu, 1989, s. 6).

Anadolu'nun geleneksel ev mimarisi içinde özel bir yere sahip olan Urfa evlerinin biçimlenmesinde iklim şartları, dini inanç sistemi, örf ve adetlerin etkisi oldukça fazladır. Bu etkiler ile beraber bir yaşam tarzı gelişmiştir. Düzgün bir topografya üzerine inşa edilen Urfa evleri yan yana bitişik bir şekilde ya da iç içe girmiş karmaşık bir düzende sıralandığı görülmüştür. Anadolu'nun birçok eski yerleşim yerinde kullanılan Arnavut kaldırım döşeme taşları Urfa sokaklarında da kullanılmıştır. Sokakların genişliği genel olarak 2,5-3 metredir. Sokakların dar ve sokağı çevreleyen evlerin duvarlarının yüksek olması, kullanılan malzeme ve yapım tekniği yazın neredeyse 40 °C ve üzerinde olan Urfa'da sıcaktan koruma sağlamış, gölgelik bir alan oluşturmuştur (Şekil 15). (Akkoyunlu, 1989, s. 9).

Şekil 15

Şanlıurfa, Tarihi Urfa sokakları (Pınarbaşı Mah. 1203.Sok)

(Tok, 2024)

Taş, dünyada konut yapımında en çok kullanılan inşaat malzemesidir. Ülkemizde dağ ve platolara yakın yerleşim yerlerinde genellikle yapı malzemesi olarak taş kullanılmıştır. Kireç yönünden zengin olan bu taşlara kalker (kireç taşı) denilmektedir (Güzel, 2013, s. 574). Günümüzde Şanlıurfa'da kullanılan inşaat yapı malzemelerinin dışarıdan gelmesine rağmen eski geleneksel Urfa evlerinin yapımında kullanılan taş, o zamanlar şehrin yakınında yer alan Çay kuyu platosu eteklerinde açılan taş ocaklarından çıkarılıp işleniyordu. Temin edilen taşlar hayvan sırtlarında inşaat alanına getiriliyordu. Ustalar tarafından burada istenilen ölçülerde yontularak hazırlanıyordu. Taşın yapısının yumuşak olması ustalara kolaylık sağlıyordu. Taş işçiliğinin, süslemeler ile zenginleşmesi taşa estetik bir güzellik katıyordu. Ayrıca kalker taşının renginin beyaz olması ve gözenekli bir yapısı olduğundan sıcak bir iklimte sahip olan Urfa'da ısı yalıtımı sağlamaktaydı. Uzun ömürlü bir malzeme olan bu taş Urfa'da Nahit taşı olarak adlandırılmaktadır (Güzel, 2013, s. 574). Dolayısıyla evlerin temel malzemesi kalker taşıdır. Sokağa kapalı, içe dönük bir yaşam tarzı ile yapılan Urfa evlerinde taş işçiliğinin en güzel örnekleri büyük bir ustalıkla yapılmıştır. Taş malzemenin haricinde ahşap malzeme de yoğun olarak kullanılmıştır. Evin tavanlarında, nişlerin ve dolapların kapak kısımlarında, kapı ve pencerelerde, duvar kaplamalarında ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Urfa evleri avlulu plan düzeninde inşa edilmiştir (Gayberi & Dalkılıç, 2021, s. 134). Dar gölgeli sokaklar boyunca yüksek duvarlı evler hepsi aynı hizada sıralanmıştır. Evin pencereleri sokak tarafında değil daha çok evin iç kısmındaki avluyu görecektir. Sokak kapısından girince

bir iki metre uzunluğunda üstü kapalı, kapı arası denilen bir bölümden geçtikten sonra avlu kısmına ulaşılmaktadır. Yaşam alanı evin avlusunda gerçekleştiğinden bu evlere halk arasında hayatlı ev denilmektedir (Şekil 16). (Kürkçüoğlu, 2002, s. 88).

Şekil 16

Şanlıurfa, Geleneksel Urfa hayatlı ev

(Tok, 2024)

Avlu zemini düzgün kesilmiş Nahit taşlardan döşelidir. Urfa evlerinin genelinde avlunun orta kısmında kare, dikdörtgen ya da yuvarlak formda küçük mermer bir havuz yapılmıştır. Hemen her evde bir su kuyusu bulunmaktadır (Kürkçüoğlu, 2002, s. 88). Ev, insanın içinde yaşadığı, temel ihtiyaçlarını karşıladığı, dışarıdan gelecek her türlü zarara karşı kendisini koruduğu bir mekândır. İnsanoğlu en ilkel çağlardan beri yaşadığı alanı inşa ederken bütün bu faktörleri göz önünde tutmuştur. İslam dininin kabul edilmesinden sonra dinin kuralları gereği mahremiyet kavramı gelişmiş ve bunun neticesinde Urfa evlerinde odalar haremlik ve selamlık olarak ayrılmıştır (Erçetin, 2020, s. 154).

Haremlik kısmı, aile fertlerinin kullanımına ayrılmıştır. Selamlık bölümü ise eve gelen misafirler için düzenlenmiştir. Kadının yaşam alanı dışardan çok evin içinde geçtiği için evin avlusu ferah, aydınlık ve geniş tutulmuştur. Havuzun etrafına genellikle asma, nar, incir ağaçları dikilmiş, çeşitli süs bitkileri ve saksılara ekilen gül, kınfır (karanfil), toprehen (fesleğen), kuşkonmaz, mercan küpesi gibi çiçeklerle süslenmiştir. Yine evin eyvan kısmının üst kemer kısımlarında, pencere üstlerinde, avluya bakan duvarların üzerlerindeki motif

işlemeleri eve estetik bir güzellik katmıştır. Sosyo ekonomik bakımdan varlıklı olan ailelerin evleri daha büyük, zengin mimari süslemelerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Kürkçüoğlu, 2002, s. 88).

Urfa evlerinin haremlik bölümü ailenin ve kadınların kullandığı ana bölüm olduğu için daha geniştir. Cephesi güneye bakan taraf kışın daha fazla güneş aldığından kış oturacağı olarak kullanılmaktadır. Kuzeye bakan odalar ve eyvan yaz oturacağı olarak ayrılmıştır. Eyvan ve odalar genellikle yerden bir, bir buçuk metre yüksekte inşa edilmiştir. Odaların ve eyvanın alt kısmında yer alacak şekilde kiler odaları yapılmıştır. Mahzeni andıran odalara zerzembe denilmektedir. Zerzembeler daha serin olduğu için yiyecekler burada muhafaza ediliyordu. Eskiden buzdolabı olmadığı için yazın peynir, tereyağı, salça, pekmez, turşu sıcaktan bozulmasın diye zerzembe de bulunan terek ve küplerde saklanıyordu. Kimi evlerde avludan merdivenle çıkılan etrafı çevrili balkon niteliğinde gezenek adı verilen bölümlerde yapılmıştır (Maraş, 2017, s. 31-32). Bu bölümde tek kemerli bir eyvan ve eyvanın sağında ve solunda odalar bulunuyordu. Üst kattaki bu odalara çardak deniliyordu. Bu odalar sokak hizasından yüksek olduğu için sokağa açılan pencereleri vardı. Pencereler karşı komşunun evinin pencerelerini görmeyecek şekilde yapılmıştır. Buradaki amaç yine mahremiyet ve özel hayata olan saygıdan gelmektedir. Çardak denilen odaların sokağa doğru genişleyen kısımları bindirme tekniğiyle yapılmıştır. Çardakları taşıyan bu taş konsollar ve çıkmalar sade bir dokusu olan Urfa sokaklarına estetik bir güzellik ve hareket katmıştır (Erçetin, 2020, s. 155). Urfa sivil mimarisinde süslemeler genel olarak çıkmaların üstündeki pencerelerde, çardağı taşıyan taş konsollarda ve sokak dış kapısının üzerinde yoğun olarak kullanılmıştır (Erçetin, 2020, s. 159).

Ekonomik bakımdan zengin olan ailelerin evlerinde üst kattaki eyvan çift sütunlu ve üç kemerli olarak daha gösterişli bir şekilde inşa edilmiştir. Geleneksel Urfa evlerinde üst katlar selamlık olarak alt katlar ise haremlik olarak kullanılmaktadır. Urfa evlerinde odalar kare ve dikdörtgen planlı yapılmıştır. Odaların hemen hemen hepsi benzer özelliklere sahiptir. Odaların tavan yüksekliği fazladır. Odaların duvarlarında evin inşaatı sırasında yapılan nişler vardır. Camhane denilen bu bölümlerin bazılarının önünde ahşaptan kapak vardır bazısı açık bırakılmıştır. Urfa evlerinin vazgeçilmez öğeleridir. Camhaneler yüklük görevi görür, bazı nişlerin içine raf yapıp önünde camdan bir kapakla değerli süs eşyalarının konulduğu bir vitrin olarak kullanıldığı da görülmektedir. Odaların kapı girişlerine geremeç, gedemeç denir. Odanın zemini geremeçten 20-25 cm. kadar yükseklikte yapılmıştır. Odaya girerken ayakkabılar, terlikler burada çıkarılırdı (Akkoyunlu, 1989, s. 118). Yere serilen halı kilim, oturmak için yer minderleri serilirdi. Sırtı yaslamak için sap yastığı kullanılırdı. Alt katta tandırlık adı verilen, yemek yapmak için ocakların olduğu, saç üzerinde ekmeklerin pişirildiği, odunluk olarak da

kullanılan bir bölüm yapılmıştır. Sokak kapısından girdikten sonra kapı arası denilen yerde ya da merdivenlerin alt kısmına genellikle helâ (tuvalet) yapılmıştır (Maraş, 2017, s. 32).

Göstergebilim

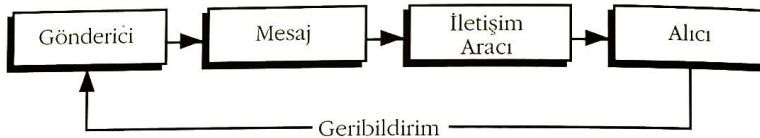
Görsel iletişim.

İletişimin sözlük anlamına baktığımızda, duygu ve düşüncelerimizi mantıklı bir şekilde başkalarına aktarılması olarak tanımlanmıştır. Yaşadığımız dünyada etrafımıza baktığımızda görmüş olduğumuz her nesne hakkında beynimizde nesneyi algılama biçimimiz sonucunda bir ifade şekli oluşmaktadır. Tarih öncesinde daha yazının icat edilmediği zamanlarda görsel ifadeler ile anlatımın yapıldığı görülmektedir. Bu anlatımların mağara duvarlarına, kayalar üzerine ya da tahta ahşap yüzeyler üzerine oyularak yapıldığı anlaşılmıştır (Perkmen & Öztürk, 2009, s. 17- 18).

Çevresinde gördüğü ve işittiği her şeyi algılayan insan beş duyu organıyla bir alıcı konumundadır (Şekil 17). Bu algının karşı tarafa aktarımı sonucunda iletişim; Görsel iletişim ve İşitsel iletişim olarak ikiye ayrılmaktadır. Duyguların aktarımında en önemli araç dildir. Dünya üzerinde konuşulan pek çok dil olmasına rağmen insanoğlu bu dillerden çok azını konuşup anlama becerisine sahiptir. Bu yüzden görsel iletişimin dile göre daha evrensel olduğu kabul edilmektedir.

Şekil 17

İletişim Süreci

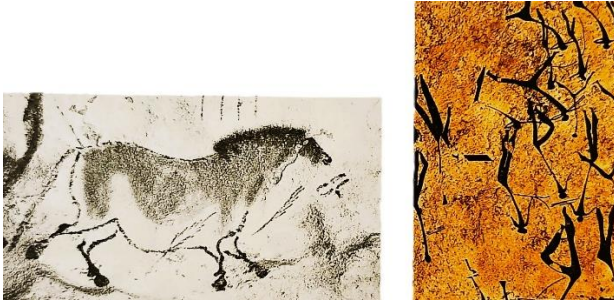

(Becer, 2015)

Milattan önce yaklaşık 15.000’li yıllara ait olduğu bilinen Güney Fransa’da Lascaux mağarasındaki hayvan figürleri ilk görsel iletişim örneği kabul edilmiştir (Şekil 18). Bunun gibi pek çok örneği bulunan soyut ve stilize edilmiş kaya resimleri imgesel iletişime ait günümüze ulaşan bir belge niteliğindedir (Uçar, 2016, s. 16-19). Anadolu’da Asya ve Avrupa coğrafyasında farklı dönemlere ait görsel izler bulunmuştur. Görsel iletişim yoluyla aktarılan mesaj, işitsel mesajdan daha kalıcıdır. Bu da sonraki devirlere aktarımı sağlamıştır. Çevresinde gördüğü birçok nesneyi, olayı resmetmeye başlayan insan, görünenin dışında görünmeyeni de resim yoluyla ifade etmeyi başarmış böylece farklı sanat türleri ortaya çıkarmıştır (Uçar, 2016, s. 19).

Şekil 18

Çin Atı, Lascaux mağarasındaki hayvan figürleri

(Becer, 2015)

İnsanın tarihi gelişim sürecine baktığımızda çıkarmış oldukları sesleri sembol, işaret ve benzeri çizimler ile görünür kılıp alfabe dediğimiz yazıyı kullanmışlardır. Yazılı iletişimin kaynağı yine görsel iletişime dayanmaktadır. Semboller ile yazılı iletişim arasındaki en önemli farklar; Dikkat çekici oldukları için akılda kalıcılığı daha fazladır. Zor kavramları somutlaştırarak daha kolay öğrenmeyi sağlamaktadır. Kavramlar arasında bağlantı kurmayı sağlar, evrensel anlam ve algı boyutuna sahiptir (Uçar, 2016, s. 21). Yapılan araştırma sonuçlarına göre; Okuduklarımızın %10'unu, İşittiklerimizin %20'ni, Gördüklerimizin ise %30'unu hatırlıyor olduğumuz anlaşılmıştır (Perkmen & Öztürk, 2009, s. 19). Tarih öncesinde iletişim aracı olarak kullanılan resim, şekil, sembol ve piktogramik çizimler günümüzde de bilgi alışverişini kolaylaştıran görsel öğeleri oluşturmaktadırlar. Toplumsal yaşam içerisinde birçok amaç doğrultusunda sembol ve işaretlerden yararlanılmaktadır (Şekil 19). İşaretler; Bir durumu, olayı işaret eden görsel elamanlardır. İşaretler mesajı direk olarak ve tanımlanmış bir şekilde aktarırlar.

Şekil 19

Görsel İşaret ve Levhalar

(Perkmen & Öztürk, 2009)

Sembol (simge, imge) ise bir kavramı temsil eden somut bir şekil, bir nesne, bir hareket, bir söz, bir işaret, bir olay olabilir. Sembolün üzerine yüklendiği anlamın arkasında daha derin izler ve olaylar vardır. Bazen bir işaret bir sembolle iç içe geçmiş şekilde de

kullanılabilmektedir. Semboller kullanılarak yapılan iletişimde algılama diğer iletişimlere göre daha zengin bir boyut kazanmıştır. Bu yüzden sembolizm resim, din, edebiyat, şiir gibi bilim dallarında çok fazla kullanılmıştır. Sembolizm ile ifade edilmek istenen izleyenin algısına, kültürüne ve bilgisine göre değişkenlik göstermektedir. Sembolün tanımını yaparken onun görünmeyeni görünür kılmak için kullanıldığını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Eski çağ sanatını incelediğimizde genellikle anlatımlar hep sembolik bir yapıda kullanılmıştır. Dini anlatımlarda da sembollerden yararlanılmıştır. Evrende gördüğümüz her şeyin bir sembolü, imgesi bulunmaktadır. Sayılar, renkler, biçimler, formlar, nesneler birer semboldür. Hepsi arkasında derin anlamlar taşımaktadır. Bazı semboller var olduğu kültürle özdeşleşirken bazıları gelişip yaygınlaşmıştır. Örneğin ağaca her kültürde zengin bir sembolik anlam yüklenmiş ve hayatın her alanında kullanılmıştır (Uçar, 2016, s. 22- 33).

Göstergebilim.

Göstergebilim, göstergenin yorumlanmasını, işaretlerin anlamlı kılınmasını, verilmek istenen mesajın anlama süreçlerini inceleyen bilim dalıdır. Göstergebilim, Fransızca “semiotique ya da semiologie” (semyotik ya da semiyoloji) denilmektedir (Çiçek, 2014, s. 215).

Gösterge, genel olarak, kendi dışında başka bir şeyi temsil eden ve temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak çevremizde gördüğümüz sözcükler, simgeler, işaretler, vb. gösterge olarak kabul edilmektedir (Rifat, 2009, s.11). Çevresinde gördüğü her şeyi anlamlandırmaya çalışan insan, süreci yöntemli bir biçime dönüştürülebilme arayışına girmiştir. Bu yöntemi sağlayacak olan da göstergebilimdir. Göstergebilimin daha geniş ve daha yalınlaştırılmış bir anlatımla insanın, içinde yaşadığı dünyayı anlamasını sağlayacak bir model geliştirme çabasıdır. Kültürel semboller, gelenekler ve metni anlam süreçlerine göre ayarlanmış işaret sistemleri diye adlandırılan her şey göstergebilimin araştırma sahasına girmektedir. Göstergebilimden en fazla mimari, sanat, din ve iletişim alanlarında faydalanılmaktadır. Göstergebilim, disiplinler arası bir alandır. Sembol, işaret ve kodların çözümlenmesi, yorumlanması çözümleyen tarafından belli bir mantık çerçevesinde ele alınmaktadır (Rifat, 2009, s. 23).

Toplumda birçok gösterge dizgesi bulunmaktadır. Göstergebilim evrene ait kuralları bu kuralların işleyişini inceleme ve açıklamayı amaçlamaktadır. Greimas’a göre göstergebilim; “İnsan için dünya nedir? Dünya için insan nedir? Sorularının cevabını inceleyen bir bilim dalıdır” diye tanımını yapmıştır. Greimas 1960’lı yılların sonunda yaptığı araştırma ve incelemeler sonucunda göstergebilimi kendi kendine yetebilen bağımsız bir bilim dalı olmasını sağlamıştır. Çalışma arkadaşları ile birlikte bulmuş olduğu yöntem ve metotlarla siyaset, sanat,

hukuk, görsel sanatlar, dinsel anlatımlar, iletişim gibi alanlarda uygulayıp insanın yapmış olduğu anlam taşıyan yapıların hem değişmeyen evrensel özelliklerini hem de insandan insana, toplumdan topluma değişkenlik gösteren yapılarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Göstergebilimin iki önemli temsilcisi vardır. Amerikalı Charles Sanders Peirce ve İsviçreli Ferdinand de Saussure'dir. Amerikalı Charles Sanders Peirce gösterge bilimi mantıksal açıdan ve daha çok kavramlar üzerine incelemiştir. İsviçreli Ferdinand de Saussure ise toplumsal açıdan inceleme yapmıştır. Saussure göre; bir gösterge, bir gösteren ve bir gösterilenden oluşmaktadır. Bunların birbirinden ayrılması imkânsızdır. Bir ses, yazı, biçim, form göstereni anlatmada kullanılmaktadır. Gösterge başka bir şeyin yerine geçebilecek anlamlı olan herhangi bir şeydir. Örneğin çığlık atıp bağırmak korkunun bir göstergesidir. Bir yerden duman çıktığını görmek orada yanan bir ateşin olduğunu göstermektedir. Gösterge kendi dışında bir nesne, olgu, varlık belirtebilir. Charles Sanders Peirce göre de üç çeşit gösterge vardır. Bunlar görsel gösterge (ikon), belirti ve simge olduğunu varsaymıştır. Bu üçü de dil dışı kurulan bir iletişim sağlamaktadır (Keser, 2009, s. 146-148).

Göstergebilim ve İslamiyet.

Din ve inanç konularında görünmeyi görünür kılmak için insanlar eski dönemlerden günümüze kadar sembolleri kullanarak temsil edilene anlamlar yüklemişler ve göstergebilimi kullanmışlardır. Var olan her şeyin bir sembolü, simgesi olduğuna göre İslam dininin de sembolleri vardır. İslam dininin kabul ettiği bütün sembol, simge, işaret, remiz, nişan, iz, belirti, alâmet gibi kavramların hepsine dinî şîâr veya şeâir denilmektedir. Arapça bir kelime olan şeâir dince kutsal sayılan sembollerdir. Bir şehrin İslâm beldesi olmasının en önemli göstergelerinden birisi orada şeâir-i İslâm'ın bulunmasıdır. Bu sembollerin başında Müslümanların ibadet yerleri olan camii ve minareleri o beldenin İslam dinine mensup bir yer olduğunun ilk göstergesidir. Şeâir, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir kavramdır. Yüce kitabımızda Bakara, Mâide ve Hac surelerinde geçmektedir (Özarslan, 2017, s. 11-14).

2. “Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, boyunları bağısız ve bağlı kurbanlıklara, rablerinin lütuf ve rızasını dileyerek Beytülharâm'a yönelmiş kimselere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Harâm'a girmenizi engellediler diye bir topluma karşı duyduğunuz kin, sakın aşırı gitmenize sebep olmasın. İyilik ve takvâ hususunda yardımlaşın, günah ve haksızlık yolunda yardımlaşmayın. Allah'tan korkun, çünkü Allah'ın cezası çetindir” (Mâide Suresi 2).

İslam dininin göstergeleri çok fazladır. Bu simge ve sembollere duyulan saygı bilinçli bir ümmet olmaya, Müslüman kimliği en iyi şekilde yaşamaya vesiledir. Şah Veliyyullah Dihlevî bu şeâirlerin en önemlilerinin dört tane olduğunu söylemiştir. Bunlar Yüce kitabımız

Kur'an-ı Kerim, Kâbe, Peygamber Efendimiz ve Namaz ibadetidir. Allah'ın nişanelerine saygı göstermenin yine en belirgin göstergesi abdesttir. Saydığımız Kuran, Kâbe ve namaza temiz olarak yaklaşmamızdır (Özarslan, 2017, s. 21).

Sembolün tanımını yaparken bir kavramı temsil eden somut bir hareket olabileceğini de belirtmiştik. İslam'ın beş şartından biri olan Hac ibadetini yerine getirirken yapılan her hareket, dinin sembolüdür. Arkasında birçok anlam ve mana barındırmaktadır. Yüce yaratıcıya teslimiyetin, itaatin ve saygının birer göstergeleridir. Kuran-ı Kerîm'de hacdan şeâir ve meş'ar olarak bahsedilmektedir. Hac ibadeti dünyanın her yerinden gelen Müslümanların dil, ırk, cinsiyet, kültür, mevki ayırt etmeden bir arada olması İslam'ın evrenselliğini ve Müslümanların eşit olduğunun sembolüdür. Hacda olan herkesin aynı kıyafeti ihramı giymesi yine eşitliği simgelemektedir. Safâ ile Merve arasında Hz. Hacer'in oğlu İsmail'e su aramak için gidip gelmesi zorluklar karşısında sabır ve sebat gösterenlerin mutlaka Allah tarafından mükâfatlandırılacağına delilidir. Hz. Hacer annemizde mübarek Zemzem suyu ile mükâfatlandırılmıştır. Tavaf, hacıların Kâbe'nin etrafında dönmesidir. Dönme hareketi aslında evrenin bir özetidir. Teslimiyetin ve ilâhî tekliğin göstergesidir. Hacerülesved'i selamlama kulun gerçek bir bağlılıkla, Allah'a verdiği sözün ahdini yenilemenin sembolüdür. Vakfede beyaz ihramlar içinde bekleyiş ölümden sonra mahşer gününde Allah'ın huzurunda olmanın bir temsilidir. Cahiliye döneminde insanlar Müzdelife denilen yerde toplanıp kendi güçleri ve soyları ile birbirlerine gösteriş yaparlardı. Hac ibadetinde Müzdelife'de toplanış gerçek güç ve kuvvetin yalnızca Allah'a ait olduğunun göstergesi olarak aynı yerde hacılar toplanmaktadırlar. Hz. İbrahim'in kendisine engel olan Şeytana taş atması, hac ibadetinde bu defa insanın kendisini günaha sürükleyen şeytana, nefsine, şehvetine attığı taşların ondan kurtulmanın sembolüdür. Her şeyin sahibi olan Allah'a teslimiyetinin şeâiri olarak hacı kurbanını keser, saçını tıraş eder. Hacı gerekirse Allah için canını vermeye hazır olduğunu gösterir. Başından aşağıya dökülen saçlar günahlarının da böyle döküldüğünün birer sembolik göstergesidir. Günahlardan arınan insanın cennet ile müjdelendiği Kuran-ı Kerimde, hadislerde ve ilmi kaynaklarda bildirilmiştir (Özarslan, 2017, s. 28-32).

İKİNCİ BÖLÜM

Şanlıurfa Hac Kapıları

Şanlıurfa’da hac ibadetini yapmak için Mekke- Medine’ye giden ve hacı olarak evine dönen her Müslüman aile evinin sokağa açılan dış kapısının üzerine renkli boyalarla süslemeler, semboller yaptırırdı. Hac kapısı süslemelerinin ne zamandan beri yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Eski çağlardan beri önemli bir yere sahip olan Urfa, tarihin her döneminde seyyahların, gezginlerin ziyaret noktası olmuştur. Tarihe ışık tutan, geçmişin bilinmesine fayda sağlayan bu seyyahlar gittikleri, gezdikleri yerler hakkında önemli bilgileri günümüze ulaştırmışlardır. 19. yüzyılda bölgeye gelen seyyahlardan biride Arap kökenli İngiliz bilim adamı misyoner papaz ve yazar George Percy Badger’dir. Anglikan Kilisesi tarafından 1842 yılında Mezopotamya’da yaşayan Doğu Hristiyan Nesturileri Delegesi olarak bu bölgeye gönderilmiştir (Bozkuş, 2023, s. 55). Mezopotamya’daki Nesturiler (Keldaniler) hakkında araştırmalar yapmak üzere üç yıllık bir seyahate gönderilen Badger, 1844 yılında Musul dönüşü Urfa yol güzergâhını kullanmıştır. Badger “The Nestorians and their Rituals 1842-1844” adlı 1852 yılında yayınlanan eserinde bu gezilerinden edindiği bilgileri kaleme almıştır (Bozkuş, 2023, s. 56). Badger’in eserinde Urfa süslemeli hac kapısının gravür çizimi yer almaktadır (Şekil 20). Bu bilgiler doğrultusunda Urfa hac kapı süsleme geleneğinin 1842-1844 yılı öncesinde var olduğu anlaşılmaktadır. Badger, Urfa’daki Müslüman hacıları anlatırken bu hacıların Mekke’yi ziyaret etmiş olduklarını ve hacıların evlerinin girişlerine hac yolculuklarını gösteren işaret olarak resimlerin yapıldığı bilgisi yazılmıştır. Bu resimlerde gördüğü nesnelerin dilenci kâsesi, bayrak, değnek, cezve, çubuk, balta, buhurdanlık, yılan vb. resimler olduğunu belirtmiştir (Güler, 2010, s. 67). Badger, kitabında Urfa’da 12 bin Müslüman aile olduğunu hacca giden kişilerin ikametgâh ettikleri bütün evlerin dış kapının duvarlarında süslemelerin olduğunu yazmıştır. Bu kapı süslemelerinde genellikle bitkisel bezemeler ve hayvan sembolü olarak da yılan, kuş figürlerinin kullanıldığını belirtmiştir (Karakaş, 2020, s. 31).

Şekil 20

George Percy Badger, Urfa Hac Kapısı, 1842-1844 yılında gravür çizim,

(Kürkçüoğlu, 2024)

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları

Zaman dediğimiz kavram her şeyi değiştirip dönüştürme özelliğine sahiptir. Urfa hac kapı geleneği de bu değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. Bu değişimin sebeplerini yaşadığımız çevre, ekonomi, teknoloji, sosyal ve kültürel değerlerimizde ki değişimlerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Urfa hac kapısı süslemelerinin en güzel örnekleri Urfa mimarisinin yoğun olarak görüldüğü, Urfa'ya özgü dar sokaklı, duvarları yüksek, avlulu taş evlerin kapılarında görülmektedir. Genellikle Şanlıurfa kalesi ve Balıklı göl çevresi ile Harran kapı, Bey kapısı gibi şehir giriş kapılarının olduğu ilk yerleşim yerlerine ait mahalle ve sokaklarda hac kapı süsleme ve tabelalarına rastlanmaktadır.

Hac kapısı süslemeleri eskiden mahalli resim ustaları (naif sanatçılar) tarafından yapılmaktaydı (Mızrak, 2011, s. 23). Ustalar kendi hazırlamış oldukları doğal boyaları (kırmızı renk için çemen, siyah renk için is denilen yanmış kül vb. gibi) kullanıyorlardı. Doğal boyalar kullanılarak yapılan süslemelerin daha kalıcı olduğu bilinmektedir. Öncelikle kapı duvarının süsleme yapılacak yüzeyi kendir sıva ile sıvanırdı. Kendir sıva alçı, yumurta akı ve kendir liflerinden hazırlanan bir karışımdan oluşuyordu. Ustalar bu karışımı hazırlayıp sürdükten sonra kurumasını bekliyorlardı. Kuruyan yüzeye daha sonra kendi hazırladıkları boyalar ile

fırça yardımıyla süslemeleri yapmaya başlıyorlardı. Süsleme sanatçıları bu dönemde çok fazla yazıya yer vermiyorlardı. Çünkü hat yazısı denilen sanat ayrı bir yetenek ve ustalık gerektiriyordu. Bu şekilde yapılan süslemelerin 1970 yıllarına kadar devam ettiği bilinmektedir (Mızrak, 2011, s. 22). Daha sonraki yıllarda artık kendir sıva yerine beton sıva yapılmış ve doğal boyaların yerini kimyasal boyalar almıştır. Bu boyalar ile yapılan süslemelerde renklerin daha canlı ve parlak olduğu görülse de doğal boya ile yapılan süslemelerin kalıcılığı daha fazladır.

İl merkezinde tarihi yerleşim yerlerindeki mahalle ve sokaklar gezilerek günümüze kadar izlerini koruyan 10 adet *Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde* yapılmış hac kapısı incelenmiş, adres bilgisi ve fotoğraf ile belgelenmiştir.

Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 11’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 11

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evde uzun yıllardır kimse ikametgâh etmemektedir. Evin sokak kapısının kenar ve üst kısmındaki çıkıntılı yapının üzerinde Şanlıurfa hac kapı süslemelerinin sıva üstü kalem işi tekniğiyle yapılmış izlerine rastlanmaktadır. Kapının üst kısmındaki taş işlemeli motifler Şanlıurfa kapı süslemeleri olduğu için bizim araştırma konumuza dâhil edilmemiştir. Kapının sol tarafında siyah kontur ile çizilmiş mavi renkte bir vazo içerisinde sarmaşık şeklinde çiçek motiflerine yer verilmiştir. Eski bir yapı olduğu için günümüze kadar süslemelerin çok azı ulaşabilmiştir. Mavi renkli vazonun altında yeşil boyanın olmasından bunun bir Selvi ağacı olduğu tahmin edilmektedir. Kalan boya kalıntılarından kapının sol tarafındaki süslemelerinin benzer şekilde kapının sağ duvarının üzerine de yapıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 21).

Şekil 21

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Pınarbaşı Mah. 1198. Sok. No: 12’de ki ev

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Pınarbaşı Mah. 1198. Sok. No: 12

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evde kimse ikametgâh etmemektedir. Urfa evlerinin en güzel örneklerinden biri olan evin sokak kapısının üst ve kenar kısımlarına yapılan süslemelerden hac kapısı olduğu anlaşılmaktadır. Sokak kapısının üst kısmında kemerin altında daha önceden var olan taş motif ya da kitabenin yerinden çıkarılmış olduğu tahmin edilmektedir. Kare şeklindeki boşluğun hemen altında Arapça, “Maşallah” ve “1963” tarihi yazılmıştır. Kapının üst kısmındaki kemer kırmızı kontur şeklinde boyanmıştır. İç kısmına sarmaşık şeklinde stilize edilmiş çiçek motifleri ile bezenmiştir. Kapının sağında ve solunda aynı kırmızı tonlarda şeritler yapılarak kapının en üstteki taş kemere uygun mavi renkli dilimler şeklinde kalın çizgilerle kapının üst duvarı beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerde saksılar içerisinde yeşil kalın yapraklı bitki resimlerinin yapıldığı görülmektedir. Kapının hemen giriş kısmında kırmızı şeridin altına yapılan stilize sarmaşık çiçeklerinin en üstteki kemerin iç kısmında kalan yerlere de aynısı yapılmıştır. Tam ortada “Maşallah” yazısının olduğu bölümde boyaları silinmiş olsa da sarı ve mavi renklerinde bahar dallarını andıran çiçek resimleri yer almaktadır. Hac kapı süslemesinde en dikkat çekici resimleme kapının tam ortasında kare boşluğun hemen üzerinde kapının sağında ve solunda yapılan karşılıklı yüz yüze bakan iki yılan figürüdür. Soldaki yılan siyah, sağdaki yılan sarı renkte boyanmış olup üzerinde siyah renkte benekleri bulunmaktadır. Ayrıca dikkat edilecek bir diğer hususta sağdaki yılanın kuyruk kısmında düğümü andıran kıvrımın olmasıdır (Şekil 22).

Şekil 22

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 46’da ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 46

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev günümüzde konuk evi-restoran olarak faaliyet gösteren bir işletmeye aittir. Hac kapı süslemesi daha önceki ev sahipleri tarafından giriş kapısına yapılmıştır. Hac kapı süslemesi kapının giriş çıkıntısında ki kemerden sağ, sol ve üst duvarından bordürler ile resim yapılacak alan sınırlandırılmıştır. Bordürler kahverengi ile boyandıktan sonra üzerine kalem işi sırasıyla sarı ve mavi renklerde sarmaşık çiçekleri ile bezenmiştir. Kapının üst sağ duvarına koyu sarı ve açık kahve tonlarında buğday başağına benzer motiflerle sekizgen geometrik şekil içerisine Arapça “Allah” ismi yazılmıştır. Sol üst tarafta benzer geometrik şekil içerisine İslam inancında son peygamber olan Hz. “Muhammed” (s.a.v) ismi Arapça yazılmıştır. Allah ve Muhammed isimlerinin tam ortasına elips geometrik şekil içerisine “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmektedir. Kapının üstündeki duvarın ortasında Besmele-i şerif yazısının hemen altında mavi renkte yaprağı andıran çizimlerle çevrilmiş şeklin içerisine Medine-i Münevvere ve Haccın sembolü olan Kâbe resmedilmiştir. Bu resimlerin sağ ve sol tarafına sarı, mavi ve kırmızı renk tonlarında kalem işi çiçek ve yaprak motiflerine yer verilmiştir. Kapının sağ ve sol tarafında bordürün alt sınırından en üst sınırına kadar uzanan baharda çiçek açmış iki ağaç çizilmiştir. Yeşil yapraklı, mavi çiçekli, kırmızı tomurcukları olan bu ağaçların alt gövde kısmına yine mavi ve kırmızı renklerde laleler yapılmıştır (Şekil 23).

Şekil 23

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 23/A'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 23/A

Tanım: Tek katlı müstakil evin hac kapı süslemesi incelendiğinde, beyaz boyalı sokak kapısının sağ ve sol duvar kenarları ile kapının üst duvarı beyaz renk ile boyandığı görülmektedir. Bu beyaz boyalı kısım mavi renk boyanarak bir çerçeve içerisine alınmıştır. Kapının sağ üst köşesine mavi renk boya ile Arapça “Allah” ismi, sol üst köşesine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Kapının üstünde Allah ve Muhammed isimlerinin ortasında Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayeti siyah boya ile Arapça harflerle yazılmıştır. Kapının sağ ve sol üst duvarının köşelerine Türkçe ve Arapça rakamlarla hacdan geliş tarihi ve süslemenin yapıldığı tarih olan 1992 yılı yazılmıştır. Beyaz demir kapının orta kısmından başlayarak kapının sağ ve sol duvarına beyaz zemin üzerine yeşil dallar üzerinde kırmızı ve turuncu renk tonlarında karanfil, lale, çiçek ve tomurcuklar resmedilmiştir (Şekil 24).

Şekil 24

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1005. Sok. No: 3'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1005. Sok. No: 3

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip bu ev günümüzde konuk evi-restoran olarak faaliyet gösteren bir işletmeye aittir. Hac kapı süslemesi daha önceki ev sahipleri tarafından giriş kapısına yapılmıştır. Sokak kapısının kenar duvarları ve üst duvarı beyaz renkte boyanmıştır. Bu boyalı kısım mavi renk boya ile bir çerçeve içerisine alınarak süslemenin yapılacağı alan belirlenmiştir. Kapının sağ ve sol alt köşesi, üst çevresi kahverengi boya ile kontur çizgisi yapılmıştır. Kapının sağ ve sol duvarına birer adet siyah vazö çizilmiştir. Vazonun kulpları, üzerinde mavi yapraklar olan ince kıvrımlı dallardan oluşmuştur. Vazo içerisine yeşil dallar ve yapraklar arasında kırmızı taç yapraklı mavi renkli lalelerden oluşan yukarı doğru yükselen sarmaşıklar resmedilmiştir. Kapı üst kemer kısmının iç tarafına, sağ ve sol iç duvar kenarlarına sarmaşıkların devamı yapılmıştır. Kapının üst duvarının en ortasına yeşil renk ile boyalı bir dikdörtgen şekil içerisine Arapça harfler ile “Maşallah” yazısı yazılmıştır. Kapının üst duvarındaki taş çıkıntıların iç boşluğunda yer alan zeminde de süslemenin devam ettiği görülmektedir. Bu süslemelerde siyah renk ile kontur çizgisi olan, ağız kısmı kırmızıya boyanan, ince kıvrımlı kulpları olan, iki vazö içerisinde yine yeşil dallar ve yapraklar arasında kırmızı taç yapraklı mavi renkli laleler resmedilerek süsleme tamamlanmıştır (Şekil 25).

Şekil 25

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. Kazancı Bedih Sok. No: 8’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. Kazancı Bedih Sok. No: 8

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip bu evde kimse ikametgâh etmemektedir. Evin uzun yıllardır boş olduğu bilinmektedir. Evin sokak kapısının kenar ve üst kısmındaki çıkıntılı yapının üzerinde Şanlıurfa hac kapı süslemelerinin sıva üstü kalem işi tekniğiyle yapılmış izlerine rastlanmaktadır. Kapının üst kısmındaki taş işlemeli motifler hac kapısı süslemelerine ait değildir. Bu taş motifler Şanlıurfa kapı süslemeleri olduğu için araştırma konusuna dâhil edilmemiştir. Kapıda yer alan süslemelerin çok azı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yeşil dallar ve yapraklardan, bahar dallarını andıran çiçeklerden oluşan bir hac kapı süslemesinin yapıldığı tahmin edilmektedir. Kapının üstündeki taş işlemeli oval formun içerisinde taş ile oyularak yazılmış Arapça “Maşallah” yazısı ve hicri 1310 tarihi (miladi-1892/1893) hane halkının hacdan döndükten sonra da yaptırmış olabileceğini düşündürmektedir (Şekil 26).

Şekil 26

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İş Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Hakim dede Mah. Hakim dede Sok. No: 36'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Hakim dede Mah. Hakim dede Sok. No: 36

Tanım: Tek katlı müstakil evin hac kapı süslemesi incelendiğinde, diğer hac kapılarında olduğu gibi burada da öncelikle süsleme yapılacak olan zemin beyaz renk boya ile sıvası yapılmıştır. Sokak kapısının hemen üzerinde sağ üst köşesine siyah boya ile bir daire yapılmış ve bunun üzerine Arapça “Allah” ismi yazılmıştır. Sol üst köşede aynı benzer dairenin üzerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Kapının tam üzerinde Allah ve Muhammed yazılarının ortasında Arapça harflerle “Maşallah” yazıldığı görülmektedir. Bu motif ve yazıların hemen üst kısmında kare şeklinde evin merdiven boşluğunu aydınlatması ve havalandırılması için bir pencere bulunmaktadır. Pencerenin üst kısmındaki duvarın üzerine siyah boya ile bir şerit, kemer çizilmiştir. Kemerin üstü kahverengi boya ile dilimler şeklinde motifler yapılmıştır. Siyah boya ile yapılan kemerin önünde haccın sembolü olan yeşil renkte Kâbe figürü resmedilmiştir. Siyah demir kapının orta kısmından başlayarak kapının sağ ve sol yan duvarlarına sokak kapısının tavan köşelerine kadar uzanan yeşil dallar ve yapraklar halinde uzanan iki sıra sarmaşıklar yapıldığı görülmektedir. “S” şeklinde kıvrımlı yapraklar arasına kırmızı ve turuncu renk tonlarında çiçek ve laleler yerleştirilmiştir (Şekil 27).

Şekil 27

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yusuf paşa Mah. 930. Sok. No: 3'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Yusuf paşa Mah. 930. Sok. No: 3

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip bu evin hac kapısı ilk yapıldığı yıl kadar olmasa da hâlâ eski güzelliğinden izler taşımaktadır. Siyah demir kapının çevresi beyaz sıva ile sıvanmış mavi boya ile çerçeveslendirilerek süsleme yapılacak alan belirlenmiştir. Kapının giriş kısmındaki üst kemerin ve yan duvarlarının çevresi turuncu renge boyanmıştır. İç kısımlarda kalan sağ ve sol duvar mavi renkli dallar ve yapraklarla bezenmiştir. Zamanla duvar resim ve süslemelerinde aşınma ve silinmeler olmuş olsa da yine de hac kapı resim süslemeleri bütün olarak görülebilmektedir. Kapının hemen sağ ve sol duvarlarında turuncu, sarı renk tonlarında yeşil dallar ve yapraklar ile beraber karanfil çiçekleri bulunmaktadır. Bu çiçeklerin yanında Selvi ağaçları yer almaktadır. Kapının üst duvarının hemen ortasında sarı, turuncu renklerden oluşan bir deste çiçek resmedilmiştir. Kapının sağ üst ve sol üst köşelerinde yer alan oval şekillerin iki uçuna mavi yapraklar eklenmiştir. Diğer hac kapılarında olduğu gibi bu oval şekillerin içerisine “Allah” ve “Muhammed” ismi yazılmış ve zamanla silinmiştir. Sağ ve sol üst köşelerden gelen çiçekli dallar ortadaki destenin olduğu yerde birleşmektedir. Süslemeyi çevreleyen mavi şeridin üzerine sırasıyla mavi ve kırmızı tonlarında küçük yaprakların yapıldığı görülmektedir (Şekil 28).

Şekil 28

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İş Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Osman Çelik'in evi.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Kadioğlu Mah. 1389. Sok. No: 4/ A

Tanım: Tek katlı müstakil evin hac süslemesi, evin sokak kapısı üst kemer çıkıntısının yedi bölüme ayrılarak resmedildiği görülmüştür. Sağdan iki bölüm ve soldan iki bölümün zemini sarı renk ile boyanmıştır. Üzerine yeşil dal ve yapraklar ile beraber mavi ve pembe çiçekler yapılmıştır. Kapının en üstündeki orta bölüm ise yeşil renk ile boyanmış sarı renkle Arapça “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Besmelenin hemen altına yine yeşil renkte haccın sembolü olan Kâbe figürüne yer verilmiştir. Kâbe'nin sağındaki bölüm kahverengi ile boyanmış üzerine beyaz renk ile Arapça “Allah” ismi yazılmıştır. Kâbe'nin olduğu bölümün sol tarafı yine kahverengi ile boyanmıştır. Kahverengi zemin üzerine beyaz boya ile peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s) ismi Arapça harflerle yazılmıştır (Şekil 29). Bu hac kapısındaki en dikkat çekici figür kapının girişindeki sağ ve sol iç yan duvarları üzerine yapılan yılan figürleridir. Kapının eşik kısmından orta kısmına kadar kahverengi taş dokulu boyama yapıldıktan sonra duvarın üst tarafı sarı renk ile boyanmıştır. Daha sonra buraya kuyruk kısımlarında düğümü andıran kıvrımlı, ağzından dilini çıkarmış, siyah renkli üzeri beyaz çizgili birer adet yılan figürü kapının sağ ve sol iç yan duvarına resmedilmiştir (Şekil 30).

Şekil 29

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Şekil 30

Şekil 29'a ait evin hac kapı süslemesinde yer alan yılan figür detayı

(Tok, 2024)

Büyükyol Cad. Bıçakçı Mah. Vali Fuat Sok. No: 160'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 5.05.2024

Adres: Büyükyol Cad. Bıçakçı Mah. Vali Fuat Sok. No: 160

Tanım: Eski bir yapı olan ev, dar çıkmaz sokağın tam karşısında yer almaktadır. Evin sokak kapısından da anlaşılacağı üzere terk edilmiş kimsenin yaşamadığı bir meskendir. Süsleme izlerine bakarak bu evin bir hac kapısı olduğu anlaşılmaktadır. Evin daha önceki kapısı büyük bir ihtimalle tahtadan değildir. Daha sonradan değiştirilmiştir. Önceden incelemiş olduğumuz hac kapı süslemelerine benzer şekilde kapının eşik kısmından başlayarak üst ve yan duvarları beyaz boya ile sıvandıktan sonra üzerine mavi vazo içerisinde kırmızı ve mavi laleler yeşil dallar ve yapraklar ile birlikte sarmaşık şeklinde süslemelerin resmedildiği tahmin edilmektedir (Şekil 31).

Şekil 31

Şanlıurfa Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine (Sac Üstü Kalem İşi) Boyama Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları

Şanlıurfa hac kapısı süslemeleri duvar üstü sıva üzerine değil de duvara sabitlenen sac ve teneke levhalar üzerine uygulanmaya başlanmıştır. Sokak kapısının iki yan duvarı ve üst bölümü ya da sadece kapının üst duvar bölümü kare, dikdörtgen şeklinde teneke sac malzeme kullanılarak üzerine süslemelerin yapılıp, asıldığı görülmektedir. Süslemeler ve yazılar fırça ile boyama tekniğinde el ile yapılmaktadır. Sanat tarihçi, araştırmacı ve yazar Sayın Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu, bu dönemde serigrafi baskı tekniğini bilen usta ve ressamların hac kapısı süslemelerinde bu teknikten de yararlandıklarını ifade etmiştir. Sıva Üstü Kalem İşi tekniğinde süsleme öncesi kapının etrafına sıva işleminin yapılması gerekmektedir. Bu teknikte sıvanın hazırlanması ve kuruması için beklenen zamanın olmaması hac kapısı resimlemesini yapmak için gereken zamanı kısaltmıştır. Bu durum resimlemeyi yapacak olan sanatçılara kolaylık sağlamaktadır. Kürkçüoğlu'nun aktarımıyla, geleneksel Urfa evlerinden apartman tarzı evlerde oturmaya başlanması sıva üstü kalem işi tekniğinin sona ermesine ve bu süslemelerin levha şekline dönüşmesinin nedenleri arasında gösterilmektedir. Kesin bilgi olmamakla birlikte bu şekilde hac kapı levhalarının 1970-2005 yılına kadar tercih edildiği tahmin edilmektedir.

İl merkezinde tarihi yerleşim yerlerindeki mahalle ve sokaklar gezilerek günümüze kadar izlerini koruyan 62 adet *Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde* yapılmış hac kapısı incelenmiş, adres bilgisi ve fotoğraf ile belgelenmiştir.

Kurtuluş Mah. 1029. Sok. No: 3'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1029. Sok. No: 3

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin hac tabelası kapının hemen üzerine kapının giriş kemer yapısına uygun olarak kesilmiş, sac levhadan yapıldığı görülmektedir. Çevresel koşullar nedeniyle sac levha üzerinde zamanla paslanmalar, bozulmalar meydana gelmiştir. Ayrıca boyanın renklerinde soluklaşmalar ve silinmeler görülmektedir. Sac levha öncelikle beyaz renk ile boyanmıştır. Tam ortasına kırmızı renk boya ile sekizgen bir geometrik şekil çizilip içerisine Kâbe figürü yapılmıştır. Sac levhanın sağ köşesine “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sol köşesine yine Arapça “Allah” ismi yazılmış ve altına da “Muhammed” ismi aynada ki yansımaya benzer şekilde hat yazısı ile siyah renk boya ile yazılmıştır. Tabelanın sol alt köşesinde 14 Ocak, sağ alt köşesinde 1973 tarihi yazıyor olduğundan hacca giden ev halkının 14 Ocak 1973 yılında hacdan geldiğini ve bu hac levhasının o tarihte evin giriş kapısının üzerine asıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 32).

Şekil 32

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. 1266. Sok. No:47’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1266. Sok. No:47

Tanım: Evde Suriyeli göçmen aile kiracı olarak kalmaktadır. Hac tabelası kapının enine eşit ölçüde dikdörtgen sac levha üzerine yapılmıştır. Levhanın tam ortasında kahverengi boya ile oval bir form içerisine yeşil renkte Kâbe figürü ve arkasında cami minareleri, mescitlerinin de olduğu basit bir çizimle resmedilmiştir. Levhanın sağ üst köşesinde kırmızı renkli Arapça “Allah” ismi ve hemen onun altında Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetei Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasında ki Kâbe resminin üzerinde mavi renkli dikdörtgenin içerisine beyaz renkli boya ile “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmektedir. Levhanın sol üst köşesine baktığımızda kırmızı renkte Arapça “Muhammed” ismi yazıldığı onunda altına Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetleri siyah renkte yazılmıştır (Şekil 33).

Şekil 33

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kadıoğlu Mah. 1383. Sok. No:5’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadıoğlu Mah. 1383. Sok. No:5

Tanım: Beyaz renkli dikdörtgen şeklindeki sacdan yapılmış hac levhanın tam ortasında daire içerisinde sarı zemin üzerine yeşil renkte Kâbe figürü yapılmıştır. Yine Kâbe’nin çevresi cami minaresi, mescit, mavi gökyüzü, beyaz bulutlar basitçe çizilmiştir. Dairenin etrafına çiçek yaprakları ya da güneşin ışınlarını andıran gri renkli çizimler yapılmıştır. Kâbe’nin olduğu dairenin sağında iki ve solunda iki adet kırmızı, turuncu renk tonlarında yeşil yaprakları olan çiçeklerle süslenmiştir. Levhanın ortasında en üstte Arapça “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmektedir. Sağ üstte mavi renkli Arapça “Allah” yazısı onun altında Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetleri siyah renkte yazılmıştır. Sol üstte ise mavi renkli boya ile Arapça “Muhammed” yazısı onun altında Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sağ ve sol kenar uçlarına aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla kırmızı, sarı benek şeklinde yeşil yapraklı stilize çiçekler yapılmıştır (Şekil 34).

Şekil 34

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kadıoğlu Mah. 1383. Sok. No:4'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadıoğlu Mah. 1383. Sok. No:4

Tanım: Sokak kapısının hemen üst duvarına asılan sacdan yapılmış hac levhasının üzerine boya ile yapılan şekiller zamanla silinmiştir. Tabelanın etrafı yeşil boya ile noktalar yapılarak kenar çerçevesi oluşturulmuştur. Üst sağ köşesinde siyah boya ile bir daire yapılmış ve içine Arapça “Allah” ismi yazılmıştır. Sol üst köşede benzer dairenin içine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın tam ortasında düzgün olmayan bir oval şekil içerisine Kâbe figürü ve çevresi basit çizimlerle resmedilmiştir. Kâbe figürünün sağında ve solunda yeşil ve mavi renkler ile daireler yapılmıştır. Üzerlerine Arapça harfler ile yazılar yazıldığı anlaşılmaktadır. Kâbe resminin üstündeki dikdörtgen şeklindeki siyah boya ile çizilmiş çerçevenin içindeki yazı silinmiş olsa da “Besmele-i şerif ” yazıldığı görülmektedir (Şekil 35).

Şekil 35

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kadıoğlu Mah. 1384. Sok. no:5’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadıoğlu Mah. 1384. Sok. No:5

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan sacdan yapılmış hac levhası zamanla eskimiş, paslanmış, yazı ve şekilleri silinmiş olsa da levhanın tam ortasında siyah boya ile yapılan bir çiçek motifine benzer şekil içine çizilmiş Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Resmin üstündeki alana siyah boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Tabelanın sağında ve solunda dikey oval sarı renkli şekillerin içinde ki yazılar silinmiştir. Levhanın ortasında Kâbe resminin altında ki alana Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayeti mavi boya ile Arapça harflerle yazılmıştır (Şekil 36).

Şekil 36

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kadıoğlu Mah. 1384. Sok. No:6 'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadıoğlu Mah. 1384. Sok. No:6

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan hac levhasının üzerinde 1985 tarihi yazılmıştır. Mavi renkli hac levhası zamanla eskimiş, paslanmış. Levhanın ortasında daire içine yeşil renkte Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın en üstündeki orta alana “Besmele-i şerif” siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine yeşil boya ile hat yazısı yazılmıştır. Aynı yazı levhanın sol üst köşesine de yapılmıştır. Kâbe resminin sağ köşesine Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Kâbe resminin sol köşesindeki yazılar silinmiş olsa da Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsî” ayetleri siyah renkli boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 37).

Şekil 37

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bekir Avşar'ın evi.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadioğlu Mah. 1388. Sok. No:2

Tanım: Tek katlı evde kiracı olarak oturan Bekir Bey'in amcası hacdan geldiğinde levha kapının üst duvarına asılmıştır. Pembe renkli levha zamanla eskimiş ve renklerde bozulmalar meydana gelmiştir. Levhanın üst orta alanına mavi boya ile dikdörtgen şekil içerisine pembe boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Allah” yazılmıştır. Altına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile yanlardan çıkıntılı oval bir şekil yapılmıştır. Alt uçlarına hurma ağacının dallarına benzer çizgiler çizilmiştir. Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sol üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsmi'nin alt tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 38).

Şekil 38

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Müslüm Aşçıbaşı'nın evi.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Kadioğlu Mah. Şekerci Sok. No:22

Tanım: Ev sahibi Müslüm Aşçıbaşı' nın babası hacdan dönünce yapılmıştır. Açık yeşil tonlarında boyanmış levhanın kenarları paslanmış, köşelerdeki resim ve yazılar silinmiştir. Levhanın en üst orta bölümüne siyah renkli boya ile “Besmele-i şerif” yazısı ve hemen onun altına siyah boya ile Kâbe (Mescid-i Haram) ve iki yanında hurma ağaçları resmedilmiştir. Levhanın en alt orta kısmına Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayeti yeşil boya ile Arapça harflerle yazılmıştır. Levhanın alt ve üst kenarlarında çiçek ve yaprak desenlerinin resmedildiği anlaşılmaktadır (Şekil 39).

Şekil 39

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Camikebir Mah. 1355. Sok. No:10'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Camikebir Mah. 1355. Sok. No:10

Tanım: Hac levhasının üzerinde yazılan tarihten 1999 yılına ait olduğu anlaşılmaktadır. Mavi renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile iki yandan çıkıntılı oval bir şekil çizilmiştir. Şeklin alt iki ucuna hurma ağacının dallarına benzer çizgiler yapılmıştır. Oval şeklin içi turuncu zemin üzerine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber iki adet kırmızı tomurcuk ve bir tane karanfil çiçeği yapılmıştır. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile dikdörtgen şekil yapılmış ve üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sol köşesine baktığımızda kırmızı boya ile “Muhammed” isminin yazıldığı alt kısmına ise Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 40).

Şekil 40

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Yaşar Gişioğlu'nun evi.

İnceleme Tarihi: 6.05.2024

Adres: Camikebir Mah. 1355. Sok. No:9A

Tanım: Ev sahibi Mehmet Yaşar Gişioğlu'dur. Hac tabelası evin önceki sahiplerinden kalmıştır. Kendi ailesinden hacca giden kimse yoktur. Sac levhanın üzerinde yazan tarihten 1986 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Hac tabelası zamanla paslanmıştır. Evin dış duvar boyası yapıldığında tabelanın üzerine beyaz boya ve fırça izleri bulaşmıştır. Levhanın tam orta kısmına mavi boya ile bir daire yapılmıştır. İçerisine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Sağ ve sol yanlarına yeşil dallar ve yapraklar arasında tomurcuk şeklinde karanfil desenleri çizilmiştir. Levhanın en üst orta bölümüne siyah boya ile "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Levhanın sağ köşesine Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatiha" suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Sol köşedeki Kuran ayetleri silinmiştir. Levhanın sağ ve sol kenarlarında da kırmızı çiçekli yeşil dal ve yaprakları olan desenlerin çizildiği görülmektedir (Şekil 41).

Şekil 41

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:25'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:25

Tanım:Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evde kimse ikametgâh etmemektedir. Hac levhası zamanla eskimiş ve paslanmıştır. Boya ile yapılan desenlerin renkleri soluklaşmıştır. Levhanın tam ortasına yeşil renkte bir daire yapılmıştır. İçerisine basit bir çizimle Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Dairenin etrafına çiçek yapraklarına benzer desenler çizilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına siyah renk boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Besmelenin sağında ve solunda dikdörtgen çerçeve içerisinde hat yazısı ile Kuran-ı Kerim’den ayetlere yer verilmiştir. Levhanın kenar çevrelerine yeşil yapraklı sarmaşıklar resmedilmiştir. Levhanın sol köşe kısmında Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetlerinin yazıldığı görülmektedir (Şekil 42).

Şekil 42

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:33'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Camikebir Mah. İşçiler Sok. No:33

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan hac levhası yeşil ve mavi tonlarında boyanmıştır. Levhanın tam ortasında daire içinde yeşil renkte Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Dairenin etrafı lacivert renginde boya ile kıvrımlı şekiller ile çevrelenmiştir. Levhanın en üst orta kısmına mavi boyalı zemin oluşturulup üzerine beyaz renk boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ köşesine uçları kıvrımlı şekiller yapıp içine mavi renkli benzer bir şekil daha çizilmiştir. Oluşturulan bu formun üzerine de sarı boya ile Arapça “Allah” ismi yazılmıştır. Benzer form levhanın sol köşesine de yapıldıktan sonra sarı boya ile “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın en altına beyaz boya ile Arapça ayet ve dualar yazılmıştır. Levha üzerinde boş kalan yüzeylere sarı, mavi renklerde çiçek desenleri yapıldığı görülmektedir (Şekil 43).

Şekil 43

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. Dokumacılar Sok. No:34/A’da ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. Dokumacılar Sok. No:34/A

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin özelliğine sahip evin 6 Şubat 2023 yılında yaşanan depremten dolayı hasar alıp kapısının mühürlendiği düşünülmektedir. Süslemeli hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Zamanla eskimiş ve paslanmış olan levhanın tam ortasına yukarıdan ve aşağıdan sivri uçlu siyah boya ile oval bir şekil çizilmiştir. İçerisine yeşil renkte Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın üst orta kısmına yeşil zemin üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşesine sarı renkli altıgen üzerine beyaz renkli bir daire formu yapılmıştır. Beyaz dairenin üzerine Arapça siyah boya ile “Allah” ismi yazılmıştır. Sol üst köşeye de aynı şekil yapıp üzerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın sağ ve sol alt köşelerinden levhanın ortasına doğru yeşil dalları ve yaprakları olan üç adet kırmızı karanfil çiçeği yapıldığı görülmektedir (Şekil 44).

Şekil 44

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No: 4'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No: 4

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin özelliğine sahip evin 6 Şubat 2023 yılında yaşanan depremten dolayı hasar alıp kapısının mühürlendiği düşünülmektedir. Hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Zamanla eskimiş ve paslanmış olan levhanın zemin rengi tamamen kaybolmuştur. Levhanın tam ortasına siyah boya ile oval bir şekil çizilip içerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe'nin arkasına belirgin bulutlar yapılmıştır. Oval şeklin sağ ve sol tarafına iki adet siyah boya ile hurma ağacı eklenmiştir. Sac levhanın üst orta kısmına siyah boya ile dikdörtgen çerçeve yapıp siyah boya ile içine "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Sağ üst köşeye kırmızı renkte yuvarlak çiçeğe benzer şekil yapılmıştır. Şeklin üzerine beyaz boya ile "Allah" ismi yazılmıştır. Hemen altına yine siyah çerçeve içinde Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatiha" suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol üst köşesinde aynı kırmızı şeklin üzerine beyaz boya ile "Muhammed" ismi yazılmıştır. Sol taraftaki çerçevenin içine yazıları silinmiş olsa da Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayete'l Kürsi" ayetlerinin yazıldığı görülmektedir (Şekil 45).

Şekil 45

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:7’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:7

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğinde yapılmış evin sokak kapısının üst duvarına asılan sac levhanın üzerindeki yazı ve desenler zamanla silinmiştir. Levhanın tam ortasında gri renkte kare çerçevenin içerisine siyah ve sarı renklerle boyanmış Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın üst orta kısmına siyah boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ tarafında yeşil renkte çiçek ve kıvrımlı yaprak desenleriyle yuvarlak bir motif oluşturulmuştur. Yuvarlak motifin içerisine yeşil renkli boya ile “Allah” ismi yazılmıştır. Levhanın sol kenarına benzer yuvarlak motif yapılmış ve içerisine yeşil renk boya ile “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir (Şekil 46).

Şekil 46

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:8’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1256. Sok. No:8

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhanının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levhanın tam ortasına beyaz, sarı, yeşil renklerde halkalar yapılarak bir ışık demeti oluşturulmuştur. Bu ışıksız etkinin ortasına da yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sağ üst köşesine “Allah” ismi sol üst köşesine de “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir. Levhanın sağ ve sol alt köşelerinden yukarıya doğru çiçek, dal ve yaprakları ile süslenmiştir (Şekil 47).

Şekil 47

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Müslüm Çirkin'in evi.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Yeni Mah. İnce Sok. No:13

Tanım: Geleneksel Urfa mimarisi ile yapılmış olan evin sahibi Müslüm Bey hacdan gelince hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Hac levhasının ortasında daire içindeki Kâbe(Mescid-i Haram) resminin dışında kalan yerlerin hemen hepsi paslanmıştır. Levhanın en üst orta kısmında siyah renk ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazılar tam olarak görünmüyor olsa da levhanın sağ üst köşesinde “Allah” ismi onunda altında Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol tarafında ise yazıları silinmiş olsa da Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetlerinin yazıldığı görülmektedir (Şekil 48).

Şekil 48

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. İnce Sok. No: 21’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 7.05.2024

Adres: Yeni Mah. İnce Sok. No:21

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levhanın tam ortasında etrafı kıvrımlı çizgiler ile çevrelenmiş daire içerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Etrafına hurma ağacının yapraklarına benzer desenler çizilmiştir. Levhanın sağ ve sol alt köşelerinden ortadaki Kâbe resmine bakacak şekilde iki tane ay motifi yapılmıştır. Kâbe resminin üstündeki alana siyah renk boya ile “Besmele-i şerif” ve Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayetinin yazıldığı görülmektedir. Levhanın üst sağ köşesine kıvrımlı çizgilerle iç içe geçmiş halkalar yapılmıştır. Halkanın iç kısmı yeşil renk ile boyanmıştır. Üzerindeki yazı silinmiş olsa da “Allah” ismi yazıldığı, sol üst köşede aynı şekil içerisine yazılan “Muhammed” isminden anlaşılmaktadır (Şekil 49).

Şekil 49

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Seydi Zira'nın evi.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Kadioğlu Mah. Karanfil Sok. No: 39

Tanım: Ev sahibi Seydi Bey, eşi Makbule hanım ile hacdan dönünce hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Evin giriş kapısı daha önceden levhanın altındaki boş duvarın olduğu yerdedir. Sonradan evin giriş kapısı yan tarafta yapıldığı halde levhanın yeri değiştirilmemiştir. Sarı boyalı sac levhanın kenarlarına sonradan beyaz boya ve fırça izleri bulaşmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile Kâbe(Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Resmin dört köşesine üçgen motifler eklenmiştir. Levhanın alt orta kısmına Kâbe figürünün ön tarafına siyah renk ile gül ve yaprakları çizilmiştir. Üst orta kısmında yeşil renk ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sol alt köşesinde mavi renk ile peygamberimiz Hz. Muhammed’e Arapça yazı ile salât-u selâm yazılmıştır. Sağ alt köşeye yine Arapça dua, ayet yazıldığı görülmektedir. Pembe ve yeşil yapraklı çiçek desenleri ile hac levhası süslenmiştir (Şekil 50).

Şekil 50

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. 1333. Sok. No: 10'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1333. Sok. No: 10

Tanım: Hac levhası ev sahiplerine aittir. Ev sahipleri vefat edince evde kimse ikametgâh etmemektedir. Sokak giriş kapısının üst duvarına asılan levhanın çerçeveye benzer çıkıntılarının olduğu ve köşelerinden duvara monte edildiği görülmektedir. Beyaz renkli levhanın altında hem Arapça hem de Türkçe rakamlar ile 2003 tarihi yazılmıştır. Sağ üst köşede yeşil renk ile “Allah” sol üst köşede ise “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsimlerin alt tarafına yeşil renk boya ile yapılmış “Besmele-i şerif” yazısına yer verilmiştir (Şekil 51).

Şekil 51

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. 1333. Sok. No: 13'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1333. Sok. No: 13

Tanım: Tek katlı müstakil evin hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Sarı renkli levhanın üst orta alanına yeşil boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Allah” yazılmıştır. Altına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile yanlardan çıkıntılı oval bir şekil yapılmıştır. Alt uçlarına hurma ağacının dallarına benzer çizgiler çizilmiştir. Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sol üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsmi alt tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 52).

Şekil 52

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. Karanfil Sok. No: 10'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. Karanfil Sok. No: 10

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan beyaz renkli hac levhasının ortasına siyah boya ile kıvrımlı çizgilerden oluşan V şeklinde bir motif yapılmıştır. Motifin iç kısmına Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe'nin sağına, soluna yeşil dal ve yaprakları olan birer kırmızı karanfil eklenmiştir. Levhanın üst orta kısmına mavi boya ile kıvrımlı çizgiler ile oval bir desen oluşturulup içerisine yine mavi renk ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı renkli kare formunda etrafı kıvrımlı çizgilerle oluşturulan desenin içerisine “Allah” ismi yazılmıştır. Allah isminin altına aynı desen içerisine Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin kırmızı renk boya ile yazıldığı görülmektedir. Levhanın sol üst ve alt köşesine de aynı şekilde desenler çizilip üst desenin içerisine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Altına aynı desen içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan “Bakara” suresinin ilk beş ayeti kırmızı renkli boya ile yazılmıştır (Şekil 53).

Şekil 53

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Ali Elali'nin evi.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1314. Sok. No: 4/A

Tanım: Evde kiracı olarak oturan Ali Bey'dir. Hac levhası evin sahiplerine aittir. Mavi boyalı sac levha kapının üst duvarına asılmıştır. Zamanla paslanmış ve eskimiştir. Yapılan desenlerde silinmeler meydana gelmiştir. Levhanın ortasında siyah boya ile oval bir şekil çizilmiştir. İçerisine sarı zemin üzerine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Sağ ve sol tarafına siyah renkli hurma ağaçları çizilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına siyah boya ile üst iki köşesi içe kıvrımlı dikdörtgen çerçeve yapılmış ve "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Sağ üst köşeye kenarları kıvrımlı çiçek formunda yuvarlak şekil üzerine kırmızı renkte "Allah" ismi yazılmış onunda alt bölümüne düzgün olmayan bir çerçeve içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayetel Kürsi" ayetleri kırmızı renkli boya ile yazılmıştır. Aynı desen ve çerçeve levhanın sol tarafına da yapılmıştır. Sol üst köşeye "Muhammed" ve altında ki çerçeve içerisine de Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatiha" suresinin ayetlerinin kırmızı renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 54).

Şekil 54

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Güzide Karaoğlu'nın evi.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1310. Sok. No: 1

Tanım: Ev sahibi H. Güzide Hanım 2004 yılında hacdan döndükten sonra hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Mavi renkli levhanın üst kısmında boya ve desenlerinde bozulmalar olduğu görülmektedir. Orta kısmına siyah boya ile çizilen oval şekil içindeki Kâbe (Mescid-i Haram) sarı zemin üzerine yeşil boya ile renklendirilerek resmedilmiştir. Resmin sağ ve sol tarafına yeşil dal ve yapraklar üzerinde üç adet kırmızı karanfil çiçeği çizilmiştir. Levhanın sağ ve sol alt köşelerine yazılan Kuran-ı Kerim'den ayetler zamanla silinmiştir. Ayrıca levhanın alt kenarına hacca giden kişinin adı ve gittiği tarih yazılarak belirtilmiştir (Şekil 55).

Şekil 55

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Halil Toprak'ın evi.

İnceleme Tarihi: 8.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1299. Sok. No: 32

Tanım: Ev sahibi rahmetli Halil Bey hacdan dönünce hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Sarı renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile iki yandan çıkıntılı oval bir şekil çizilmiştir. Şeklin alt iki uçuna hurma ağacının dallarına benzer çizgiler yapılmıştır. Oval şeklin içi sarı zemin üzerine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber üç adet kırmızı çiçeği olan karanfil çizilmiştir. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile dikdörtgen şekil yapılmış ve üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sol köşesine baktığımızda kırmızı boya ile “Muhammed ” isminin yazıldığı alt kısmına ise Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 56).

Şekil 56

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. 1306. Sok. No: 22'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1306. Sok. No: 22

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levhanın üzerine yeşil, beyaz ve mavi renk tonlarında iç içe geçmiş kenarları siyah renk kontur çizgileri ile çevrelenmiş çiçek desenleri yapılmıştır. Levhanın alt kenar kısmının orta bölümünde nar motifine benzeyen bir şekil içerisine yeşil renkte Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levha üzerinde tam olarak görülmese de Kuran-ı Kerim'den ayetler yazıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 57).

Şekil 57

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Gümüşkuşak Mah. 2957. Sok. No: 2’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2957. Sok. No: 2

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levhanın dört bir kenarı tahta çubuklar ile çerçevelenmiştir. Sac levhanın kenarları yeşil renk ile yarım ay şeklinde devam eden kıvrımlar ile çevrenlenmiştir. Levhanın ortasına etrafı çiçek ya da güneşe benzer çizgileri olan daire yapılmış iç kısmına yeşil renkte Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Sağ üst köşeye benzer dairenin daha küçük bir boyutta içi beyaz renk ile boyanıp üzerine “Allah” ismi yazılmıştır. Sol üst dairenin içerisine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Sağ alt köşede karşılıklı iki hurma yaprağının ortasına Arapça “Maşallah” yazılmıştır. Levhanın sol alt köşesine üst üste iki hurma yaprağının arasına Kuranı-Kerim’in 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayetinin yazıldığı görölmektedir (Şekil 58).

Şekil 58

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Fatime Tosunoğlu'nun evi.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Tepe Mah. 2917. Sok. No: 1

Tanım: Ev sahibi Fatime Hanımın kayınvalidesi hacdan dönünce levha sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Levha zamanla eskimiş ve paslanmış. Levhanın tam ortasında kahverengi boya ile oval bir form içerisine yeşil renkte Kâbe figürü ve arkasında cami minareleri, mescitlerinin de olduğu basit bir çizimle resmedilmiştir. Levhanın tam ortasında ki Kâbe resminin üzerinde mavi renkli dikdörtgenin içerisine beyaz renkli boya ile “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmektedir. Levhanın sol köşesine baktığımızda Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetleri siyah renkte yazıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 59).

Şekil 59

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Tepe Mah. 2916. Sok. No:2'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Tepe Mah. 2916. Sok. No:2

Tanım: Evde kiracı olarak Suriyeli göçmen aile oturmaktadır. Hac levhası evin sahiplerine aittir. Sarı boyalı sac levha kapının üst duvarına asılmıştır. Zamanla paslanmış ve eskimiştir. Levhanın ortasında siyah boya ile oval bir şekil çizilmiştir. İçerisine sarı zemin üzerine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Sağ ve sol tarafına siyah renkli hurma ağaçları çizilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına siyah boya ile üst iki köşesi içe kıvrımlı dikdörtgen çerçeve yapılmış ve “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşeye kenarları kıvrımlı çiçek formunda yuvarlak kırmızı renkli desen üzerine “Allah” ismi yazılmış onunda alt bölümüne dikdörtgen çerçeve içerisine Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir. Aynı desen ve çerçeve levhanın sol tarafına da yapılmıştır. Sol üst köşeye “Muhammed” ve altında ki çerçeve içerisine de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır (Şekil 60).

Şekil 60

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Gümüşkuşak Mah. Şeker Sok. No:3'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. Şeker Sok. No:3

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Sac levhanın üzerine yapılan desen ve yazılan ayetler okunamamaktadır (Şekil 61).

Şekil 61

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Albayrak'ın evi.

İnceleme Tarihi: 9.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 5

Tanım: Sokak kapısının üzerindeki taş işlemeli motiflerden de anlaşılacağı üzere geleneksel Urfa ev mimarisinin özelliklerini taşıyan evin sahibi, Mehmet Bey'dir. Hacdan dönünce sokak giriş kapısının üst duvarına asılmıştır. Levha eskimiş ve paslanmış. Dış duvar boyası yapıldığı zaman levha üzerine de boya ve fırça izleri bulaştığı görülmektedir. Sac levhanın ortasında kenarları kıvrımlı siyah boya ile oval bir şekil yapılmıştır. İçerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın üst orta kısmına siyah boya ile "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Sağ üst köşeye kırmızı renk boya ile "Allah" ismi yazılmıştır. Sol üst köşesine kırmızı renk boya ile "Muhammed" ismi yazılmıştır. Kâbe resminin olduğu oval şeklin sağ ve sol tarafına bir adet kırmızı karanfil deseni çizilmiştir (Şekil 62).

Şekil 62

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 12/ A'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 12/ A

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan sacdan yapılmış hac levhasının üst orta alanına mavi boya ile yapılan “Besmele-i şerif” yazısının izleri kalmıştır. Besmele-i şerif yazısının başına ve sonuna mavi renkli birer adet küçük çiçek desenleri çizilmiştir. Sağ üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Allah” yazılmıştır. Altına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile yanlardan çıkıntılı oval bir şekil yapılmıştır. Alt uçlarına hurma ağacının dallarına benzer çizgiler çizilmiştir. Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sol üst köşesine kırmızı boya ile Arapça “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsmi alt tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 63).

Şekil 63

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Cemal Demirkol'un evi.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 34

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan sacdan yapılmış hac levhası ev sahibi Cemal Demirkol ve annesi Bedriye Hanım hacdan dönünce yaptırılmıştır. Sarı renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile iki yandan çıkıntılı oval bir şekil çizilmiştir. Şeklin alt iki ucuna hurma ağacının dallarına benzer çizgiler yapılmıştır. Oval şeklin içerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber iki adet kırmızı tomurcuk ve bir tane karanfil çiçeği yapılmıştır. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile dikdörtgen şekil yapılmış ve üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sol alt köşesine Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazılmıştır. Kâbe resminin sağ ve sol üst boşluğuna da hat yazısı yazılmıştır. Levhanın üst kenar kısımlarında yeşil çiçek yaprakları ve dallarının izleri görülmektedir (Şekil 64).

Şekil 64

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Kurt'un evi.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2966. Sok. No: 16

Tanım: Sokak kapısının üzerindeki taş işlemeli motiften de anlaşılacağı üzere geleneksel Urfa ev mimarisinin özelliklerini taşıyan evin sahibi Mehmet Bey'dir. Sokak kapısının üst duvarına asılan sacdan yapılmış pembe boyalı hac levhasının sağ üst köşesine kırmızı boya ile Arapça "Allah" yazılmıştır. Altına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayetel Kürsi" ayetleri mavi renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile yanlardan çıkıntılı oval bir şekil yapılmıştır. Alt uçlarına hurma ağacının dallarına benzer çizgiler çizilmiştir. Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sol üst köşesine kırmızı boya ile Arapça "Muhammed" ismi yazılmıştır. İsmi alt tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatih" suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir. Yeşil boyalı Kâbe figürünün sol alt tarafına 1989, sağ alt tarafına 1997 tarihi yazılmıştır. Ev sahibinin her iki tarihte de hacca gittiği düşünülmektedir (Şekil 65).

Şekil 65

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 22’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 22

Tanım: Evde kiracı olarak Suriyeli göçmen aile oturmaktadır. Sacdan yapılmış hac levha evin sahiplerine aittir. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının üzerine yazılmış olan tarih 1986 yılında yapıldığını göstermektedir. Levhanın ortasında yer alan daire içerisindeki yeşil boyalı Kâbe (Mescid-i Haram) resmi uzun yıllara rağmen silinmemiştir. Levhanın üst orta kısmında “Besmele-i şerif” yazısının izleri görülmektedir. Levhanın sağ ve sol kenarlarında sırasıyla yaprak ve benek şeklinde çiçek desenleri yapılmıştır. Dairenin dört bir etrafı çiçek desenleri ile süslenmiştir. Tamamına yakını paslanmış olan sacdan yapılmış hac levhasında dikkat çeken figürlerden biride levhanın en alt orta yerine siyah boya ile çizilmiş bir çift kadın gözüdür. Hacca giden kişinin evin hanımı olduğunu için yapılmış olabileceği düşünülmüştür (Şekil 66).

Şekil 66

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mahmut Tumbul'un evi.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2984. Sok. No:13

Tanım: Ev sahibi Mahmut Bey hacdan dönünce sacdan yapılmış levha sokak giriş kapısının üst duvarına asılmıştır. Evde kimse oturmamaktadır. Mavi renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile iki yandan çıkıntılı oval bir şekil çizilmiştir. Oval şeklin içi turuncu zemin üzerine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber üç adet kırmızı çiçeği olan karanfil çizilmiştir. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile dikdörtgen şekil yapılmış ve üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol köşesine baktığımızda “Muhammed ” isminin yazıldığı alt kısmına ise Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin siyah renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 67).

Şekil 67

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Müslüm Tumbul'un evi.

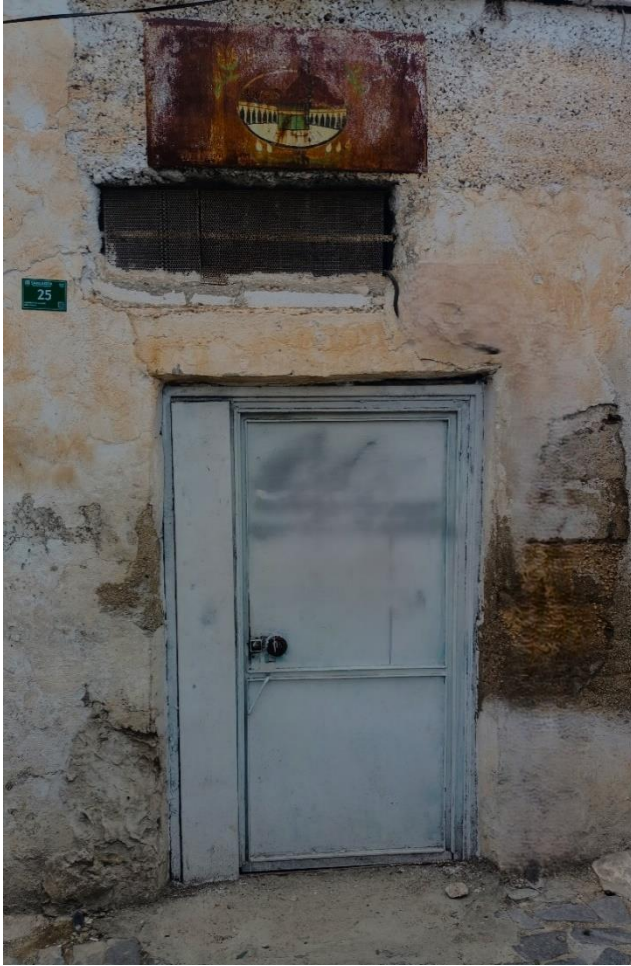
İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2984. Sok. No: 25

Tanım: Ev sahibi Müslüm Bey hacdan dönünce sacdan yapılmış levha sokak giriş kapısının üstündeki pencerenin üst duvarına asılmıştır. Sac levha zamanla eskimiş, çürümüş ve paslanmıştır. Levhanın ortasında oval şekil içerisine yapılmış Kâbe (Mescid-i Haram) resmi belirgin olarak görülebilmektedir. Kâbe resminin sağ ve sol üst köşelerine birer lale çizildiği anlaşılmaktadır. Levhanın en alt orta kısmına nokta şeklinde çiçek tomurcukları yapılmıştır (Şekil 68).

Şekil 68

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kendirci Mah. 2973. Sok. No: 23'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2973. Sok. No: 23

Tanım: Sacdan yapılmış levha sokak giriş kapısının üst duvarına asılmıştır. Mavi renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile oval bir şekil çizilmiştir. Oval şeklin içi sarı zemin üzerine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber iki adet kırmızı tomurcuk ve bir tane karanfil çiçeği yapılmıştır. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde siyah renkli boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sol köşesine baktığımızda kırmızı boya ile “Muhammed ” isminin yazıldığı alt kısmına yine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 69).

Şekil 69

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Hadi Can'ın evi.

İnceleme Tarihi: 10.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2973. Sok. No: 6

Tanım: Ev sahibi Hadi Bey hacdan dönünce sacdan yapılmış levha sokak giriş kapısının üst duvarına asılmıştır. Mavi boyalı hac levhasının en üst orta kısmına mavi renk boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşesine kırmızı boya ile daire çizilip içerisine Arapça “Allah” yazılmıştır. Altına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetleri mavi renk boya ile yazılmıştır. Levhanın tam ortasına siyah boya ile yanlardan çıkıntılı oval bir şekil yapılmıştır. Şeklin içerisine sarı zemin üzerine yeşil renk ile Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sol üst köşesine kırmızı boya ile daire çizilip içerisine Arapça “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsmin alt tarafına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetleri mavi renkli boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 70).

Şekil 70

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 21’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 11.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 21

Tanım: Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının üzerine evin dış duvar boyası yapılırken beyaz boya ve fırça izleri bulaşmıştır. Levhanın ortasında yer alan oval şeklin kenarları kıvrımlı çizgilerle çevrilmiştir. İçerisine yeşil boyalı Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Oval şeklin sağ ve sol üst köşelerine birer adet çiçek deseni yapılmıştır. Levha üzerine yapılan diğer yazı ve süslemeler zamanla silinmiştir (Şekil 71).

Şekil 71

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yusuf Bütün'ün evi.

İnceleme Tarihi: 11.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 5/A

Tanım: Ev sahibi Yusuf Bey 1997 yılında hacdan dönünce sacdan yapılmış levha sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Levhanın zemin boyası zamanla paslanmış ve rengini kaybetmiştir. Levhanın en üst orta kısmına mavi renk ile “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmektedir. Levhanın ortasına siyah renk boya ile sekizgen geometrik şekil çizilip içerisine Kâbe (mescid-i Haram) resmedilmiştir. Şeklin sağ ve sol iki yanına yeşil renk boya ile birer adet hurma ağacı çizilmiştir. Levhanın sağ tarafındaki alana dört tane mavi boyalı üçgenden oluşan kare motif içerisine mavi boya ile “Allah” ismi yazılmıştır. Benzer kare motif levhanın sol kenarına da yapıp içerisine mavi boya ile “Muhammed” ismi yazılmıştır. 1997 tarihi mavi boya ile levhanın sağ alt köşesine yazıldığı görülmektedir (Şekil 72).

Şekil 72

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Gümüşkuşak Mah. 2942. Sok. No: 18’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 11.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2942. Sok. No: 18

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levha üzerinde kalan boya izlerinden sol köşede baklava dilimi şekil içerisinde “Muhammed” isminin yazıldığı etrafında yeşil yapraklı karanfil çiçeklerinin resmedildiği görülmektedir (Şekil 73).

Şekil 73

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

İbrahim Halil Öncü'nün evi.

İnceleme Tarihi: 11.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2942. Sok. No: 7

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğini taşıyan evin sahibi İbrahim Halil Beyin rahmetli babası hacdan dönünce süslemeli hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Mavi renkli levhanın en üst orta bölümüne siyah boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazının sağ ve sol köşelerine siyah ince çizgilerle dikdörtgen bir çerçeve yapıp içerisine Kuran-ı Kerim'in ayetler yazılmıştır. Levhanın tam ortasına çiçek motifi içerisine siyah renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe'nin alt kısmının sağından ve solundan yeşil dallar ve yapraklar ile beraber pembe, turuncu tonlarında çiçek desenleri çizilmiştir. Kâbe resminin sağ köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi, sol köşesine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın sağ ve sol kenar çevresi yeşil yapraklı sarmaşıklar ile süslenmiştir. Levhanın sağ tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol tarafına Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 74).

Şekil 74

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yusufpaşa Mah. 928. Sok. No: 9'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 12.05.2024

Adres: Yusufpaşa Mah. 928. Sok. No: 9

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Levha uzun yıllar önce yapılmış olduğu halde zemindeki yeşil renkli boya rengini kaybetmemiştir. Levha üzerinde kalan izlerden anlaşılan orta bölümde iki yapraklı ağaç dalı içerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sağ tarafına daire içerisinde “Allah” sol tarafına ise “Muhammed” isimlerinin yazıldığı görülmektedir. Levhanın kenar ve köşe çevreleri kalın yaprak desenleri ile süslenmiştir (Şekil 75).

Şekil 75

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Halil Aşık'ın evi.

İnceleme Tarihi: 13.05.2024

Adres: Hakimdede Mah. Saraç Sok. No: 18

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğini taşıyan evin sahibi Halil Bey'dir. Rahmetli Annesi hacdan dönünce süslemeli hac levhası sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Mavi renkli sac levhanın ortasına siyah renkli boya ile iki yandan çıkıntılı oval bir şekil çizilmiştir. Oval şeklin içi sarı zemin üzerine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber üç adet kırmızı çiçeği olan karanfil çizilmiştir. Aynı karanfil deseni sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile dikdörtgen şekil yapılmış ve üzerine beyaz boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine “Allah” ismi yazılmış hemen onun alt bölümüne de Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri mavi renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol köşesine baktığımızda “Muhammed” isminin yazıldığı alt kısmına ise Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetlerinin mavi renk boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 76).

Şekil 76

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Hakim dede Mah. Saraç Sok. No: 22’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 13.05.2024

Adres: Hakimdede Mah. Saraç Sok. No: 22

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış levhanın ortasında siyah boya ile oval bir şekil çizilmiştir. İçerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Sağ ve sol tarafına siyah renkli hurma ağaçları çizilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına siyah boya ile dikdörtgen çerçeve yapılmış ve “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşeye kenarları kıvrımlı çiçek formunda yuvarlak kırmızı renkli desen üzerine “Allah” ismi yazılmış onunda alt bölümüne dikdörtgen çerçeve içerisine Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetlerinin siyah renk boya ile yazıldığı görülmektedir. Aynı desen ve çerçeve levhanın sol tarafına da yapılmıştır. Sol üst köşeye “Muhammed” ve altında ki çerçeve içerisine de Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır (Şekil 77).

Şekil 77

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Hakimdede Mah. Hakimdede Sok. No: 40’da ki ev.

İnceleme Tarihi: 13.05.2024

Adres: Hakimdede Mah. Hakimdede Sok. No: 40

Tanım: Evde kiracı olarak Suriyeli göçmen aile oturmaktadır. Sacdan yapılmış hac levhası evin sahipleri tarafından asılmıştır. Sokak kapısının üst duvarındaki levhanın kenarları eskimiş ve paslanmış. Ortasına üst ve alttan sivri uçlu oval bir şekil içerisine Kâbe(Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Resmin iki yanına yeşil yapraklı çiçek dalı eklenmiştir. Levhanın en üst orta kısmına “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşeye “Allah” ismi sol köşeye “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın en alt orta kısmına Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan Fetih Suresinin ilk ayeti siyah boya ile Arapça harflerle yazılmıştır. Levhanın alt sağ ve sol köşeleri mavi, sarı ve beyaz tonlarında yeşil yapraklı çiçek desenleri ile süslendiği görülmektedir (Şekil 78).

Şekil 78

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1004. Sok. No: 15’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 13.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1004. Sok. No: 15

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Sac levhanın üzerine yapılan desen ve yazılan ayetlerin tamamı silinmiştir. Levhanın alt orta kısmında oval şekil içerisine resmedilen Kâbe (Mescid-i Haram)’ın izleri görülebilmektedir (Şekil 79).

Şekil 79

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Hakimdede Mah. 949. Sok. No: 7’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 13.05.2024

Adres: Hakimdede Mah. 949. Sok. No: 7

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Sac levhanın üzerine yapılan boya ve desenler silinmiştir. Levhanın en art orta bölümüne daire içinde basit bir çizimle Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın üst orta kısmına mavi boyalı düzgün olmayan bir dikdörtgen şekil üzerine yazılan “Besmele-i şerif” in izleri görülebilmektedir. Levhanın sağ üst köşesine içerisi siyah boyalı bir daire yapıp üzerine beyaz boya ile “Allah” ismi yazılmıştır. Benzer daire levhanın sol üst köşesinde de vardır. İç kısmına “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir (Şekil 80).

Şekil 80

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Beykapusu Mah. 1000. Sok. No: 1’de ki ev.

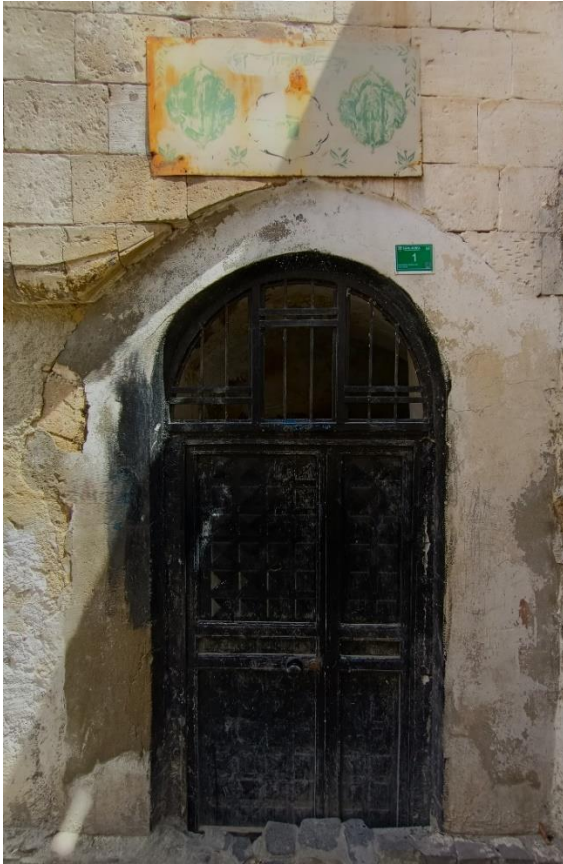
İnceleme Tarihi: 14.05.2024

Adres: Beykapusu Mah. 1000. Sok. No: 1

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip ev kullanılmamaktadır. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış ve çürümüş olan hac levhasının uzun yıllar önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Sac levhanın üzerine yapılan desen ve yazılan ayetlerin çoğu silinmiştir. Levhanın alt orta kısmına kıvrımlı çizgilerden oluşan oval şekil içerisine resmedilen Kâbe (Mescid-i Haram)’ın izleri görülebilmektedir. Levhanın üst iki köşe kenarlarına yeşil yapraklı desenler çizilmiştir. Levhanın üst orta kısmına yazılan “Besmele-i şerif” in” izleri kalmıştır. Levhanın sağ ve sol kenarlarına yapılan yeşil renkli motiflerin içerisine “Allah ve Muhammed” isimlerinin yazıldığı, levhanın en alt kenarına sırasıyla dört adet çiçek deseninin çizildiği görülebilmektedir (Şekil 81).

Şekil 81

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 6'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 14.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 6

Tanım: Sokak giriş kapısının üst kısmında bulunan pencerenin demir parmakları üzerine asılan beyaz boyalı hac levhasının ortasına siyah boya ile ince ayrıntılarının da çizilerek resmedildiği Kâbe (Mescid-i Haram) bulunmaktadır. Levhanın en üst orta bölümüne kırmızı renk boya ile “Besmele-i şerif”, sağ tarafına yeşil renk boya ile “Allah” sol tarafına “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir. Levhanın sağ ve sol üst kenar köşelerine birer adet kırmızı gül çizilmiştir. Levhanın sağ ve sol kenar kısmına etrafı çiçek desenlerinden oluşan dik oval şekiller içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın en alt orta kısmına Kuranı-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayeti kırmızı boya ile yazılmıştır. Yazının sağ ve sol üst bölümüne birer adet mavi gül deseni yapıldığı görülmektedir (Şekil 82).

Şekil 82

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi)Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 9'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 14.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1057. Sok. No: 9

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin sokak giriş kapısının üst duvarına asılan sacdan yapılmış hac levhası en güzel örneklerinden biridir. Zamanla üzerinde paslanmalar oluşmuştur. Sac levhanın üst bölümü kubbe şeklinde kesilmiştir. Kapının iki yan duvarından başlayıp kapının giriş kısmında biten sac levha cami formunda resmedilmiştir. Levha üzerindeki kemerli pencere çizimlerinin iç kısımları siyah renk ile boyanmıştır. Levhanın ortasında sağ kenarına yakın alana siyah daire üzerine “Allah” ismi yazılmıştır. Dairenin çevresi yeşil renk boya ile kare çerçeve yapıp iç kısımlarına ince kıvrımlı dallar çizilmiştir. Benzer form levhanın sol kenar kısmına da yapıp siyah daire üzerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Levhanın en ortasına pembe boyalı dikdörtgen şekil yapıp ortasına içi mavi boyalı bir daire çizilmiştir. Dairenin üzerine ise siyah boya ile ince ayrıntılarının da çizildiği Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Pembe boyalı dikdörtgen şeklin sağ ve sol kenarlarına mavi, pembe, beyaz çiçekleri olan yeşil yapraklı iki dal çiçek deseni yapılmıştır. Levhanın üstünde kubbelerin altında olan bölüme siyah renk boya ile kalın bir çizgi çizilip, çizginin orta kısmına beyaz renk boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Kâbe resminin olduğu dairenin altına siyah zemin üzerine 1993 tarihi beyaz renk boya ile yazılarak levhanın yapımı ve hacdan dönüş yılının belirtildiği görülmüştür (Şekil 83).

Şekil 83

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Büyükkırcalı'nın evi.

İnceleme Tarihi: 14.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1043. Sok. No: 23/ A

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerini taşıyan evin sahibi Mehmet Bey'dir. Hacdən dönünce evinin sokak giriş kapısının üst duvarına sacdan yapılmış hac levhası asılmıştır. Levhanın üzerinde yazan tarihten 1990 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Geçen zamanla beraber sac levha eskimiş ve yüzeyinde paslanmalar meydana gelmiştir. Evin sokak kapısının olduğu duvar sonradan beyaz boya ile boyanırken sac levhanın sağ kenar kısmına boya bulaşmıştır. Levhanın ortasındaki daire içerisindeki yeşil renkli Kâbe figürü ve çevresindeki yeşil yapraklı, kırmızı renkli çiçek desenlerinin izleri görülebilmektedir (Şekil 84).

Şekil 84

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 28’ de ki ev.

İnceleme Tarihi: 15.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 28

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak giriş kapısının taş kemerli duvarının üst bölümüne asılan levha zamanla eskimiş, kenarları çürümüş ve boyasının renginde soluklaşmalar meydana gelmiştir. Yeşil renkli levhanın ortasına iki yanında hurma ağacı olan yuvarlak bir şekil içerisinde basit bir çizim ile Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına yeşil boya ile etrafı kıvrımlı şekiller oluşturularak yapılan zemin üzerine “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ tarafında ki daire içerisine “Allah” ismi yazılmıştır. Benzer daire sol tarafa da yapılmış ve üzerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsimlerin yazıldığı iki dairenin çevresine çiçek ya da güneş ışınlarını andıran çizgiler olduğu görülmektedir. Sacdan yapılmış hac levhasının en alt kenarının sağ ve sol köşelerine birer adet yeşil renkli yapraklı dal yapılmıştır (Şekil 85).

Şekil 85

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1044. Sok. No: 1'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 15.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1044. Sok. No: 1

Tanım: Sokak giriş kapısının üst duvarına asılan beyaz boyalı hac levhası zamanla eskimiş ve paslanmış. Levhanın ortasına siyah boya ile ince ayrıntılarının da çizilerek resmedildiği Kâbe (Mescid-i Haram) bulunmaktadır. Levhanın en üst orta bölümüne kırmızı renk boya ile “Besmele-i şerif”, sağ tarafına yeşil renk boya ile “Allah” sol tarafına “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir. Levhanın sağ ve sol üst kenar köşelerine birer adet kırmızı gül çizilmiştir. Levhanın sağ ve sol kenar kısmına etrafı çiçek desenlerinden oluşan dik oval şekiller içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın en alt orta kısmına Kurani-Kerimin 48. Suresi olan “Fetih” Suresinin ilk ayeti kırmızı boya ile yazılmıştır. Yazının sağ ve sol üst bölümüne birer adet mavi gül deseni yapıldığı görülmektedir (Şekil 86).

Şekil 86

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1045. Sok. No: 27’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 16.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1045. Sok. No: 27

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak giriş kapısının taş kemerli duvarının üst bölümüne asılan levha zamanla eskimiş, çürümüş, parçalanmış ve levhanın yalnızca sol tarafı kalmıştır. Levha üzerinde kalan izlerden üst orta kısmında “Besmele-i şerif” yazıldığı, daire, çiçek ve hat yazısına benzer yazıların olduğu görülmektedir (Şekil 87).

Şekil 87

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Ali Ferhan'ın evi.

İnceleme Tarihi: 16.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1046. Sok. No: 12

Tanım: Ali Bey ve ailesi evde kiracı olarak oturmaktadır. Sacdan yapılmış hac levhası evin asıl sahiplerine aittir. Sokak kapısının üst duvarına asılan paslanmış, üzeri beyaz boya ve fırça izleri ile görünmeyen levhanın sol üst köşesinde “Muhammed” isminin yazdığı ve ortada ki oval şekil içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)’ın resmedildiği anlaşılmaktadır (Şekil 88).

Şekil 88

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 16'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 16

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak giriş kapısının taş kemerli duvarının üst bölümüne asılan levha zamanla eskimiş, kenarları çürümüş ve paslanmalar meydana gelmiştir. Levhanın ortasına iki yanında çiçek deseni olan kare bir şekil içerisine basit bir çizim ile Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın en üst orta kısmına siyah boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ tarafına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin siyah renk boya ile yazıldığı görülmektedir. Sol üst köşede “Muhammed” yazısının izleri ve alt bölümüne Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazıldığı görülmektedir (Şekil 89).

Şekil 89

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Medine Karagün'ün evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1049. Sok. No: 7/A

Tanım: Ev sahibi Medine Hanım hacdan dönünce hac levhası evin sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Beyaz renkli sac levhanın dört köşesine mavi boyalı laleye benzer motifler yapılmıştır. Levhanın en üst orta kısmına “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Üst sağ köşeye “Allah” ismi sol üst köşeye ise “Muhammed” ismi siyah renk boya ile yazılmıştır. Levhanın sol alt köşesine Mescid-i Nebevi Camii kubbesi çizilmiştir. Yan tarafına yeşil renk ile lale motifi oluşturacak şekilde Arapça “Maşallah” yazılmıştır. Levhanın orta bölümüne ince ayrıntılarının da çizilerek resmedildiği Kâbe (Mescid-i Haram) bulunmaktadır. Levhanın sağ alt köşesine hat yazısı ile yapılmış desenlerin olduğu görülmektedir (Şekil 90).

Şekil 90

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 6/ 1’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1026. Sok. No: 6/ 1

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak giriş kapısının taş kemerli duvarının üst bölümüne asılan levha zamanla eskimiş ve paslanmıştır. Levhanın zemin boyası tamamen pas rengini almıştır. Levhanın sağ ve sol alt köşelerine yapılan yeşil yapraklı çiçek desenleri ve levhanın ortasında kare içerisinde ki daire üzerine resmedilen Kâbe (Mescid-i Haram), iki yanına çizilen birer adet lale figürü belirgin şekilde görülmektedir. Levhanın üzerinde “Besmele-i şerif, Allah ve Muhammed” yazıları silinmiş olsalar da okunabilmektedir (Şekil 91).

Şekil 91

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 23'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Pınarbaşı Mah. 1203. Sok. No: 23

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliklerine sahip evde kimse oturmamaktadır. Sokak giriş kapısının taş kemerli duvarının üst bölümüne asılan levha zamanla eskimiş ve paslanmış. Levhanın alt orta bölümünde yazılan tarihten 1976 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Levhanın en üst orta kısmında Türkçe "Maşallah" yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine çizilen daire üzerine "Allah" ismi yazılmıştır. Benzer şekilde sol tarafta yapılan dairenin üzerinde "Muhammed" ismi yazmaktadır. Levhanın ortasına dikey biçimde dikdörtgen çerçeve içerisine Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Levhanın sağ ve sol alt köşelerine yapılan çiçek desenlerinin izleri görülebilmektedir (Şekil 92).

Şekil 92

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1041. Sok. No: 12’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1041. Sok. No: 12

Tanım: Sacdan yapılmış levha sokak giriş kapısının üst penceresinin demir parmaklıkları üzerine asılmıştır. Hac levhasının bazı yerlerinde silinmeler meydana gelmiştir. Beyaz renkli sac levhanın ortasına kahverengi boya ile oval bir şekil çizilmiştir. Şeklin alt iki tarafına hurma ağacına benzer çizgiler yapılmıştır. Oval şeklin içerisine yeşil renkli Kâbe (Mescid-i Haram) resmedilmiştir. Kâbe resminin sağında yeşil dallar ve yapraklarla beraber bir adet sarı renk çiçek deseni yapılmıştır. Aynı desen sol tarafta da bulunmaktadır. Levhanın üst orta bölümünde mavi renkli boya ile “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Levhanın sağ üst köşesine kırmızı boya ile “Allah” ismi yazılmıştır. Levhanın sağ kenar kısmındaki alana Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetleri siyah renkli boya ile yazılmıştır. Levhanın sol üst köşesine baktığımızda kırmızı boya ile “Muhammed” isminin yazıldığı görülmektedir. Levhanın sol kenar kısmına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetleri siyah renk boya ile yazılmıştır (Şekil 93).

Şekil 93

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları

Bilgisayar destekli çizim programlarının çıkması, baskı makinalarının gelişmesi ve hacı kapısı süslemelerini yapacak ustaların olmayışından dolayı bu gelenek zamanla yerini sac levhalar üzerine dijital baskı tekniğine bırakmıştır. Dijital baskı süslemelerinde Kur'anı-Kerim'den ayetlere daha fazla yer verilmiştir. Kâbe, Mekke, Medine gibi kutsal mekânların orijinal fotoğrafların baskısı kullanılmıştır (Mızrak, 2011, s. 23). Zamanla hac kapı süslemeleri sanattan ziyade reklam tabelacılarının yaptığı bir iş haline dönüşmüştür. Hac kapı süsleme geleneği günümüzde etkisini yitirmiştir. Dijital tabela halinde yapılıp asılması bile hac ibadetini yerine yetiren hacılar tarafından tercih edilmemektedir.

İl merkezinde tarihi yerleşim yerlerindeki mahalle ve sokaklar gezilerek günümüze kadar izlerini koruyan 18 adet *Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış* hac kapısı incelenmiş, adres bilgisi ve fotoğraf ile belgelenmiştir.

Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:3'de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:3

Tanım: Sokak kapısının üst duvarında daha öncesinde hac levhası olduğu için dijital baskı tekniği ile yapılan tabela onun bir üst kısmına asılmıştır. Zamanla sacdan yapılmış hac levhası eskiyip, paslanınca ev sahipleri tarafından kaldırılmıştır. Dijital baskı tekniğinde yapılmış beyaz renkli tabelanın ortasında siyah kontur çizgisi ile daire içerisinde mavi gökyüzü, beyaz bulut detaylarıyla, siyah örtüsüyle Kâbe (Mescid-i Haram) resmi bulunmaktadır. Dairenin sağ ve sol yanına siyah renkli birer adet hurma ağacı eklenmiştir. Dijital baskı tekniğinde Arapça yazılar fırça ve boya ile yazılmadığı için kuranı kerim sayfalarına benzer şekilde tabela üzerine yerleştirilmiştir. Çok fazla kurandan ayet ve dualara yer verildiği görülmektedir. Tabelanın üst orta kısmında siyah çerçeve içerisinde “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Sağ üst köşede kırmızı renkli çiçek motifinin iç kısmına “Allah” ismi yazılmıştır. Aynı çiçek motifi tabelanın sol üst köşesinde de bulunmaktadır. İçinde “Muhammed” ismi yazıldığı görülmektedir (Şekil 94).

Şekil 94

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:8’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1259. Sok. No:8

Tanım: Dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümü ile pencere demir parmaklıklarının bir kısmını kapatacak şekilde monte edilmiştir. Dijital baskı tekniğinde yapılmış tabelanın zamanla renklerinde soluklaşmalar meydana gelmiştir. Levhanın tam ortasına oval bir çerçeve içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğrafı görseli yerleştirilmiştir. Oval çerçevenin dört bir köşesine ise daireler içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)’ın yakın çekim fotoğraf görsellerine yer verilmiştir. Bu görsellerin sağ ve sol yanında birer dal gül bulunmaktadır. Güllerin renkleri tamamen silinmiştir. Tabelanın sol alt kenarında beyaz sayfa üzerinde yazılmış gibi Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatıha” suresinin ayetlerinin yazıldığı görülmektedir. Sağ alt kenarına benzer şekilde Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın en üst orta bölümüne “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazının başına ve sonuna daire içerisinde birer adet sarı gül görselleri eklenmiştir. Dijital baskı tekniğinde yapılmış tabelanın sol ve sağ en üst köşelerine daire içerisinde geleneksel Türk İslam motiflerinin birine “Allah” diğerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Tabelanın en alt orta bölümünde ise “Hoş geldiniz” selamlama sözü bulunmaktadır (Şekil 95).

Şekil 95

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Ali Haydar Peker'in evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. Hilal Sok. No:7

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özellikleri taşıyan evin sahibi Ali Haydar Bey ve eşi Yıldız Hanım hac dönüşü dijital baskı tekniğinde yapılmış hac tabelası evin sokak kapısının üst duvarına asılmıştır. Ev sahipleri vefat edince evde kimse oturmamaktadır. Tabelanın renkleri tamamen silindiği için fotoğraf görselleri ve yazılar siyah, beyaz bir görüntü oluşturmuştur. Tabelanın tam ortasına dikdörtgen şeklinde Kâbe (Mescid-i Haram)'ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. Sağ ve sol yanında birer dal lale çiçeği bulunmaktadır. Solda ki lalenin altına "Hoş geldiniz" selamlama sözü yazılmıştır. Tabelanın sağ ve sol alt kenarına ince bir çerçeve içerisinde Kur'anı-Kerim' den ayetler yazılmıştır. Tabelanın sol üst köşesine daire içerisinde "Muhammed" sağ üst köşesinde ki daire içerisine de "Allah" ismi yazıldığı görülmektedir. Tabelanın en üst orta bölümüne "Kelime-i Tevhit" yazılmış ve yazının başı ile sonuna Osmanlı tuğrası eklenmiştir (Şekil 96).

Şekil 96

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Ali Suluban’ın evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Bıçakçı Mah. 1267. Sok. No:3

Tanım: Ev sahibi Ali Bey hacdan gelince dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak kapısının üst duvar bölümü ile pencere demir parmaklıklarının bir kısmını kapatacak şekilde monte edilmiştir. Hac kapıları araştırmamızda en yakın zamana ait tabeladır. 2023 yılında yapılmış tabela yeni olduğu için renkleri canlı ve parlaktır. Mavi tabelanın ortasına oval şekil içerisine Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. Tabelanın en üst orta bölümüne sarı renk dikdörtgen üzerine “Besmele-i şerif” yazılmıştır. En alt orta bölüme kırmızı köşeleri oval şekil üzerine “Bismillahirrahmanirrahim” yazılıp başına ve sonuna birer yeşil hurma ağacı eklenmiştir. Tabelanın sağ ve sol kenarlarına lacivert renkli dikey dikdörtgenler yerleştirilmiştir. İç kısımlarına daire ve oval olmak üzere iki tane geometrik şekil yapılmıştır. Sağdaki dairenin içerisine “Allah” ismi, solda ki daireye de “Muhammed” ismi yazılmıştır. Oval şekillerin iç çevresi desenler ile süslenmiş ve iç kısımlarına Kuranı-Kerim’den ayetler yazıldığı görülmektedir (Şekil 97).

Şekil 97

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Muharrem Yenidünya'nın evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kadioğlu Mah. Karanfil Sok. No: 41

Tanım: Ev sahibi Muharrem Yenidünya ve eşi Behiye Hanım hacdan dönünce yapılmıştır. Evde şimdi oğlu ve gelini oturmaktadır. Sokak kapısının üst kısmında evin kolonunun çıkıntısı olduğu için dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası, üst kısımdaki duvara monte edilmiştir. Sarı renkli tabelanın üzerinde yazılan tarihten 2009 yılına ait olduğu anlaşılmaktadır. Tabelanın ortasına oval şekil içerisine Kâbe (Mescid-i Haram)' ın fotoğrafı görseli yerleştirilmiştir. Fotoğrafın sağ ve sol yanına tek bir dal üzerinde yeşil yaprakları olan sarı ve pembe çiçekli görsel eklenmiştir. Tabelanın en üst orta bölümüne “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazının üst ve alt köşeleri kıvrımlı çizgilerden oluşan küçük desenler ile süslenmiştir. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerine kenarları kırmızı desenlerden oluşan beyaz renkli çiçek motifleri içerisine “Allah” ve “Muhammed” ismi yazılmıştır. İsimlerin altındaki alana kenar çerçeveleri desenler ile süslenmiş Kuranı- Kerim'den ayetlerin yazılı olduğu sarı renkli birer sayfa bulunmaktadır. Tabelanın en alt orta bölümüne “Hoş geldiniz” selamlama sözü ve yapım yılı eklenmiştir (Şekil 98).

Şekil 98

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Tahsin Durgun'un evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1333. Sok. No: 6

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğindeki evin sahibi Tahsin Bey hacdan dönünce kemerli sokak giriş kapısının üst duvarına dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası asılmıştır. Zamanla tabelanın üzerinde bozulmalar ve renklerinde soluklaşmalar meydana gelmiştir. Tabelanın orijinal renkleri kalmamıştır. En üst orta bölüme kenarları desenler ile süslenmiş dikdörtgen şekil içerisine “Besmele-i Şerif” yazılmıştır. Çerçevenin iki yanında birer adet gül resmi bulunmaktadır. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerine daire formunda geleneksel Türk- İslam motifleri eklenmiştir. Motiflerin ortasına “Allah” ve “Muhammed” ismi yazılmıştır. Tabelanın sağ alt tarafında Kuranı- Kerim’ den “Hud” suresinin 88. Ayeti yazılmıştır. Sol alt tarafında ise “Kelime-i Tevhit” yazılmış ve altına “Hoş geldiniz” selamlama sözü eklenmiştir. Tabelanın orta kısmında renkleri silinmiş olsa da kare formunda Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir (Şekil 99).

Şekil 99

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Yeni Mah. 1309. Sok. No: 24’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Yeni Mah. 1309. Sok. No: 24

Tanım: Dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümü asılmıştır. Tabelanın bazı yerlerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Pembe renkli tabelanın tam ortasına oval bir çerçeve içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. Oval çerçevenin dört bir köşesine ise daireler içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)’ın yakın çekim fotoğraf görsellerine yer verilmiştir. Bu görsellerin sağ ve sol yanında birer dal kırmızı gül bulunmaktadır. Tabelanın sol alt kenarında beyaz sayfa üzerinde yazılmış gibi Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin yazıldığı görülmektedir. Sağ alt kenarına benzer şekilde Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayete'l Kürsi” ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın en üst orta bölümüne “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazının başına ve sonuna daire içerisinde birer adet sarı gül görselleri eklenmiştir. Dijital baskı tekniğinde yapılmış tabelanın sol ve sağ en üst köşelerine daire içerisinde geleneksel Türk İslam motiflerinin birine “Allah” diğerine “Muhammed” ismi yazılmıştır. Tabelanın en alt orta bölümünde ise “Hoş geldiniz” selamlama sözü bulunmaktadır (Şekil 100).

Şekil 100

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 42’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. 2948. Sok. No: 42

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğine sahip evin sokak kapısının taş kemeri ile taş işleme motiflerinin arasında kalan duvara asılan dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelasının renklerinin tamamı soluklaşarak yok olmuştur. Tabelanın yüzeyinde bozulmalar meydana gelmiştir. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerine daire formu içerisinde “Allah” ve “Muhammed” ismi yazıldığı, isimler arasında kalan üst orta bölüme de “Besmele-i şerif” yazıldığı görülmüştür. Tabelanın ortasına Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görselinin eklendiği anlaşılmaktadır. Tabelanın sağ ve sol alt köşelerine üst kenarı desenler ile süslenmiş birer sayfa şeklinde Kuranı- Kerim’den ayetlerin yazılı olduğu bölümler bulunmaktadır (Şekil 101).

Şekil 101

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Sabiha Saner'in evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. Mahmut Coşkunes Sok. No: 81

Tanım: Ev sahibi Sabiha Hanım hacdan dönünce dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümüne asılmıştır. Tabelanın yüzeyinde bozulmalar meydana gelmiş, renkler, baskı yapılan fotoğraf ve yazıların görünürlüğü kaybolmuştur. Tabelanın ortasına Kâbe (Mescid-i Haram)'ın yakın çekim fotoğrafı görseli yerleştirilmiş, iki yanına birer adet lale eklendiği görülmektedir. Tabelanın sağ ve sol kenarlarında Kuran-ı Kerimden ayetler yazılmıştır. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerinde Osmanlı tuğrası bulunmaktadır (Şekil 102).

Şekil 102

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Sait Aydinalp'in evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Gümüşkuşak Mah. Mahmut Coşkunes Sok. No: 93

Tanım: Ev sahibi Mehmet Sait Bey'in rahmetli anne ve babası hacdan dönünce dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümüne asılmıştır. Tabelanın renklerinde zamanla soluklaşmalar meydana gelmiştir. Beyaz renkli tabelanın orta bölümünde Mescid-i Nebevî veya Peygamber Mescidi'nin gün batımı sırasında çekilmiş fotoğraf görseline yer verilmiştir. Dijital baskı tekniğinde yapılmış tabelanın sol ve sağ en üst köşelerine geleneksel Türk İslam motiflerinden mavi renkli daire formunun birine "Allah" diğerine "Muhammed" ismi yazılmıştır. Tabelanın en üst orta kısmına kenar çevreleri desenler ile süslenmiş dikdörtgen çerçevenin içerisine "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Tabelanın sağ tarafında çevresi desenler ile süslenmiş sayfa görünümlü alan içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayete'l Kürsî" ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın sol tarafında benzer şekilde nazar ayetlerine yer verildiği görülmüştür (Şekil 103).

Şekil 103

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

İsmail Deveci'nin evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2967. Sok. No: 35

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğini taşıyan evin sahibi İsmail Bey'dir. Kendi ailesinden hacca giden kimse bulunmamaktadır. Dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümüne evin daha önceki sahipleri tarafından asılmıştır. Pembe, mor renkli tabelanın tam ortasına oval bir çerçeve içerisinde Kâbe(Mescid-i Haram)'ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. Oval çerçevenin dört bir köşesine ise daireler içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)'ın yakın çekim fotoğraf görsellerine yer verilmiştir. Bu görsellerin sağ ve sol yanında birer dal kırmızı gül bulunmaktadır. Tabelanın sol alt kenarına Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatiha" suresinin ayetlerinin yazıldığı görülmektedir. Sağ alt kenarına benzer şekilde Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayetel Kürsi" ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın en üst orta bölümüne "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Yazının başına ve sonuna daire içerisinde birer adet sarı gül görselleri eklenmiştir. Bu görsellerin renklerinde zamanla soluklaşmalar meydana gelmiştir. Dijital baskı tekniğinde yapılmış tabelanın sol ve sağ en üst köşelerine daire içerisinde geleneksel Türk İslam motiflerinin birine "Allah" diğerine "Muhammed" ismi yazılmıştır. Tabelanın en alt orta bölümünde ise "Hoş geldiniz" selamlama sözü bulunmaktadır (Şekil 104).

Şekil 104

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 16'da ki ev.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2983. Sok. No: 16

Tanım: Evde kiracı olarak Suriyeli göçmen aile oturmaktadır. Sokak giriş kapısının üst duvarına beyaz renkli dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası evin asıl sahipleri tarafından asılmıştır. Zamanla tabelanın üzerinde bozulmalar ve renklerinde soluklaşmalar meydana gelmiştir. En üst orta bölüme kenarları desenler ile süslenmiş dikdörtgen şekil içerisine “Besmele-i Şerif” yazılmıştır. Çerçevenin iki yanında birer adet gül resmi bulunmaktadır. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerine daire formunda geleneksel Türk- İslam motifleri eklenmiştir. Motiflerin ortasına “Allah” ve “Muhammed” ismi yazılmıştır. Tabelanın sağ alt tarafında Kuranı- Kerim’ den “Hud” suresinin 88. Ayeti yazılmıştır. Sol alt tarafında ise “Kelime-i Tevhit” yazılmış ve altına “Hoş geldiniz” selamlama sözü eklenmiştir. Tabelanın orta kısmında renkleri silinmiş olsa da kare formunda Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir (Şekil 105).

Şekil 105

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Mehmet Tumbul'un evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2984. Sok. No: 17

Tanım: Ev sahibi Mehmet Bey hacdan gelince dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak kapısının üst duvar bölümü ile pencere demir parmaklıklarının bir kısmını kapatacak şekilde monte edilmiştir. Tabelanın alt zemini mavi gökyüzü ve bulutlardan oluşan bir görsel ile yapılmıştır. Tabelanın ortasında iki daire içerisine Mescid-i Nebevî ve Kâbe (Mescid-i Haram)'ın fotoğraf görselleri bulunmaktadır. Tabelanın sol tarafında çevresi desenler ile süslenmiş sayfa görünümlü alan içerisine Kuran-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan "Ayetel Kürsi" ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın sağ tarafında benzer şekilde Kuran-ı Kerim'in birinci suresi olan "Fatiha" suresinin ayetlerinin yazıldığı görülmektedir. Tabelanın üst orta kısmına "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Yazının başlangıç ve bitiş bölümlerine sarı renkli daireler içerisine kırmızı desenler ile oluşturulmuş çiçek motifleri yapılmıştır. Sağdaki daire formunun içerisine "Allah" ismi soldaki dairenin içerisine de "Muhammed" ismi yazılmıştır. Tabelanın en alt orta kısmına kırmızı renk ile "Hoş geldiniz" selamlama sözü eklenmiştir (Şekil 106).

Şekil 106

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Müslüm Demirkol'un evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2984. Sok. No: 21

Tanım: Ev sahibi Müslüm Bey hacdan dönünce dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümüne asılmıştır. Tabelanın yüzeyinde bulunan fotoğraf, yazı, desen, süsleme gibi görsellerin tamamı silinmiştir. Baskı malzemenin beyaz kalıntılarından başka bir şey görülmemektedir (Şekil 107).

Şekil 107

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

İbrahim Demirkol'un evi.

İnceleme Tarihi: 17.05.2024

Adres: Kendirci Mah. 2973. Sok. No: 24

Tanım: Ev sahibi İbrahim Bey hacdan dönünce dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası sokak giriş kapısının üst duvar bölümüne asılmıştır. Tabelanın yüzeyinde bozulmalar meydana gelmiş, renkler, baskı yapılan fotoğraf ve yazıların görünürlüğü kaybolmuştur. Tabelanın ortasına oval şekil içerisine Kâbe (Mescid-i Haram)'ın fotoğrafı görseli yerleştirilmiştir. Fotoğrafın iki yanında iki adet çiçek resmi bulunmaktadır. Tabelanın sağ ve sol kenarlarında Kur'an-ı Kerim'den ayetlere yer verilmiştir. Tabelanın sağ ve sol üst köşelerinde daire içerisinde "Allah" ve "Muhammed" ismi yazılmıştır. Tabelanın en üst orta kısmına dikdörtgen çerçeve içerisinde "Besmele-i şerif" yazıldığı görülmektedir (Şekil 108).

Şekil 108

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Ahmet Giriş'in evi.

İnceleme Tarihi: 18.05.2024

Adres: Yusufpaşa Mah. Saraç sok. No: 13

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğindeki evin sahibi rahmetli Ahmet Bey'dir. Hacdən dönünce taş kemerli sokak giriş kapısının üst duvarına dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası asılmıştır. Evin sahibi vefat edince ev kullanılmamaktadır. Baskı tekniğiyle yapılmış yeşil renkli tabelanın orta bölümüne oval şekil içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)'ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. En üst kenarın ortasına dikdörtgen çerçeve içerisinde "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Çerçevenin sağ ve sol alt kısmında kıvrımlı dal üzerinde bir adet kırmızı gül resmi bulunmaktadır. Tabelanın sağ alt kenarına sarı dikdörtgen çerçeve içerisinde Kur'an-ı Kerim'den Hud suresinin 88. Ayeti yazılmıştır. Sol alt tarafında ise "Kelime-i Tevhit" yazıldığı görülmektedir. Tabelanın en üst sağ ve sol köşelerine beyaz renkli daireler içerisinde kırmızı desenler ile oluşturulmuş çiçek motifleri yapılmıştır. Sağdaki daire formunun içerisinde "Allah" ismi soldaki dairenin içerisinde de "Muhammed" ismi yazılmıştır (Şekil 109).

Şekil 109

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

İsmail Eker'in evi.

İnceleme Tarihi: 18.05.2024

Adres: Beykapusu Mah. 945. Sok. No: 26

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğindeki evin sahibi İsmail Bey'dir. İsmail Bey' in rahmetli babası hacdan dönünce sokak giriş kapısının üst duvarına dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası asılmıştır. Baskı tekniğiyle yapılmış renkli tabelanın zamanla renkleri tamamen kaybolmuştur. Dijital teknikle yapılan tabela siyah beyaz bir görüntü almıştır. Orta bölümüne oval şekil içerisinde Kâbe (Mescid-i Haram)'ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. En üst kenarın ortasına "Besmele-i şerif" yazılmıştır. Tabelanın sağ ve sol alt bölümlerinde Kuranı-Kerim'den ayetler bulunmaktadır. Tabelanın en üst sağ ve sol köşelerine birer daire formu eklenmiştir. Sağdaki daire formunun içerisinde "Allah" ismi soldaki dairenin içerisinde de "Muhammed" ismi yazılmıştır (Şekil 110).

Şekil 110

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 17’de ki ev.

İnceleme Tarihi: 18.05.2024

Adres: Kurtuluş Mah. 1028. Sok. No: 17

Tanım: Geleneksel Urfa evlerinin mimari özelliğindeki ev kullanılmamaktadır. Evin taş kemerli sokak giriş kapısının üst duvarına dijital baskı tekniği ile yapılmış hac tabelası asılmıştır. Baskı tekniğiyle yapılmış beyaz renkli tabelanın zamanla renklerinde soluklaşmalar meydana gelmiştir. Tabela üzerindeki renkler orijinal rengi değildir. Orta bölümüne kenarları kıvrımlı desenlerden oluşan sekizgen formda motif yapılmıştır. Motifin sağ ve sol orta köşelerinde desenler devam etmektedir. Motifin iç orta kısmına Kâbe (Mescid-i Haram)’ın fotoğraf görseli yerleştirilmiştir. En üst kenarın ortasına “Besmele-i şerif” yazılmıştır. Yazının sağ tarafına “Allah” ismi, sol tarafına ise “Muhammed” ismi eklenmiştir. Tabelanın sol tarafında çevresi desenler ile süslenmiş mavi renkli sayfa görünümlü alan içerisine Kuran-ı Kerim’in ikinci suresi olan Bakara suresinde yer alan “Ayetel Kürsi” ayetlerine yer verilmiştir. Tabelanın sağ tarafında benzer şekilde Kuran-ı Kerim’in birinci suresi olan “Fatiha” suresinin ayetlerinin yazıldığı görülmektedir (Şekil 111).

Şekil 111

Şanlıurfa Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapısı

(Tok, 2024)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sanatçı Abdurrahman Birden

Medeniyetin beşiği olan Şanlıurfa, geçmişten günümüze kadar sanatın her alanında önemli eserler, ürünler ortaya çıkarmıştır. Sanatın gelişmesinde ve devam ettirilmesinde mahalli sanatçıların katkılarının olduğu görülmektedir. Şanlıurfa'nın unutulmaya yüz tutmuş geleneklerinden biri olan hac kapısı süslemelerini mahalli ressamalardan Namuslu Ali, Hacı Reşit Şaman, Nihat Kürkçüoğlu, Abdurrahman Polat, Haşim Mısır, Abdurrahman Birden, Fikret Güney, Mahmut Sabuncu, Halil Sabuncu, Mustafa Dörtbudak, Hüseyin Garip, Mustafa Çiçekli, Ahmet Göz, Ümit Sabuncu, Ömer Sabuncu gibi isimlerin icra ettikleri bilinmektedir.

Sanatçı Abdurrahman Birden'in hac kapı süslemelerinin dışında yaptığı çalışmalar incelediğinde ortaokul 3.sınıftan sonra eğitim hayatına devam etmemiş, hiçbir şekilde sanat eğitimi almamış fakat böylesine yetenekli ve güzel işlere imza atmış bir sanatçının daha çok tanınması gerektiği düşünülmüş, tezin bu bölümünde sanatçının hayatı ve çalışmalarına yer verilmiştir.

Şekil 112

Sanatçı Abdurrahman Birden atölyesinde çalışırken

(Tok, 2024)

Resim ve Grafik sanatçısı Abdurrahman Birden ile Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından Balıklıgöl yakınındaki Rızvaniye El Sanatları

Külliyesinde kurulan ve kendisine tahsis edilen küçük bir resim atölyesinde (Şekil 112) Ocak-2024/Mayıs-2024 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştır. Hayatı ve yaptığı sanat ile ilgili kendisine sorular yöneltilmiş, verdiği cevaplar neticesinde Sanatçı Abdurrahman Birden hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Abdurrahman Birden'in Hayatı

Çocukluğu ve okul yılları.

Abdurrahman Birden; 1945 yılında Urfa'nın tarih kokan sokaklarından geleneksel Urfa evlerinden birinde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Hüseyin, annesinin adı Naciye'dir. Birden ailesinin ilk çocukları sanatçımız Abdurrahman Birden'dir. Üç erkek ve bir kız kardeşi vardır. İlkokul yıllarından beri resim yapmaya yeteneği olan Abdurrahman Birden “o zamanlar tahtadan çantalarımız vardı, elime kalemi aldığımda çantamın üzerine çizgilerle şekiller ve desenler yapardım” diyerek ilk resim yapmaya başladığı yılları büyük bir heyecan ile anlatmaktadır. Okul yılları boyunca kendi kendine keşfettiği bu yeteneğini zaman içerisinde daha da geliştirmiştir. İlkokul 5. sınıfa geldiğinde baktığı, gördüğü nesneleri birebir resmedebiliyor, hayalindeki imgeyi kâğıda aktarabiliyormuş. Rahmetle andığı Öğretmeni Ziya Gençeren ders anlatırken kendisi öğretmenini dinlemek yerine onun tahtadaki duruşunu, hareketlerini resmediyormuş. Resim derslerinin dışında güzel yazı derslerinde ki başarısını fark eden öğretmeni sınıf arkadaşlarına da öğretmesi için kendisini görevlendirmiştir. Abdurrahman Birden'in yapmış olduğu çalışmaları çok beğenen Ziya öğretmen, ders aralarında sandalyesine oturup kendisini çizmesini söylemiş. Bugün üniversitelerin güzel sanatlar fakültesini kazanmak için yetenek sınavlarında yer alan model üzerinden desen çizimleri yapmayı Abdurrahman Birden daha 11-12 yaşlarındayken büyük bir ustalıkla çizebiliyormuş. Yaz tatillerinde su satıp, çıraklık yaparak kazandığı paralar ile resimli kitaplar, dergiler alıp, gördüğü resimlerin aynısını bire bir çiziyormuş. Bu şekilde kendisini eğittiğini söyleyen Abdurrahman Birden daha o yaşlardan itibaren resim ve güzel yazıya büyük bir tutku ile bağlanmıştır. Ortaokul 2.sınıf öğrencisi iken çini mürekkebi ve fırça kullanarak figürler çizmeye başlamıştır. Her geçen yıl kimseden yardım almadan kendi azmi ve isteği ile daha güzel ve farklı alanlarda çalışmalar yapabiliyormuş. Urfa sinema salonlarının duvarlarına asılan büyük boy film afişlerini inceliyor, afiş üzerindeki yazı fontları ile evde kendi kendine yazılar yazıp yeni yazı fontları oluşturuyormuş. Dönemin ünlü sinema sanatçılarının portrelerini kopyası gibi resmedebiliyormuş.

1961 yıllarında Bey Kapısı yakınlarında Urfa buğday pazarı açılmıştır. Pazar esnafı buralarda dükkânlar açmaya başlamış, iş yerlerinin isimlerini yazacak tabela ustalarına ihtiyaç duymuşlardır. Abdurrahman Birden daha önce böyle bir deneyimi olmamasına rağmen sınıf

arkadaşı Ali Yeşildağ ile beraber bu işi yapmaya karar vermişlerdir. O kadar güzel tabelalar yapmışlar ki pazar esnafının neredeyse tamamının yazıları bu iki yetenekli gencin fırçasından çıkmıştır. Sanatçımızın yapmış olduğu bu işleri bilgisayarın, grafiksel yazının olmadığı dönemlerde tamamen el becerisi ile yaptığı bu çalışmalar görsel iletişimin, tipografi sanatının birer örnekleri olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Abdurrahman Birden'nin anlattıklarından yola çıkarak daha çocuk sayılacak bir yaşta grafik sanatını bile icra etmesi onun ne denli büyük ve yetenekli bir sanatçı olduğunun kanıtıdır. Eskiden ortaokul ve lise eğitimi aynı bina içinde olduğundan okul müdürü ve derslere giren öğretmenler ortakmış. Bu nedenle ortaokul öğrencisi olan Abdurrahman Birden'in yeteneğini bütün okul biliyormuş. O yıl mezun olacak lise öğrencilerine bir veda gecesi düzenlenecekmiş. Bu programı duyurmak ve katılımı sağlamak için Abdurrahman Birden'den bir afiş yapmasını istemişlerdir. Arkadaşı Cihat Kürkçüoğlu ile beraber afişleri hazırlamışlar ve çarşıda halkın yoğun olduğu işyerlerinin camekânlarına asılması için dağıtmışlardır.

Abdurrahman Birden bütün zamanını çok sevdiği resim ve yazıya ayırıyor diğer derslerini ihmal ediyormuş. Bunun sonucunda da yılsonunda üç dersten kalınca ortaokul 3.sınıftan sonra eğitim hayatına ne yazık ki devam edememiştir.

Hac kapısı süsleme çalışmaları

O yıllarda Urfa ve ilçelerinde hac kapı süslemeleri yapıldığı için Abdurrahman Birden hem para kazanmak hem de çok sevdiği çizim ve boyama işini devam ettirmek için arkadaşı Ali Yeşildağ ile beraber bu işi yapmaya karar vermişlerdir. Sokak kapısının üstü ve kenarlarına, bazı aileler odalarının duvarlarına renkli kalem işi yapmalarını istiyorlarmış. Çizilecek olan desenin tasarımını ve çizimini Abdurrahman Birden yapıyor, arkadaşı ise fırça ile boyayıp renklendiriyormuş. Sanatçımız küçük yaşlardan itibaren başladığı bu işe daha sonraki yıllarda bir usta olarak devam etmiştir (Şekil 113). Abdurrahman Birden Urfa'nın merkez, ilçe ve köylerinde birçok hac evi kapı süslemesi yapmıştır. Urfa'nın eski bir gelenek ve göreneği olan bu süslemeleri “Hacı olan kişi Mekke –Medine ziyaretini tamamlayıp evine dönmeden önce hazır ederdik” (Şekil 114). 50-60 yıl öncesine kadar var olan bu geleneğin artık yok olduğunu söyleyen Abdurrahman Birden, “Urfa kültürü zengindi, keşke o değerlerimize sahip çıkabilseydik” diye o yıllardan özlemle bahsediyordu.

Şekil 113

Sanatçı Abdurrahman Birden siva üstü kalem işi tekniği ile hac kapı süslemesi çalışırken

(Küçük, 2024)

Şekil 114

Sanatçı Abdurrahman Birden'in yapmış olduğu siva üstü kalem işi tekniği ile hac kapısı çalışması

(Küçük, 2024)

En büyük hayali.

Abdurrahman Birden, çizgi roman ve resimli dergilere olan merakını anlatıyordu. En büyük hayalinin Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan bir resimli kitap yapmak olduğunu söylüyordu (Şekil 115). O zamanlar ünlü Türk karikatürist Turhan Selçuk'un 1959 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanmaya başlayan "Abdülcanbaz" yine Sezgin Burak' ın 1967 yılında Hürriyet gazetesinde yayınlanan "Tarkan" serisini alıp okuduğunu ve sanatçının çizimlerindeki üslup özelliklerini örnek alıp çizimlerine uygulamış olduğunu kendisinden öğreniyorduk.

Abdurrahman Birden daha fazlasını yapacak yeteneğe ve kabiliyete sahip olmasına rağmen kendisine yol gösterecek, destek olacak kimseler olmadığı için çok istediği bu hayalini gerçekleştirememiş, Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan çizimlerini tamamlamadan yarım bırakmıştır.

Şekil 115

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri

(Birden, 2024)

Şekil 116

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri

(Birden, 2024)

Şekil 117

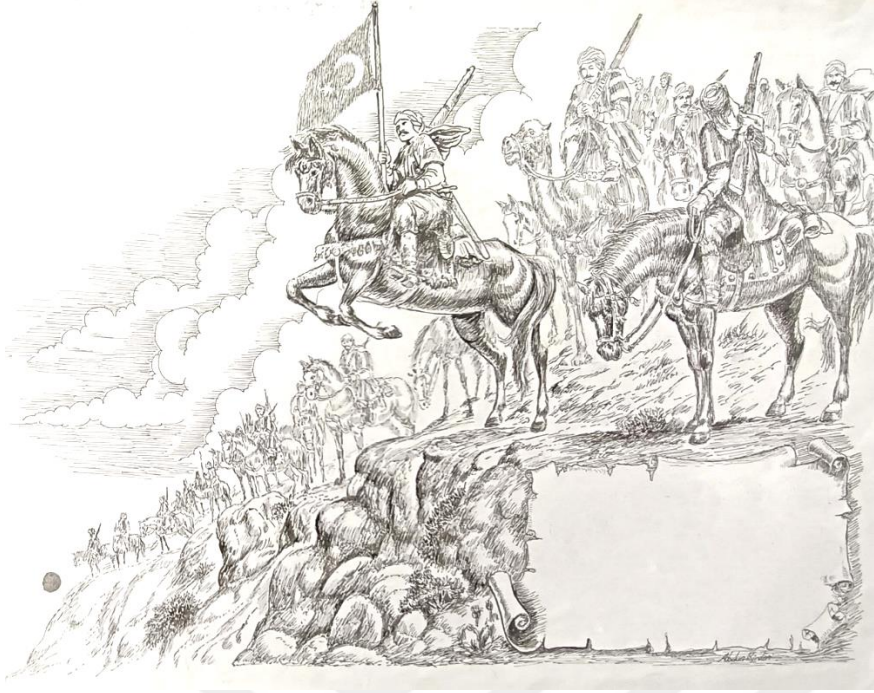
Sanatçı Abdurrahman Birden'in Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan Karakter (Komutan) çizimleri

(Birden, 2024)

Şekil 118

Sanatçı Abdurrahman Birden' in Urfa'nın kurtuluş destanını anlatan çizimleri

(Birden, 2024)

Anlatılanlardan, duyduklarından, okuduklarından yola çıkarak hayalinde canlandığı sahneleri büyük bir ustalıkla resmeden Abdurrahman Birden, hiçbir eğitim almadan yapmış olduğu bu eserleri gösteriştense uzak, alçak gönüllülükle anlatıyordu. Eserlerini incelediğimizde onun ne kadar muhteşem bir hayal gücünün olduğunu, sabırla, titizlikle çalıştığı görülmüyordu. Yarım asırdan fazladır tabelacılık, grafik, resim, yazı, duvar resmi, kalem işi gibi sanat işleriyle uğraşan Abdurrahman Birden “ben bu işi hiçbir zaman maddi olarak düşünmedim ve bu işten çok parada kazanmadım. Resim benim dünyam, ben çizerken mutlu oluyorum. Kendimi huzurlu hissediyorum” diyerek duygularını dile getiriyordu. Abdurrahman Birden, 79 yaşında olmasına rağmen hâlâ ilk günkü heyecan ve istekle çalışıyor, sağlığı el verdiği sürece çizim yapmaya devam edeceğini belirtiyordu.

Askerlik yılları, İstanbul’a ve Fransa’ya gidişi.

Abdurrahman Birden, vatani görevini yapmak için 1965 yılında Kayseri’ye gitmiştir. Resim yeteneği burada komutanları tarafından da fark edilmiştir. Komutanları kendisinden Ordu evinin duvarlarına peyzaj çalışması yapmasını istemişlerdir. Ayrıca Kayseri Ordu Komutanlığına bir amblem çalışması yaptığını ve çalışmasının askeriye’nin yemekhanesinde kullanılan tabak ve bardaklarının üzerine basıldığını söylüyordu. Başarılı çalışmasından dolayı komutanları tarafından kendisine 25 Türk lirası para ödülü verildiğini sözlerine ekliyordu.

Askerde yapmış olduğu çalışmalar bununla sınırlı kalmamış, tamir atölyesinde araçların parçalarının çizimini ve haritalar çizdiğini anlatıyordu.

Askerliğini tamamlayıp memleketine döndüğünde kendisi gibi resim ve grafik sanatı ile ilgilenen çocukluk arkadaşı şimdilerde Urfa'nın tanınmış ressamlarından Nihat Kürkçüoğlu ile birlikte bir atölye açmak istemişlerdir. 1967 yılında açtıkları atölyeyi bir yıl sonra kapatmak zorunda kalmışlardır. Abdurrahman Birden'nin 1970 yılında babası vefat etmiştir. Babasını kaybettiğinde Abdurrahman Birden 25 yaşındadır. Evin en büyük çocuğu olduğundan dolayı ailesinin bütün sorumluluğu kendisinin omuzlarında kalmıştır. Ailesinin geçimini sağlamak için daha fazla çalışması gerekmektedir. Bunun için arkadaşı Mahmut Sabuncu ile 1970 yılında İstanbul'a gitmişlerdir. İstanbul'un Aksaray semtinde "Urfa Reklam" adıyla bir atölye açmışlardır. Abdurrahman Birden yağlı boya tablolar yapıyor, arkadaşı Mahmut Sabuncu tabela ve grafik işleriyle uğraşıyordur. Sanatçımız o yıllarda İstanbul'da işlerinin iyi olduğunu yaptığı tabloların sanatseverler tarafından beğenilip satın alındığını anlatıyordu. Fakat ailesine olan özleminden dolayı memleketine dönmek zorunda kalmıştır. Urfa'ya döndüğünde yine geçim sıkıntısı başlamıştır. O yıllarda Türkiye'den işçi olarak yurtdışına çalışmaya gidenler oluyormuş. Abdurrahman Birden de çalışmak için Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da boya, badana işlerinde çalışmıştır. Ailesinin hasretine dayanamayıp dönme kararı alan Abdurrahman Birden Türkiye'ye, vatanına geri dönüş yapmıştır. 1985 yılında evlenmiştir. Abdurrahman Birden iki erkek bir kız çocuğu babasıdır. Çocuk yaştan beri bir sanat aşığı olan Abdurrahman Birden sanatı, üretmeyi sevdiği için hiçbir zaman başka bir meslek icra etmeyi düşünmemiştir. "Fırçayı, kalemi elime aldığımında ruhumun dinlendiğini hissediyorum. Hayatın yorgunluğunu fırçamı renkli boyalara daldırıp yeni bir eser ürettiğim zaman unutuyorum" diyerek duygularını dile getirmektedir. Fransa'dan döndükten sonra Urfa'nın Sarayönü çarşısında reklam, grafik, baskı, yazı ve resim işlerini yapmak üzere bir atölye açmıştır. Daha önceden İstanbul'da çalıştığı için kendisinin tablolarını, çalışmalarını görüp beğenen İstanbul'daki hemşerileri işyerlerinin duvarlarına Urfa'ya özgü resimler yapması için Abdurrahman Birden'i davet etmişlerdir. Bu işyerlerinin çoğu İstanbul'da hizmet veren lokantalar, restoranlardır. Güçlü bir kompozisyon ve desen yeteneğine sahip olduğu için Abdurrahman Birden'in çalışmalarında yaşadığı çevreyi, memleketinin kültürel değerlerini mükemmel bir şekilde yansıttığı görülmektedir (Şekil 119-125).

Şekil 119

Urfa Mahalli Halk Müziği Ekibi: Soldan Sağa: Akif Çekirge (Bağlama), Mehmet Nacak (Bağlama), İbrahim Tathises (Ses), Kazancı Bedih (Bedih Yoluk) (Ses), Abdullah Uyanık (Ses), Naci Yoluk (Ud), Mehmet Öncel (Kanun). Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 120

Urfa'da kaynatılmış buğdayı bulgur yapmak üzere kabuklarından ayıran “Madar”. Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 121

Siverek Karacadağ yaylasında yaylaya çıkmış köylüler. Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 122

Urfa'da Ramazan ve Kurban bayramlarında kadınlar ve genç kızlar için kurulan "Leyliçi Evi" (Salıncakçı Evi). Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 123

Yamşah (Kadın başörtüsü) dokuyan Cülhacı. Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 124

Siverek Karacadağ yaylasında yaylaya çıkmış köylü kadınların yaşamı. Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Şekil 125

Urfa'da Mevleviler. Teknik-Yağlıboya

(Birden, 2024)

Abdurrahman Birden, yalnız İstanbul'dan iş teklifi almıyor, İzmir, Ankara, Bursa gibi Türkiye'nin diğer büyük ve gelişmiş şehirlerinden de yeni eserler yapması için davet ediliyormuş. Çekingen ve utangaç bir mizaha sahip olması ve ön planda olmaktan hazzetmeyen Abdurrahman Birden, hiçbir zaman kendi reklamını yapma, adını duyurma çabası içinde olmamıştır. Ömrünü resim ve çizime adayan sanatçı “yapmış olduğum eserlere hiçbir zaman maddi olarak bir paha biçemedim. Hepsinde emeğim, sabrım, göz nurum var” diye anlatmaktadır. Abdurrahman Birden'nin yeteneğini, onun para düşkünü bir insan olmadığını bilen bir tanıdığı bundan 50 yıl önce ulusal bir gazetenin okuyucularına hediye eki olarak vereceği çocuk hikâye kitabının resimlerinin çizimini yapmasını istemiştir. Abdurrahman Birden kabul etmiştir. Çok kısa bir süre içerisinde bütün çizimleri yapıp arkadaşına teslim etmiştir. Kendisine bu emeğinden dolayı ne ücret ödemişlerdir ne de çizimlerin sahibi olduğuna dair kitapta, gazetede yer vermişlerdir. Bu durum karşısında bile Abdurrahman Birden hakkını aramamış, kimseden şikâyetçi olmamıştır. Eskiden beri yapmış olduğu çalışmaları, çizimleri arşivleme, fotoğraf ile belgeleme gibi bir düşüncesi olmamıştır. Bunun en büyük sebebi de o zamanlar, fotoğraf, baskı, fotokopi gibi makinaların bu kadar yaygın kullanımının olmadığından kaynaklandığını söylemektedir. Çok fazla çalışma, eser yaptığını fakat bunların çoğunu kendisinin bile hatırlamadığını söylemektedir. Sanatçının çalışmalarını incelediğimizde onun çok yönlü bir sanat yeteneğine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Güçlü bir gözlem algısı, işine olan sevgisi, tutkusu, sabırlı ve titiz çalışması onun başarılı olmasını sağlayan en önemli meziyetleridir.

Sanatçı Abdurrahman Birden

Kalem işi çalışmaları.

On parmağında on marifet bulunan sanatçı kalem işi çalışmalarında da başarısını kanıtlamıştır. Kalem işi, geçmişten günümüze kadar kullanılan bir süsleme sanatıdır. Türk Klasik Sanatının bir dalı olan bu teknik asırlardır sivil ve dini mimari yapılarda mekânların iç ve dış süslemelerinde kullanılmıştır. Mimari yapıların özellikle tavan, kubbe ve duvarlarına yapılan kalem işi ayrıca ahşap, taş, deri, bez, sıva, metal gibi yüzeylerin üzerine de uygulanabilmektedir. Ahşap üzerine kabartma tekniğiyle uygulanmasına “kündekârî” denilmektedir. Sıva üzerine kabartma olarak uygulanmasına “malakârî” adı verilmiştir. Türk Sanatında Kalem işinin tarihi Orta Asya’ya kadar uzanmaktadır. Türk Uygur Sanatında yapılan bu süsleme tekniği daha sonra Türklerin Anadolu’ya yerleşmeleriyle ve İslam dinini kabul etmeleriyle desen ve motifler stilize bir forma dönüşmüştür. Batının sanat tarzından etkilenen Osmanlı dönemi kalem işi, barok, rokoko karışımı eklektik bir üslup görülmektedir. İstanbul saray ve yalıları gibi çoğu mekânda altın yaldızlar, varaklar kalem işi ile birlikte uygulanmıştır (Aslanapa, 1989, s. 395-396).

Şanlıurfa vali konağının hemen yakınında bulunan 1988 yılında inşa edilen Vali Karacan Camii’nin (Şekil 126) süslemelerinde kendisinin de emeği bulunmaktadır. Şanlıurfa valiliğinde görevli ressam Nihat Kürkçüoğlu, öğretmen Abdurrahman Polat ve Sanatçı Abdurrahman Birden tarafından caminin kalem işi çalışmaları tamamlanmıştır (Şekil 127-128). Caminin desen çalışmalarını Urfa’nın tarihine ışık tutan, sanat tarihi alanında birçok kıymetli eserler hazırlayan Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölüm Başkanlığı yapmış, şuan emekli olan Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu’nun Harran Ulu Camii taş süslemelerini araştırdığı desen çizimlerinden esinlenilerek tasarlamışlardır.

Şekil 126

1988 yılında inşa edilen Vali Karacan Camii dıştan görünümü

(Tok, 2024)

Şekil 127

Nihat Kürkçüoğlu, Abdurrahman Polat ve Abdurrahman Birden tarafından yapılan Cami'nin kalem işi çalışması

(Tok, 2024)

Şekil 128

Cami'nin kalem işi çalışması

(Tok, 2024)

Abdurrahman Birden'in yapmış olduğu kalem işi çalışmalarında ki ustalığı ona yenilerini yapmak için fırsat olmuştur. Şanlıurfa yeni Dergâh Camii kalem işi çalışmalarının bir bölümünün yapılmasında sanatçının emeği geçmiştir. Urfalı hayırsever Hacı Emin Uslusoy tarafından 1995 yılında Urfa Ulu Camii avlusuna yaptırılan şadırvanın tavan kısmına (Şekil 129-131) sanatçımız kalem işi ile renk katmıştır. Ne yazık ki cami avlusunda bulunan şadırvan, 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan depremde yıkılmıştır.

Şekil 129

Urfa Ulu Camii avlusundaki şadırvanın tavan kısmına kalem işi çalışması

(Tok, 2022)

Şekil 130

Şadırvanın orta göbek kısmı kalem işi

(Tok, 2022)

Şekil 131

Şadırvanın kenar kısmı kalem işi

(Tok, 2022)

Şanlıurfa, inanç ve kültür turizmi bakımından her yıl binlerce turisti ağırlamaktadır. Balıkgöl yerleşkesinde yer alan Hotel El-Ruha geleneksel mimari dokusu ve taş bezemelerle inşa edilmiş şehrin sayılı hotelleri arasındadır. Abdurrahman Birden 2008 yılında hotelin çeşitli alanlarına desen, resim, kalem işi yaparak yapının görsel zenginliğine katkı sağlamıştır (Şekil 132-142)

Şekil 132

Hotel El-Ruha, giriş salonu tavan kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 133

Giriş salonu, Tavanın orta göbek kısmı kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 134

Sanatçı Abdurrahman Birden Hotel El-Ruha, giriş salonunun tavanına kalem işi çalışırken

(Birden, 2024)

Şekil 135

Sanatçı Abdurrahman Birden Hotel El-Ruha, giriş kapısının yan duvar nişlerine kalem işi çalışırken

(Birden, 2024)

Şekil 136

Hotel El-Ruha, yemek bölümü, tavan kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 137

Yemek bölümü,(tavan orta göbek kısmı) kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 138

Yemek bölümü, (tavan kenar kısmı) kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 139

Hotel El-Ruha, giriş kapısının yan duvar nişlerine kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Abdurrahman Birden tarafından binlerce yıllık kültürel mirasa sahip Şanlıurfa ilinin değerlerini tanıtmak, sosyal ve kültürel zenginliğinin bilinirliğini arttırmak amacıyla Hotel El-Ruha'nın avludaki duvar nişlerinin iç kısmına sıva üzerine yağlıboya ile yapılmış Harran antik kenti ve Göbeklitepe'ye ait (Şekil 140) görselleri başarılı bir şekilde çalışmıştır.

Şekil 140

Sanatçı Abdurrahman Birden, Hotel El-Ruha, duvar nişlerine yapmış olduğu Göbeklitepe çalışması

(Tok, 2023)

Hotel El-Ruha'nın kalem işi çalışmalarını yapan sanatçımıza, işletme 2023 yılında bazı bölümlerin tavan süslemelerini yapması için yeniden teklifte bulunmuşlardır. Abdurrahman Birden ilerlemiş yaşına rağmen konu resim, çizim, boyama olunca hiç düşünmeden çalışmayı kabul etmiştir (Şekil 141-142).

Şekil 141

Sanatçı Abdurrahman Birden, Hotel El-Ruha, kalem işi çalışırken

(Tok, 2023)

Şekil 142

Hotel El-Ruha, tavan kenarları kalem işi çalışması

(Tok, 2023)

Şekil 143

Sanatçı Abdurrahman Birden'e Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından verilen Kalem işi alanında sanatçı tanıtım kartı

(Birden, 2024)

Abdurrahman Birden'nin bütün gayesi kendisinden istenileni en güzel biçimde sunmaktır. Bunun içinde titizlikle, sabırla çalışmıştır. Emeklerinin karşılığını alamasa da hiçbir zaman emek vermekten kaçınmamıştır. Çocukluğundan beri memleket sevdalısı olan Abdurrahman Birden kültürel zenginliği olan böylesi güzel bir şehre güzel eserler yapmak benim en büyük mutluluğumdur ilkesini benimsemiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde Kalem işi alanında sanatçı olarak kaydı bulunmaktadır (Şekil 143). Sanat Tarihçi Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu'ndan aktarılan bilgiye göre; Şanlıurfa- Kurtuluş mahallesinde günümüzde "Müzepotamya" adında turizm tesisi olarak hizmet veren eski geleneksel Urfa evinin üst eyvanında yer alan bölümlerin duvarlarına ve camhana denilen nişlerin iç kısmında kim tarafından yapıldığı bilinmeyen kalem işi ve kitabe

üzerinde yazan Arapça yazılar restorasyon yapım sırasında silinmiştir. Kültür varlıklarını koruma müdürlüğünde görevli olan Kürkçüoğlu'nun arşivinde evin süslemelerine ait fotoğraflar bulunmaktadır. Bu fotoğraflardan faydalanılarak Abdurrahman Birden aynı süslemeleri tekrardan çalışmıştır (Şekil 144-145).

Şekil 144

Sanatçı Abdurrahman Birden, “Müzeopotamya” adında turizm tesisi olarak hizmet veren eski geleneksel Urfa evinin üst eyvanında yer alan bölümlerin duvarlarına, kitabe kenarlarına ve nişlere yapmış olduğu kalem işi çalışmaları

(Tok, 2024)

Şekil 145

Sanatçı Abdurrahman Birden, “Müzeopotamya” adında turizm tesisi olarak hizmet veren eski geleneksel Urfa evinin üst eyvanında yer alan bölümlerin duvarlarına, kitabe kenarlarına yapmış olduğu kalem işi çalışmaları

(Tok, 2024)

“Avlanan Amazonlar Mozaïği” adlı yağlıboya tablosu.

Şanlıurfa; Tarihin sıfır noktası, insanlık tarihinin başlangıcı, medeniyetler beşîği, mozaikler şehri olarak anılmaktadır. Bu şekilde anılmasının sebebi arkeolojik kazılar sonucunda gün yüzüne çıkan bulgulara göre söylenmiştir. Urfa, tarihin hemen her dönemine tanıklık etmiş ve tarihe ışık tutmuştur. Tarihi ve kültürel zenginliğı bakımından dünyanın önemli merkezlerinden biridir. 2006-2008 yıllarında Şanlıurfa Haleplibahçe yerleşkesinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Milattan sonra 5.yüzyıla ait olduğı tahmin edilen “Avlanan Amazonlar” mozaïği (Şekil 146) dünyada sayılı eserler arasına girmiştir. Keşfedilen mozaïğin araştırmacılar tarafından Doğı Roma İmparatorluğu’nun önemli şahsiyetleri için yapılan 12 odalı bir villaya ait olduğı düşünülmektedir. Mozaik; çakıl taşı, renkli cam, kemik, seramik gibi malzemelerin küçük parçalar halinde kırılarak iç mekânların duvar, zemin, tavan gibi kısımlarına yapılan dekoratif amaçlı bir süsleme tekniğidir. İlk uygarlıklar döneminden itibaren özellikle Mezopotamya, Bizans, Roma, Yunan ve İtalya’ da iç mekânların süsleme ve bezemesinde bu teknik çok fazla kullanılmıştır. Anadolu’da kazılar sonucunda ortaya çıkarılan Roma Dönemine ait “Avlanan Amazonlar Mozaïği” günümüze kadar gelmiş olan kültürel miraslar arasında yerini almıştır.

Amazon; kendi kendisini koruyabilecek güçte olan, savaşçı, cesur kadın demektir. Savaş tanrısı Ares ve Harmonia ile aynı soydan geldiğine inanılır. Amazon kadınlarının çok iyi ok ve mızrak kullandığı ve bu savaş aletlerini daha kolay ve rahat kullanabilmeleri için sağ göğüslerini kestikleri söylenen rivayetler arasındadır. Antik çağlarda soyun anneden geldiğine inanıldığı için bu dönemde kadınların siyaset, din, sosyal hayat, savaş ve askerlik gibi konularda erkek egemenliğinin üstün kabul edildiğı düzen reddedilmiştir. Dolayısıyla Roma dönemine ait birçok mozaikte Amazonların vahşi hayvanlar ile olan mücadelesine yer verilmiştir. Şanlıurfa Haleplibahçe de görülen mozaikte bunların en güzel örneklerinden biridir (Büyükparmaksız & Ermiş, 2022, s. 44-55).

Şekil 146

2006-2008 yıllarında Şanlıurfa Haleplibahçe yerleşkesinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Milattan sonra 5.yüzyıla ait olduğu tahmin edilen “Avlanan Amazonlar” mozaiği

(Haleplibahçe Mozaik Müzesi, <https://www.kulturportali.gov.tr> › sanliurfa, 2024)

Şekil 147

Sanatçı Abdurrahman Birden “Avlanan Amazonlar” mozaiğinin aslına bağlı kalarak mozaiğin tahribata uğramış görünmeyen kısımlarının da çizim ve boyamalarını yaptığı “Avlanan Amazonlar Mozaiği” adlı yağlı boya tablosu

(Birden, 2024)

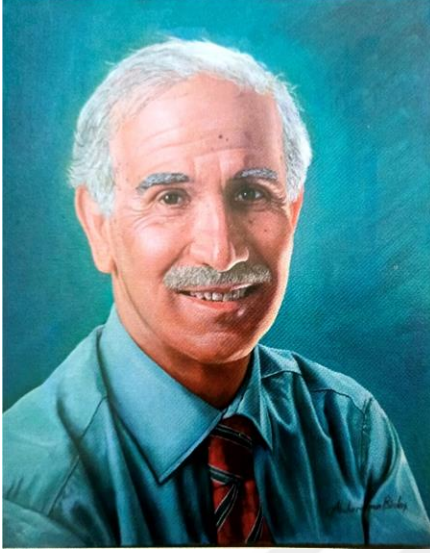
Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölüm Başkanlığı yapmış, şuan emekli olan Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu (Şekil 148) arkeolojik kazı çalışmalarını yakından incelemiş, bu kıymetli eserlerin korunması için gerekli çalışmaların yapılması ve tanıtılması için ön ayak olmuştur.

A. Cihat Kürkçüoğlu, sanatçı Abdurrahman Birden'in çocukluk arkadaşıdır. Abdurrahman Birden, arkadaşı için “O benim can dostum, onun engin bilgisi sayesinde ben bu güzel eserleri ortaya çıkardım. Benim üzerimde hakkı çoktur. Benim yeteneğimi bilip, bana

güvenen Urfa'nın kültürünü, tarihi zenginliğini tüm dünyanın duyması için yıllardır gönüllü olarak çalışan, bu işe emek veren eşi bulunmaz bir insandır" diyerek arkadaşından gururla söz etmektedir.

Şekil 148

Sanatçı Abdurrahman Birden çocukluk arkadaşı A. Cihat Kürkçüoğlu, yağlıboya portre çalışması

(Birden, 2024)

Yaklaşık 20 m² boyutundaki bu mozağin yarısına yakın kısmı tahrip olmuştur (Şekil 146). Kürkçüoğlu, Avlanan Amazonlar Mozağı'nin yetenekli bir ressam tarafından yağlıboya bir tablo olacak şekilde eksik olan kısımlarının tamamlana bileceğini düşünmüştür. Kürkçüoğlu bu fikrini Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Selami Yıldız'a anlatmıştır. Müdür Beyden mozağin tamamının yüksek çözünürlükte çekildiği bir fotoğrafını istemiştir. Kürkçüoğlu hiç vakit kaybetmeden o akşam elinde fotoğraf ile Abdurrahman Birden'in evine gelip durumu kendisine anlatmıştır. Bu mozaik tabloyu yaptığı takdirde Urfa'ya çok güzel bir eser kazandıracağını söylemiştir. Abdurrahman Birden'e arkadaşının bu isteğini hiç düşünmeden kabul etmiştir. Böylesine değerli tarihi mozağin tablosunu en iyi şekilde aslına uygun olarak çalışmalıyım diye düşünen sanatçı eskiz çizimlere başlamıştır (Şekil 149). Kürkçüoğlu kendisinden yağlıboya tekniğiyle çalışmasını istemiştir. Fakat Abdurrahman Birden mükemmel bir gözlem yeteneğinin yanı sıra muhteşem yorum gücünü de katarak fırça darbelerini adeta bir mozaik taşa dönüştürüp tek tek taşları döşercesine yağlıboya tabloyu tamamlamıştır (Şekil 147). Tabloyu yapmak hiçte kolay olmamıştır. Bir metre yükseklikte iki metre eninde ölçüye sahip olan bu tabloyu Abdurrahman Birden dört ay gibi bir sürede yapmıştır. Sanatçımız, "Şimdi bana böyle bir tablo çalış deseler hayatta kabul etmem. Gece gündüz ara vermeden çalıştım" diye tablonun zorluğundan bahsetmekteydi. Sanat aşkı, hizmet

aşkı ile çalışan sanatçı gelecek nesillere ışık tutması için bin bir emek ve zahmet vererek çok değerli bir çalışmaya imza atmıştır. Sanatçının yapmış olduğu avlanan amazonlar tablosuna yakından bakıp, incelendiğinde (Şekil 150) verilen emeğin ne kadar büyük olduğu anlaşılabacaktır.

Şekil 149

Sanatçı Abdurrahman Birden “Avlanan Amazonlar Mozaiği” adlı tablosunun eskiz çizimi

(Birden, 2024)

Şekil 150

Sanatçı Abdurrahman Birden, “Avlanan Amazonlar Mozaiği” adlı tablosunun yakın detayı

(Birden, 2024)

Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu tablonun dönemin belediye başkanı Sayın A. Eşref Fakımbaba'ya hediye etmeyi ve makam odasında sergilenmesinin uygun olacağını düşünmüştür. Belediye Başkan Yardımcısı Sayın İbrahim Güllüoğlu, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Selami Yıldız'la beraber sanatçı Abdurrahman Birden'in evine ziyarete gitmişler ve tabloyu yerinde görmüşlerdir. Tablonun güzelliği ve verilen emeğin karşısında hayranlıklarını dile getirmişlerdir. Sayın A. Eşref Fakımbaba'ya 13 Mart 2008 tarihinde takdim edilen tablo başkanı çok mutlu etmiştir. Böylesine muhteşem, tarihi eser niteliğinde bir çalışmayı Urfa'ya kazandırdığı için Sanatçı Abdurrahman Birden'e defalarca teşekkür etmişlerdir. Ertesi gün tablo “Kentin Yeni Simgesi” olarak basında yer almıştır (Şekil 151).

Şekil 151

Sanatçı Abdurrahman Birden “Avlanan Amazonlar Mozaiği” adlı tablosunu arkadaşı A. Cihat Kürkçüoğlu ile birlikte Belediye Başkanı Sayın A. Eşref Fakıbaba’ya takdim ederken

(Birden, 2024)

Şanlıurfa Balıklıgöl yakınında yer alan Haleplibahçe Mozaik Müzesi 6.000 metrekare genişliğe sahip ve 82 metre çapı ile Türkiye’nin kolonsuz geçilen en büyük yapısı olma özelliğine sahiptir. Haleplibahçe’de kazılar sonucunda ortaya çıkan mozaikler, in situ (yerinde) sergilenmektedir. Müze yetkilileri Sanatçı Abdurrahman Birden’den aynı tablonun daha büyük ölçülerde müzenin duvarına çalışmasını istemişlerdir. Fakat sağlık sorunları nedeniyle kendisi kabul etmemiştir. Yapmış olduğu çalışmanın dört, beş katı büyüklüğünde dijital baskısı müzenin duvarında sergilenmektedir (Şekil 152).

Şekil 152

Şanlıurfa Balıklıgöl yakınında yer alan Haleplibahçe Mozaik Müzesi’nin duvarında çalışmanın sergilenen dijital baskısı

(Tok, 2023)

“Kadim Harran Kenti” adlı yağlıboya tablosu.

Sanatçı Abdurrahman Birden’in çalışmalarının hepsinde büyük bir emek vardır. Yaşamı boyunca sanat alanında başarılı eserler ortaya koyan sanatçı üretmeye devam etmektedir. Urfa’ya ait bildiklerini, gördüklerini, yaşadıklarını eserlerine yansıtmıştır. Her zaman kültürüne, yaşadığı şehrin geleneklerine bağlı bir sanatçı olmuştur. Gelecek kuşaklara ışık tutması, yeni nesillere geçmişe ait görsel kaynaklar bırakmayı amaç edinmiştir. Bu çalışmalarından biri de Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mehmet Önal ve arkadaşı sanat tarihçi- araştırmacı yazar Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu’nun vermiş olduğu bilgiler ışığında yapmış olduğu “Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosudur. Sanatçı Abdurrahman Birden kendisine anlatılan bilgileri hafızasında canlandırıp tuvale yansıtmıştır. Prof. Dr. Mehmet Önal’ın yıllardır araştırıp, üzerinde çalıştığı bilgiler neticesinde birçok kültüre, dine ev sahipliği yapmış Medeniyetin doğduğu, ilk üniversitenin olduğu kadim Harran kentinin camileri, kiliseleri, surları sanatçı Abdurrahman Birden’ in güçlü hayal gücü ve sabırlı titiz çalışmalarının sonucunda görsel bir sanata dönüşmüştür. Elbette böylesi güzel eserler ortaya kolay çıkmamaktadır. Diğer çalışmalarında olduğu gibi birçok kez eskiz çalışması yaptığını söyleyen Abdurrahman Birden tablonun taslağını çizmek için üç ay uğraşmıştır. Arkadaşı Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu, çizimler hakkında fikirlerini beyan edip, Abdurrahman Birden’i yönlendirmiştir. Bazen günlerce uğraştığı çizimleri beğenmeyip tekrardan çizdiği olmuştur. Üç ay çizim, beş ay renklendirmesine emek veren sanatçı tabloyu sekiz ayda tamamlamıştır. Bu süreçte yoğun çalışmasından dolayı üç kez rahatsızlanmıştır. Öyle ki bu tabloya verdiği emek ve zahmetle yirmi tablo yapabileceğini belirtmektedir. Metrelerce uzunluktaki eskiz kâğıtları (Şekil 153), hayranlıkla baktığımız çalışmalarının hiçte kolay yapılmadığının kanıtıdır.

Şekil 153

“Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosunun eskiz çizimlerinin bir bölümü

(Tok, 2024)

Şekil 154

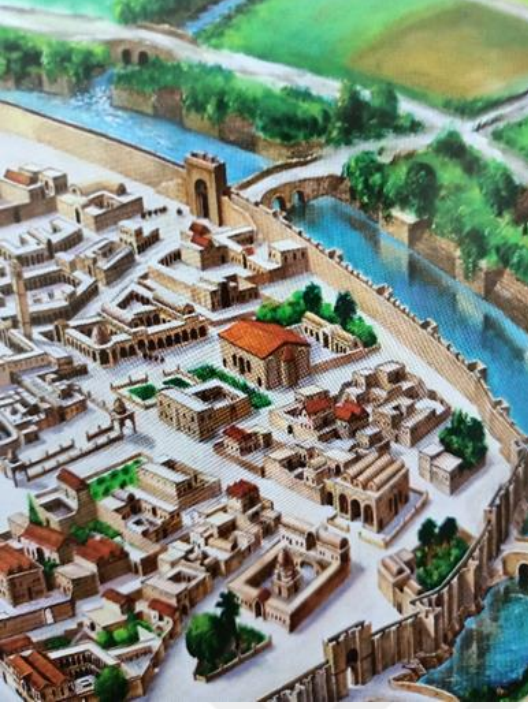
Sanatçı Abdurrahman Birden'nin “Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosu

(Birden, 2024)

Şekil 155

“Kadim Harran” kenti yerleşim planını anlatan yağlı boya tablosundan detay

(Birden, 2024)

Sanat eğitimi almadan böyle kıymetli eserlere imza atan sanatçının ince detaylardan oluşan tablosunda ışık, gölge, perspektif gibi sanat kurallarının büyük bir ustalıkla yapıldığı görülmektedir. Tablonun detaylarının görüldüğü bu görseller incelendiğinde sanata gönül veren, bu işi severek yapan bir kişinin kaleminden, fırçasından ancak böyle eserlerin çıkabileceği anlaşılmaktadır. Değerli hocalarımızın anlattığı bilgilerden yola çıkarak eski Harran yerleşim yerlerini somut bir görsel ile yeniden canlandıran Usta sanatçı Abdurrahman Birden yapmış olduğu kadim Harran tablosunu 2020 yılında Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Sabri Çelik'e hediye etmiştir. Sanatçının tablosu üniversitenin rektörlük binasında yer almaktadır.

“Göbeklitepe’de Yaşam” adlı yağlıboya tablosu.

Kalemi, fırçası ve hayal gücüyle Şanlıurfa’nın tarihini sanata dönüştüren Abdurrahman Birden Yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait dünyanın ilk tapınağı olan Göbeklitepe’yi tuvale büyük bir başarıyla yansıtmıştır. Sanatçı Göbeklitepe’nin inşa edilmesini sanki o dönemde yaşamışçasına hissini, heyecanını eserine katarak tasarlamıştır.

Göbeklitepe, Şanlıurfa şehir merkezinden 18 kilometre kuzeydoğusunda Örencik Köyü yakınlarında yer almaktadır. Göbeklitepe 1963 senesinde İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin beraber yürütmüş oldukları yüzey araştırmasında keşfedilmiştir. Araştırma sonucunda alanın “V52 Neolitik Yerleşimi” olarak tanımlanmıştır. Kazı çalışmaları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Alan hakkında gerçek bilgilere 1994 yılından sonra yapılan kazılar sonucunda

ulaşılmıştır. Alanın 12 bin yıl öncesine ait bir kült, dini inanış merkezi olduğu anlaşılmıştır. Göbeklitepe tarihin sıfır noktasını oluşturmaktadır. Çapları 30 metre olan yaklaşık 20 yuvarlak ve oval yapının tam ortasında yüksekliği 5 metreyi bulan kireçtaştan yapılmış bağımsız iki adet T formunda sütun yer almaktadır. Yuvarlak yapının içinde daha küçük boyutlarda sütunlarda bulunmaktadır. Alanda yapılan incelemeler Neolitik döneme ait kutsal bir mekân olabileceğini doğrulamaktadır. Tarih öncesi insanının inanç dünyası hakkında bilgi veren bu tapınak arkeoloji tarihinin en önemli keşiflerinden biridir. Sadece inanç değil tarih öncesi insanının yaşamına dair izlerde bulunmuştur. Avcı toplayıcı olarak yaşamını devam ettiren insanın böylesine ustalık gerektiren bir mimari yapı inşa etmesi ayrıca yapılar üzerindeki zengin figürler bilim dünyasını hayrete düşürmüştür. Şehir hayatına henüz geçmemiş yerleşim ve tarımı bilmeyen avcı ve toplayıcı insan topluluklarının o dönemde böylesine bir tapınak yapmış olmaları bilim çevresince Göbeklitepe’yi son yılların “en büyük arkeolojik keşfi” olarak göstermiştir. 12 bin yıl öncesi tarihi döneme ait birçok sorunun hâlâ yanıtsız kaldığı Göbeklitepe tapınağı, Mısır Piramitleri’nden ve İngiltere’deki Stonehenge’den daha eskidir. Bu yapılardan yaklaşık 7 bin 500 yıl öncesinde inşa edilmiş olması tüm dünyada merak uyandırmıştır (kulturportali.gov.tr/göbeklitepe).

Şekil 156

Şanlıurfa -Göbeklitepe, “T” formunda sütunlar

(Tok, 2023)

Abdurrahman Birden T şeklindeki sütunların insanlar tarafından yapımı, taşınması taşların üstündeki figürlerin çizilmesini en ince ayrıntısına kadar hayalinde canlandırıp esere dönüştürmüştür. Avcı toplayıcı olarak yaşamını devam ettiren neolitik dönem insanının tasvirini büyük bir ustalıkla canlandıran Abdurrahman Birden, çalışmasında sadece Göbeklitepe’nin inşa edilmesini değil o döneme ait insan topluluklarının yaşam şekline de tuvalinde yer vermiştir. Çalışma öncesinde zihninde imgesel olarak düşündüklerini eskiz kâğıtlarına döken Sanatçı Abdurrahman Birden, bu çalışmasını yaparken yine arkadaşları sanat

tarihçi- araştırmacı yazar Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu'nun tarih bilgisinden istifade etmiştir. Bu tür tablolar yaparken ayrı bir heyecan ve hevesle çalıştığını (Şekil 157) ifade eden sanatçı 130x260 cm boyutundaki “Göbeklitepe’de Yaşam” adını verdiği yağlıboya tablosunu beş ay gibi bir sürede tamamlamıştır (Şekil 158).

Şekil 157

Sanatçı Abdurrahman Birden “Göbeklitepe’de Yaşam” adını verdiği yağlıboya tablosunu çalışırken

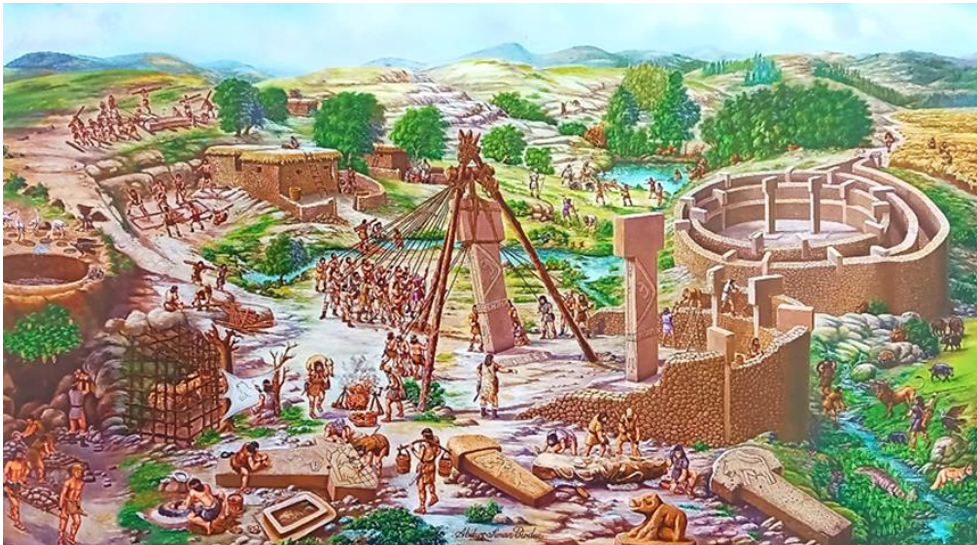

(Birden, 2024)

Yeteneğiyle sanatseverleri hayrette bırakan Abdurrahman Birden “Resmin temeli figürdür ve desendir” diye vurgulamaktadır. Eskiz çizimlerinden de anlaşıldığı üzere tablosunda çok küçük boyutlarda yer alan figürleri, sanatçı Abdurrahman Birden, en ince ayrıntısına kadar çizmeye özen göstermiştir. Şanlıurfa’ya sanatsal anlamda birçok güzel eser kazandıran Sanatçı Abdurrahman Birden’in başarılı tablosu Şanlıurfa Kent Müzesinde sergilenmektedir.

Şekil 158

Sanatçı Abdurrahman Birden “Göbeklitepe’de Yaşam” adını verdiği yağlıboya tablosu

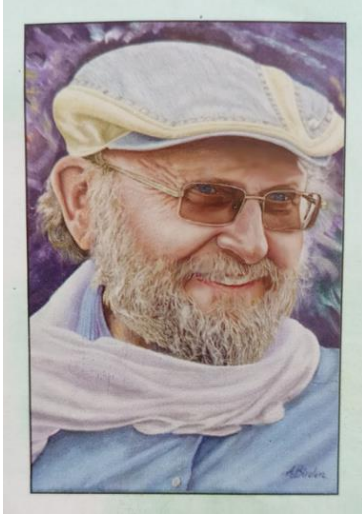
(Birden, 2024)

“Urfa’dan Portreler (1)” adlı kişisel sergisi.

Abdurrahman Birden’in çalışmaları arasında kalem işi, resimleme, figürlü kompozisyonlar, desen, portre, oto portre, manzara, natürmort gibi çeşitli konular işlenmiştir. Yağlı boya, sulu boya, toz boya, çini mürekkebi, kara kalem, rapido kalem, kömür uçlu kalem ile çalışmalarını yapmıştır. Kendi yeteneğinin ve kabiliyetinin farkında olmasına rağmen hiçbir zaman kendisini övmeyen sade ve çekingen bir kişiliği olan sanatçı, çocukluktan beri tam bir sanat aşığıdır. Yapmış olduğu çalışmaları hiçbir zaman göz önüne çıkarma çabasında olmamıştır. Abdurrahman Birden Göbeklitepe kazı çalışmalarını yürüten Alman arkeolog Klaus Schmidt’in yağlıboya portresini çalışmıştır (Şekil 159).

Şekil 159

Sanatçı Abdurrahman Birden, Göbeklitepe kazı çalışmalarını yürüten Alman arkeolog Klaus Schmidt’in yağlıboya portre çalışması

(Birden, 2024)

Atölyesini ziyarete gelen kişiler Abdurrahman Birden’in ne kadar başarılı bir iş çıkardığını görünce kendi portrelerini de çizmesi için teklifte bulunmuşlardır. Siparişlerin çoğunu tamamlayan Abdurrahman Birden yine atölyesinde çalıştığı bir zamanda arkadaşı sanat tarihçi- araştırmacı yazar Dr. Öğr. Üyesi. A. Cihat Kürkçüoğlu kendisini ziyarete gelmiştir. Abdurrahman Birden’in portre çalıştığını görünce neden Urfa’nın tanınmış simalarından oluşan bir portre sergisi açmıyorsun diyerek fikir önerisinde bulunmuştur. Arkadaşının bu fikrine sıcak bakan sanatçımız Urfa’ya emek vermiş siyasetçi, gazeteci, ses sanatçısı, yazar, yönetici, iş adamı gibi kişilerin portre sergisi hazırlıklarına hiç zaman kaybetmeden başlamıştır. Bunun için öncelikle çizimini yapacağı kişilerin birer fotoğraflarının elinde olması gerekmektedir. Şanlıurfalı fotoğraf sanatçıları Sayın Abdullah Elçi, Burhan Akar, Sabri Kürkçüoğlu ve fotoğrafçı Ali Gerger’in fotoğraf arşivlerinden istifade ederek kişilerin birebir aynısı denilecek derecede mükemmel çalışmalar yapıp “Urfa’dan Portreler (1)” adlı sergisiyle Urfa halkının beğenisine sunmuştur (Şekil 160). Arkadaşı Cihat

Kürkçüoğlu'nun desteğiyle böylesi yetenekli bir sanatçı daha çok tanınır olmuştur. Fakat Abdurrahman Birden olması gerektiği yerde değildir. Sanatı yarım asırdır icra eden, sanata tutku ile bağlı olan sanatçı gerek yeteneğiyle, gerekse sağlam karakteriyle Türkiye'nin tanıdığı, bildiği bir sanatçı olmayı hak edecek bir şahsiyettir. Sanatçı Abdurrahman Birden kişisel sergisi dışında kültür- sanat kapsamında düzenlenen il ve il dışında sergilere katılmıştır. Ayrıca Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde resim ve sanata ilgi duyan kursiyerlere usta öğretici olarak iki yıl kurs hocalığı görevinde bulunmuştur.

Şekil 160

Sanatçı Abdurrahman Birden'in "Urfa'dan Portreler (1)" Adlı Kişisel Sergisinde yer alan yağlıboya portre çalışmalarından bir bölüm

(Birden, 2024)

Grafik tasarım alanındaki çalışmaları.

Grafik tasarım, iletişim alanında önemli bir araçtır. Karşı tarafa iletmek istediğimiz mesajın estetik niteliklerle beraber yazı, resim ve fotoğrafın birbirini tamamlayan bütünlükte kullanılarak uygulandığı tasarımıdır. Hedeflenen kitleye mesajın daha çabuk, kolay ve etkili biçimde aktarılmasıdır. Grafik tasarım, bir düşünce sanatıdır. Grafik tasarım geniş bir alanını

kapsamaktadır. Güzel sanatların uygulama sanatları ile teknolojilerin buluşma noktasıdır. Grafik tasarım, görsel iletişim tasarımı olarak da nitelendirilmektedir (Arıkan, 2008, s. 10).

Logo, amblem çalışmaları.

Grafik tasarım, bir markanın, kurumun, kampanyanın, reklamın, duyurunun, farklı teknik ve teknolojik araçlar kullanılarak görsel tasarımının oluşturulmasıdır. Logo, amblem, ambalaj tasarımı, afiş, broşür, kartvizit, video, animasyon, web sitesi, sinema, reklam gibi çok geniş bir uygulama alanına sahiptir. İletişim alanında grafik tasarımın önemi her geçen gün artmaktadır. Günümüzde kullanılan grafik simgeler Amblem, ayırmaç (logo) ticari marka, kullanıldığı firma ya da ürüne kişilik kazandırmaktadır. Böylelikle benzer firma ve ürünlerden ayırt edilmesi sağlanmaktadır. Amblem, kullanıldığı ürün ya da hizmet veren firmaya özgü kimlik kazandıran sözcük özelliği göstermeyen soyut veya nesnel görsellerle veya harflerle yapılan simgelerdir (Becer, 2015, s. 194).

Sanatçının gençlik yıllarında Urfa'daki işletmeler reklam ve grafik alanındaki ihtiyaçlarını karşılamak için büyük şehirlere gitmeleri gerekmektedir. Abdurrahman Birden bu işi de başarıyla üstlenmiştir. Yapmış olduğu çalışmalardan biri de Şanlıurfa'nın önemli otobüs firmalarından olan Şanlıurfa Cesur Turizm'dir. Yetmiş yılı aşkın süredir ulaşım alanında hizmet veren firmanın amblemi kartal görselidir. Sanatçı Abdurrahman Birden net olarak tarihini hatırlayamasa da 1970'li yıllarda firmanın kartal olan amblemini yeniden tasarlamıştır (Şekil 161). O zamanlar otobüslerin ve firmaya ait bilet satış yazıhanelerinin camekânlarına tamamen el emeği, göz nuru ile kartal amblemini çizdiğini anlatmaktadır. Firma bu amblemi günümüzde kullanmaya devam etmektedir (Şekil 162).

Şekil 161

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Şanlıurfa Cesur Turizm için yapmış olduğu Kartal Amblemi

(Birden, 2024)

Şekil 162

Şanlıurfa Cesur Turizm'in kurumsal görselinde kullanımı

(<https://www.sanliurfacesurturizm.com.tr/> , 2024)

Açikhava ve Endüstriyel Reklamcılar Derneği (ARED) 2000 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Derneğin amacı Açikhava ve endüstriyel reklamcılık sektöründe faaliyet gösteren firma temsilcilerini bir araya getirip aynı çatı altında toplamaktır. Sektörün sorunlarına çözüm bulmak, dernek üyelerinin haklarını korumaktır. Bu alanda hizmet veren resmi ve özel kurumları yurt içi ve yurt dışında temsil etmektir. Dernek 2011 yılından beri endüstriyel reklam sektöründe il toplantıları yapmaktadır. Toplantı programında ayrıca bu mesleği icra eden eski ustaları unutmuyarak ustalara saygı töreni düzenlemektedir. Dernek köklerine bağlılığı, sektörün geçmişine sahip çıktığını bu şekilde kanıtlamaktadır. Tabelacılık, reklamcılık, görsel tasarım alanında iz bırakan ustalar ile yeni kuşağı bir araya getirmeye büyük önem vermektedir.

Dernek il toplantıları sırasında düzenlenen ustalara saygı töreni kapsamında bilgi edindikleri, ulaştıkları, görüştükleri sektörün geçmişinde büyük emekleri bulunan ustaların hepsini bir kitapta toplamayı kararlaştırmıştır. Böylece hem Endüstriyel Reklamcılar sektörüne tarihsel bir kaynak kazandırmış hem de yeni kuşak ile eskiler arasında bir bağ kurmuşlardır (<https://www.ared.org.tr/ustalarimiz>).

Bu sektöre büyük emek veren sanatçı Abdurrahman Birden, dernek tarafından unutulmamıştır. 2015 yılında yayınlanan kitapta Resim ve Grafik Sanatçısı Abdurrahman Birden'e de yer verilmiştir (Şekil 163).

Şekil 163

Açık hava ve Endüstriyel Reklamcılar Derneği (ARED)'nin yayınlamış olduğu kitap

(Birden, 2024)

İllüstrasyon çalışmaları.

Resim ve grafik tasarımın bir alanı olarak kabul edilen illüstrasyon, sözel ya da yazılı metinlerin görsel olarak resimlenmesi, yorumlanması anlamına gelmektedir. İllüstrasyon, vermek istediğimiz mesajı etkili bir şekilde anlatan çizimlerdir. Bu çizimlerin en önemli özelliği anlaşılır olmasıdır. Elimizdeki metnin veya anlatılan konunun tamamının çizilmesi gerekmemektedir. Temel ana mesajın gösterilmesi yeterlidir. Burada realist bir çizim olmasına da gerek yoktur. İllüstrasyon çizimi yapan sanatçı farklı biçimsel formlar oluşturarak kendine özgü bir tarz yaratabilmektedir. İllüstrasyon çizimleri genel olarak üç farklı alanda kullanılmaktadır. Bunlar;

Reklam illüstrasyonları, bir ürünü veya hizmeti tanıtmak amacıyla yapılan çizim çalışmalarıdır. Bu çalışmalarda ayrıntı ön plandadır. Sinema, konser, tiyatro afişleri, basın ilanları, tebrik kartları, besin ambalajları, takvimler, cd ve kaset kapakları ve moda illüstrasyonları da reklam illüstrasyonları olarak kabul edilmektedir (Becer, 2015, s. 210).

Yayın illüstrasyonları, yayın illüstrasyonunda çalışma yapacak sanatçı öncelikle metin hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Metinde anlatılan konu ve verilmek istenen mesajın duygusunu görsel olarak aktarabilmelidir. Gazete, dergi, ansiklopedi, kitap, şiir, roman, öykü, haber gibi yayınlarda metin ile birlikte yer alan çizimlerdir. Gazete illüstrasyonlarında genellikle siyah-

beyaz resimleme tekniği kullanılmaktadır. Bir sanat dalı olarak illüstrasyonun en özgür biçimde çalışma yaptığı uygulama alanı çocuk kitaplarıdır (Becer, 2015, s. 210).

Bilimsel ve Teknik illüstrasyonlar, çeşitli uzmanlık alanlarında belirli konu ve kavramları açıklayıcı ve öğretici amaçlarla yapılan ayrıntılı çizimlerdir. Tıp, botanik, zooloji, jeoloji, mekanik gibi alanlarda bir fotoğraf makinasından daha fazlasını yapmayı gerektiren çalışmalardır.

Grafik tasarımcı afiş, kitap kapağı, ambalaj, pul, para, kataloğ gibi çeşitli ürünlerde de resimleme tekniğini kullanabilmektedir (Becer, 2015, s. 211).

Çekingen, utangaç ve pek fazla konuşmayı sevmeyen Abdurrahman Birden Urfa kültüründen, geleneklerinden ilham alarak görsel bir ifade ile duygularını çizim yoluyla aktarmaktadır. Çizim sanatsal bir ifade aracıdır. Dolayısıyla Abdurrahman Birden yaratıcı hayal gücü, karakter oluşturma, yazılı metinleri çizime dönüştürebilme yeteneğiyle görsel bir iletişim sağlamaktadır. Gelişen teknoloji hayatımızın her alanında kullanılmaya başlanmıştır. Sanat alanında da çeşitli imkânlar sunmaktadır. Bilgisayar destekli çizimler, tabletler, vektörel tabanlı programlar günümüz sanatçıları tarafından çokça tercih edilir olmuştur. Sanatçılar farklı teknik ve farklı araçlar kullanarak çizimlerini, tasarımlarını kendilerine özgü bir estetiğe dönüştürmüşlerdir. Tasarlamak duygu ve düşünceleri somut bir hale getirmektir. Sanatçı Abdurrahman Birden eserlerini karakalem, suluboya ve mürekkep tekniği (rapido kalem) gibi geleneksel teknikler kullanarak çalışmaya devam etmektedir. Sanatçı Abdurrahman Birden'in illüstrasyon çalışmalarına baktığımızda daha çok bu tekniklerden yararlandığını görülmektedir.

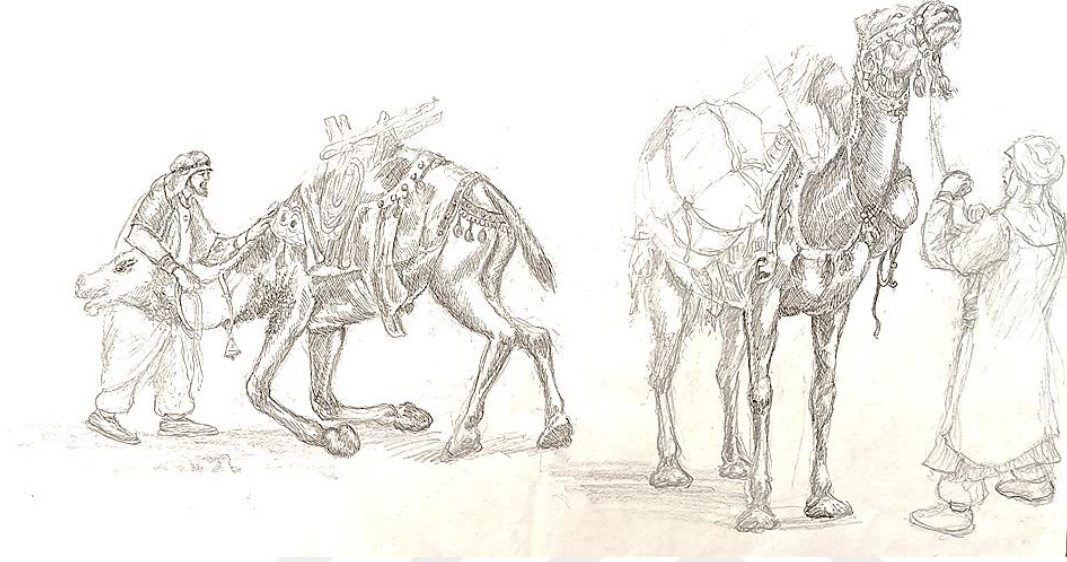
Karakalem tekniğiyle yaptığı çalışmalar.

Sanatçı Abdurrahman Birden çocukluğundan beri büyüklerinden duyduğu, okuduğu Urfa ile ilgili olayları, efsaneleri resimlemiştir. Ticaret kervanlarının Urfadan geçtiği dönemleri düşünüp onları eskiz kağıtlarına büyük bir ustalıkla karalamıştır (Şekil 164-165). Karakalem, en eski ve en ucuz çizim ve yazı yazmakta kullanılan bir araçtır. Bu nedenle kullanımı yaygındır. Sanatçı ve tasarımcılar eserlerinin ilk hazırlık aşamasında karakalem ile çizim yapmayı tercih etmektedirler. Eskiz karalama çalışmalarından gerçek çizimlere kadar karakalem tercih edilebilir. Çizimde yapılan hataların silgi ile düzeltilmesi ve kalem ucunun sivrileştirilmesi için kalemtraş gerekmektedir. Karakalemlerin “H” serisi sert uçludur. Bu kalemler, teknik çizimlerde, ince ayrıntılarda ve kontur çizimlerinin yapılmasında iyi ve etkili sonuç almak için kullanılmaktadır. Karakalemlerin “B” serisi ise yumuşak uçludur. Eskiz çalışmalarında, biçim araştırmalarında, çizim üzerinde koyuluk, açıklık gibi tonlama geçişlerini bu kalemler ile yapmak daha doğru sonuç vermektedir. Kısa ve çok sayıda ince çizgiler ile

gerçekmiş gibi bir tonlama yapılabilir. Genel olarak bütün tasarımcı ve illüstrasyon çizerleri hayalindeki yaratıcı düşüncelerini ilk önce karakalem ile görselleştirmektedirler (Becer, 2015, s. 212-213).

Şekil 164

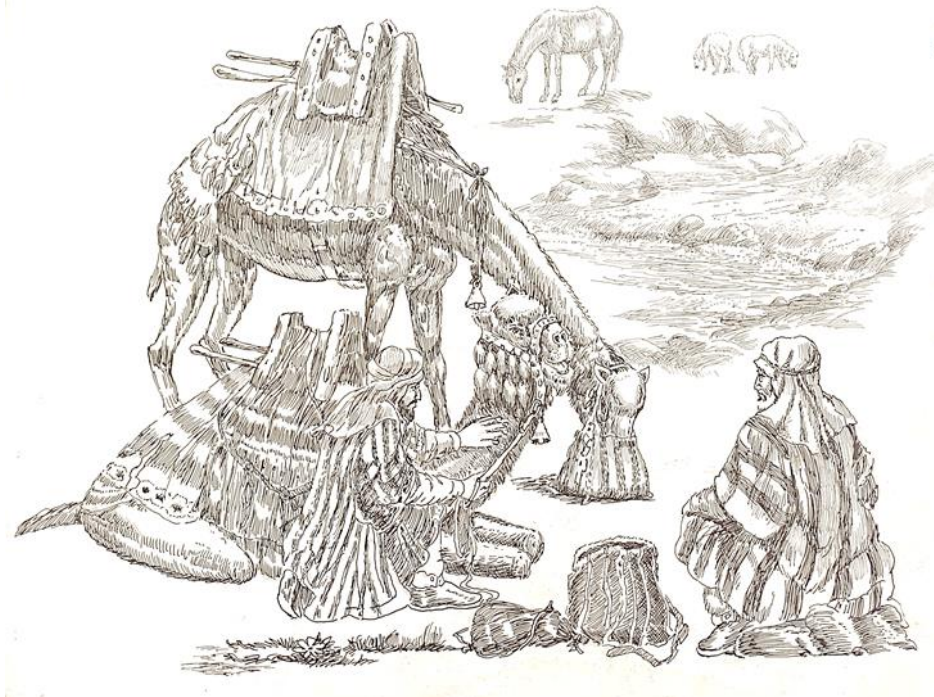
Sanatçı Abdurrahman Birden'in Karakalem ile yapmış olduğu desen çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 165

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Karakalem ile yapmış olduğu desen çalışması

(Birden, 2024)

Rapido kalem tekniğiyle yaptığı çalışmalar.

Abdurrahman Birden çizim araçlarından tarama ucu ve rapido kalem kullanarak illüstrasyon çalışmaları yapmıştır. Tarama ucu sivri bir metaldir. Özel bir sap ucuna takılıp, mürekkebe batırılarak farklı kalınlıklarda çizgiler oluşturulur. Daha çok karikatür ve çizgi roman sanatçılarının kullandığı bir çizim aracıdır. Tarama ucu ile ton değerleri elde etmek için yatay, dikey, çapraz çizgilerle istenilen tonlama değeri çalışılır. İnce ve bir birinden uzak çizgiler çizilerek açık ton değerleri, kalın ve birbirine yakın çizgiler çizerekte koyu ton değerleri verilmiş olur. Rapido kalemlerin 0.1mm. ile 2.00 mm. gibi farklı kalınlıklarda iğne uçları vardır. Değişik renklerde ve özel mürekkebe sahip olarak üretilen çizim kalemleridir. Hızlı taslak çizimlerinde rapido kalem kullanılması tavsiye edilmemekte ve çizim yapılacak yüzeye dik bir konumda tutulması gerekmektedir (Becer, 2015, s. 213-215).

Abdurrahman Birden' in bu teknik ile yapmış olduğu çalışmalarından biri de 1900 yılına ait fotoğraftan (Şekil 166) esinlenerek çizmiş olduğu Urfa Samsat Kapısı'dır. Sanatçı fotoğrafı kendi hayal gücüyle zenginleştirerek farklı bir kompozisyon oluşturmuştur (Şekil 167).

Şanlıurfa medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Kültürel, arkeolojik, mimari ve dini değerleri bakımından yüzyıllardır bir çok yabancı bilim insanı, seyyah, tarihçi araştırmacıların ilgi odağında olmuştur. Ayrıca din adamı kimliğinde bu bölgelere gelerek misyonerlik faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Bunlardan Alman Max von Oppenheim, 1899'dan başlayarak 1929 yılına kadar Güneydoğu Anadolu'da araştırmalarda bulunmuş ve yüzlerce fotoğraf çekmiştir. Ayrıca bir arkeolog olan Oppenheim, Şanlıurfa ceylanpınar ilçesinde ki alanda çeşitli kazılar yapmıştır. Günümüzde bu bölge Suriye sınırları içinde yer alan Tell Halaf' dır. 1911-1913 ve 1927-1929 yıllarında yapmış olduğu kazılar sonucunda gün yüzüne çıkardığı eserleri Almanya'nın Berlin şehrine götürmüştür. Bu eserler 1939 yılında Berlin'de açılan Tell Halaf Müzesi'nde sergilenmiştir.

Sanatçı Abdurrahman Birden'in çocukluk arkadaşı olan sanat tarihçi- araştırmacı yazar Yrd. Doç. Dr. A. Cihat Kürkçüoğlu, 2011 yılı Şubat ayında müzelerde ve kütüphanelerde araştırma yapmak için Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından Berlin'e davet edilmiştir. Dönemin Göbeklitepe kazı çalışmalarını yürüten Alman arkeolog Klaus Schmidt'de davetliler arasındadır. Prof. Dr. Klaus Schmidt, Alman Max von Oppenheim'in Urfaya ait çekmiş olduğu bazı fotoğrafların Kürkçüoğlu tarafından yayınlanması için gerekli izinleri almıştır. O fotoğraflardan biri de 1900 yılında çekilmiş olan Urfa Samsat Kapısına ait bir görseldir (Kürkçüoğlu, 2011, s. 31-32)

Şekil 166

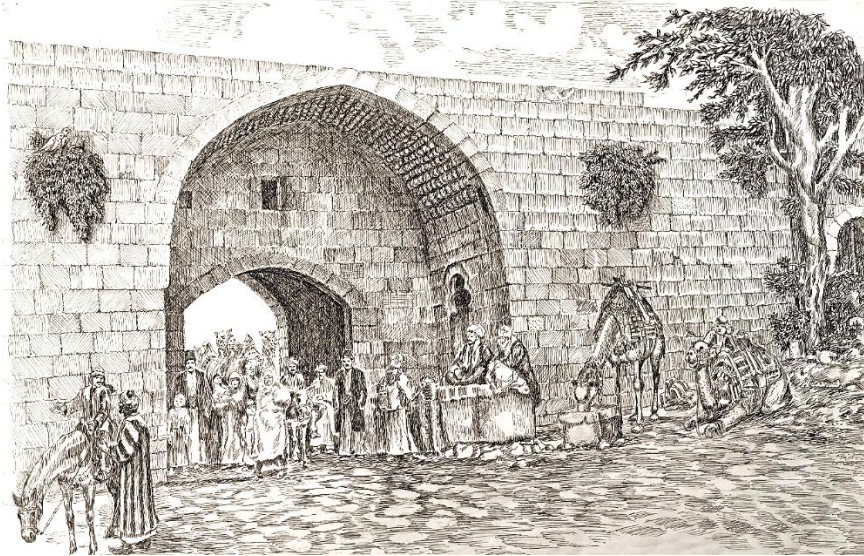
1900 yılına ait fotoğraf, “Urfa Samsat Kapısı”

(Kürkçüoğlu, 2024)

Şekil 167

Sanatçı Abdurrahman Birden’in Rapido Kalem ile yapmış olduğu “Urfa Samsat Kapısı” çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 168

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Rapido Kalem ile yapmış olduğu Urfa'nın Kurtuluş Mücadelesine katılan şahsiyetlerin karekter çizimleri

(Birden, 2024)

Suluboya tekniğiyle yaptığı çalışmalar.

Abdurrahman Birden suluboya tekniğini kullanarak birçok başarılı eser yapmıştır. İmgesel olarak hayalinde canlandığı sahneleri kağıda büyük bir ustalıkla aktarmıştır. Bilindiği üzere Şanlıurfa peygamberler şehridir. Birçok peygamber bu topraklarda doğmuş ve yaşamıştır. Efsaneye göre, Nemrud gördüğü bir rüya nedeniyle o yıl doğacak erkek çocuklarının hepsinin öldürülmesini emretmiştir. Hz.İbrahim'e hamile olan annesi onu dünyaya getirdikten sonra şehrin dışında bir mağaraya saklamıştır. Kimselere görünmeden mağaraya gidip oğlu İbrahim'i emzirmektedir. Annesi gelmediği zamanlarda anlatılan rivayetlere göre Hz. İbrahim mağaraya gelen anne ceylanın sütü ile beslenmiştir. Sanatçı Abdurrahman Birden Urfa efsanelerine konu olan Urfa'nın ceylanlarını sulu boya tekniği ile resmetmiştir (Şekil 169). Eskiden Urfa'nın dağlarında, ovalarında sürüler halinde ceylanların yaşadığı bilinmektedir. Urfa'nın Ceylanpınar adında bir ilçesi de bulunmaktadır. İlçe adını bu topraklarda yaşayan ceylanlarından almıştır. Öyle ki güzel gözlü ceylanlar, Urfa türkülerine bile konu olmuştur.

“Urfa dağlarında gezer bir ceylan aman, aman
Yavrusunu kaybetmiş ağlıyor yaman
Gezme ceylan bu dağlarda seni avlarlar
Anandan, babandan, yârdan ayrı koyarlar”

Şekil 169

Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu ceylan figürü

(Birden, 2024)

İnsanlık tarihine baktığımızda anlatılan efsanelerin edebiyata, sanata ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Sanatçı Abdurrahman Birden, çalışmalarında çocukluğundan beri zihninde canlandığı Hz. İbrahim peygamberin doğumu ve Nemrut tarafından ateşe atılma sahnesini kendi düşünceleriyle somutlaştırmıştır. Yüce kitabımız Kuran-ı Kerim’de Enbiyâ sûresi 68-71.ayet de Hz. İbrahim’in ateşe atılması anlatılmıştır. Bu nedenle balıklıgöl burada yaşayan halk tarafından kutsal sayılmaktadır.

68: “Bu sözler üzerine çılgına dönen putperestler, halkı kışkırtarak: “Eğer bir şey yapacaksanız, İbrâhim’i ateşe atıp yakın, böylece ilâhlarınızın imdâdına yetişin!” dediler.”

69: “Onu ateşe attıklarında ise biz: “Ey ateş! İbrâhim’e serin ve selâmet ol!” diye emrettik.”

70: “Evet, bu zâlimler İbrâhim’i tuzağa düşürmek istediler; fakat biz onları daha fazla zarara uğrattık.”

71: “Ardından biz İbrâhim’i ve Lût’u kâfirlerin elinden kurtarıp, tüm insanlık için feyiz ve bereket kaynağı kıldığımız bir ülkeye ulaştırdık” (Enbiyâ sûresi 68-71).

Şekil 170

Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in anne ve babası tarafından mağaraya bırakılmasını anlatan illüstrasyon çalışması

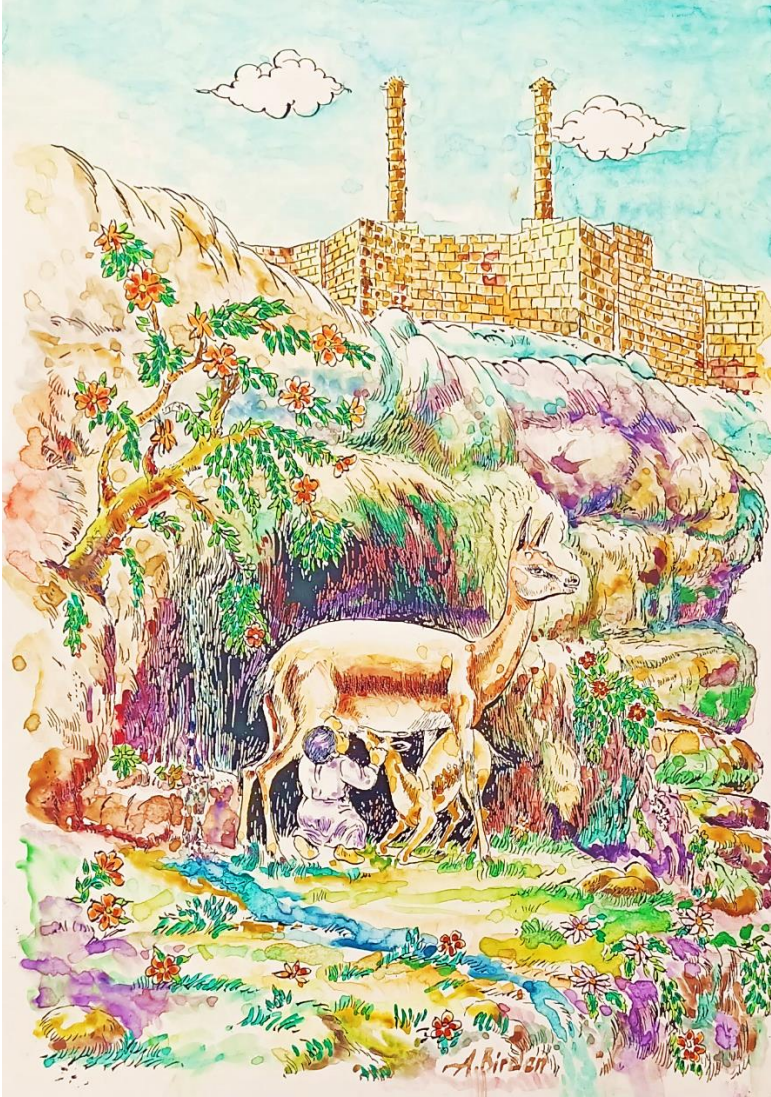

(Birden, 2024)

Sanatçı Abdurrahman Birden kendine has üslubuyla Hz.İbrahim'in anne ve babası tarafından mağaraya bırakılmasını (Şekil 170) suluboya tekniği ve kalemişi süslemelerinin yer aldığı illüstrasyon çizimi tasarıma dönüşmüştür. “Hz.İbrahim'in mağaraya gelen ceylanlar tarafından emzirilmesi” (Şekil 171), “Nemrut tarafından ateşe atılma sahnesi” (Şekil 172) yapmış olduğu illüstrasyon çalışmalardan bazılarıdır.

Şekil 171

Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in mağarada ceylan sütü ile beslenmesini anlatan illüstrasyon çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 172

Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılma sahnesini anlatan illüstrasyon çalışması

(Birden, 2024)

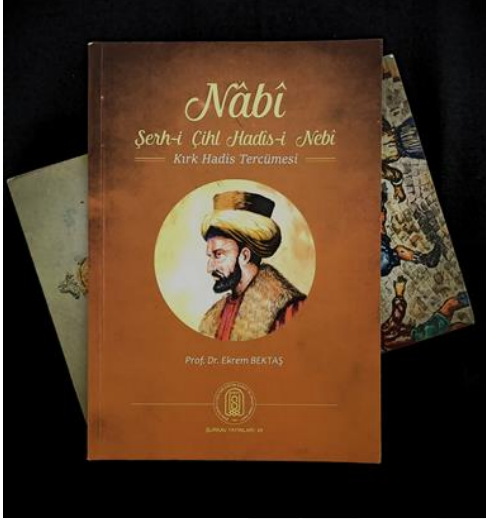
Kitap kapak tasarımı çalışmaları.

Resim ve Grafik sanatçısı Abdurrahman Birden, kitap kapağı tasarımı için illüstrasyon çizimi de yapmıştır. Grafik sanatçısı Bülent Erkmen'in tanımıyla kitap; “Dört köşesinin bir kenarıyla birbirine bağlanmış belirli sayıda sayfa dediğimiz kâğıttan yaprağı olan ve önden, sırttan, arkadan daha dayanıklı bir malzemeye korunmuş olan kitap mekânında, yazının, yazılarda saklı olan düşüncenin görülür-okunur hale gelmesidir.” Grafik tasarım alanına giren kitap kapakları, yayın illüstrasyonları olarak kabul edilmektedir. Yayın illüstrasyonlarında dikkat edilmesi gereken en önemli unsur tasarımcının metinde anlatılan konu ve verilmek istenen mesajın duygusunu görsel olarak aktarabilmesidir. İyi tasarlanmış bir kitap kapağı kitabın ilgili kitleye karşı dikkat çekiciliğini arttıracaktır. Kapak tasarımlarının kitabın satın

alınmasına etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu alanda hiçbir eğitim almamasına rağmen sanatçımız, kitap içeriğine uygun, anlaşılır, başarılı çizimler ortaya çıkarmıştır (Şekil 173-174)

Şekil 173

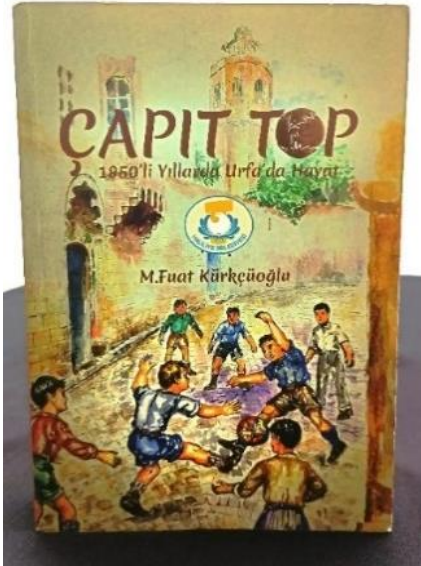
Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Urfalı Şair Nâbî'nin portre çalışması kitap kapak tasarımı kullanılmıştır.

(Birden, 2024)

Şekil 174

Sanatçı Abdurrahman Birden'in "Çapıt top" adlı kitap kapağı için suluboya ile yapmış olduğu çalışma kitap kapak tasarımı kullanılmıştır.

(Birden, 2024)

Sanatçı Abdurrahman Birden, yaptığı her işe büyük bir titizlik göstermiştir. “Eğer ki bir iş yapıyorsam elimden gelenin en iyisini yapmalıyım” diye düşünmektedir. Sulu boya tekniği

ile yapmış olduğu illüstrasyon çizimlerini diğerk çalışmalarında olduğu gibi bir çok eskiz denemesi yaptıktan sonra tasarlamıştır.

Sanatçının en sevdiğim çalışmalarından biri olarak tanıtmış olduğu eser, Urfalı Şair Nâbî'nin portresidir (Şekil 175). Şair Nâbî divan edebiyatının en önemli temsilcilerinden birisidir. 1642 yılında Urfa' da doğmuştur. Gerçek ismi Yusuf , Nâbî ise şairin mahlasıdır. Çocukluğu ve gençlik yıllarında Urfa'da yaşamıştır. Burada eğitim alan şair farsça ve arapça öğrenmiştir. Yakup Halife adında bir şeyhe tabi olmuş ve tasavvufa yönelmiştir. 1666 yılında şeyhinin tavsiyesi ile İstanbul'a eğitim almak için gitmiştir. Osmanlı padişahları ve saray çevresiyle bir arada olan Şair Nâbî' önemli eserler yazmıştır. Urfa yoluyla Medîne-i Münevvere'ye gidip Hac görevini yerine getirmiştir. Önemli eserlerinden biri de Hacc hatıralarını yazdığı “Tuhfetü'l-Haremeyn” adlı eseridir. 1712 yılında geçirdiğı bir hastalık sonucunda vefat eden Şair Nâbî İstanbul Karacaahmet Mezarlığı - Miskinler Tekkesi sofasına defnedilmiştir (Karahana, 2006, s. 258-260)

Abdurrahman Birden, kitap kapak tasarımının dışında bu önemli şairimizin suluboya ile yapmış olduğu portre çalışmasını kalem işi ve kendi üslubuyla yazmış olduğu isim tipografisiyle çalışmıştır (Şekil 176).

Şekil 175

Sanatçı Abdurrahman Birden, atölyesinde çalışmaları hakkında bilgi verirken

(Tok, 2024)

Şekil 176

Sanatçı Abdurrahman Birden'in suluboya ile yapmış olduğu Urfalı Şair Nâbi'nin portre tasarımı

(Birden, 2024)

Günümüzde yaptığı çalışmalar.

Sanatçı Abdurrahman Birden, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından Balıklıgöl yakınındaki Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde kurulan ve kendisine tahsis edilen çalışma atölyesine (Şekil 180) haftanın altı günü gelip burada yağlıboya tablo çalışmalarını sürdürmektedir. Sağlık sorunları nedeniyle eski çalışmaları gibi bilgi, dikkat ve ayrıntı gerektirmeyen çalışmalar yapmaktadır. Öyle ki birkaç saat içerisinde bir tablo bitirebilmektedir. Yalnız ve sessiz ortamda çalışmaktan hoşlanan sanatçı, boş vakitlerini bu şekilde değerlendirmektedir. Sanatçının atölyesinin duvarlarını süsleyen tablolarını incelediğimizde röprodüksiyon çalışmalarında renklerin bire bir aynı tonunu elde ettiği görülmektedir. Sanatçı Abdurrahman Birden ayrıca atölyesinde kendisine ait olan çalışmaların dijital baskısını küçük ölçülerde çıkartarak magnet şeklinde tasarlamaktadır. Balıklıgölü ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlere hatıra/hediyelik ürün olarak bunların satışını yapmaktadır (Şekil 181).

Şekil 177

Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 178

Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 179

Sanatçı Abdurrahman Birden'in yağlıboya ile yapmış olduğu röprodüksiyon çalışması

(Birden, 2024)

Şekil 180

Sanatçı Abdurrahman Birden'in Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde yer alan atölyesinin dışarıdan görünümü

(Tok, 2024)

Şekil 181

Sanatçı Abdurrahman Birden'in kendi eserlerinden tasarlamış olduğu hediyelik magnetlerden örnekler

(Tok, 2024)

Şekil 182

Sanatçı Abdurrahman Birden atölyesinde tuval üzerine yağlıboya tekniği ile Şanlıurfa hac kapısı çalışırken

(Tok, 2024)

İnsanın geçmişini unutması, gelenekleri ile olan bağlarını koparmasının mümkün olmayacağını söyleyeyen sanatçımız, “yaşadığım çevrede ne gördüysem ne duyduysam duygu ve düşüncelerimde iz bırakmış. Bunlarda doğal olarak yapmış olduğum çizimlerime yansıyor (Şekil 182). Çoğu zaman yaptığım çalışmalarla geçmişe olan özlemimi giderip teselli oluyorum. Sanat icra eden kişilerin toplumda ki diğer insanlardan daha fazla değer yargılarımız

ile ilgili konulara duyarlı olması gerektiğini düşünüyorum. İster fırça, ister kalem, isterse müzik ile bu değerlerimize sahip çıkmalıyız” diyerek sanatçımız düşüncelerini dile getirmektedir.

Sanatçı duygusu, zekası ve yeteneğiyle beraber yaratıcılığında birleştirerek üreten kişidir. İyi bir sanatçı olmak için mutlaka eğitim almak önem arz etmektedir. Fakat tek başına eğitim yeterli değildir. Sanatsal düşünme yetisine sahip, algı ve gözlem kabiliyetininde gelişmiş olması gereklidir. Ortaokul 3. Sınıftan sonra eğitim hayatına devam etmeyen sanatçı Abdurrahman Birden, şimdilerde gençler için bir çok imkanın olduğunu, onların hayal dünyasını geliştirecek sanat okullarının varolduğundan bahsediyordu. Sanat yapmak için iyi bir ortamın, mekanın, atölyenin mutlaka olması gerektiğini söylüyordu. Sanatçımız, daha öncesinde Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde kendisine bir atölye tahsis edilmiş ve burada iki yıl kurs öğretmenliği yapmıştır. Sanata ilginin eskiye göre daha iyi olduğunu söyleyen Abdurrahman Birden, sanatçıya sahip çıkılması, sanatçının haklarının korunması gerektiğine inanıyordu. “Sanatçıyı destekleyenlerin olması sanatçıya güven verir. Dolayısıyla bu güven sanatçının yaratıcılığına yansır. Sanatı sadece zevk için yapanlarda vardır, bundan para kazanmak isteyenlerde fakat sanattan maalesef çok para kazanılmıyor” böyle olunca da gençlerin farklı mesleklere yöneldiğini anlatıyordu . Kendi evladının arkeoloji bölümünü bitirdiğini, alanında bir işe giremediğinden dert yanıyordu. Yakındığı bir diğer konu ise gelişen teknoloji ve dijital dünya! Yeni kuşağa ayak uyduramadığını dile getiren sanatçı, reklam ve grafik işini devam ettirememesini bilgisayarın hayatımızın her alanında yer almasına bağlıyordu. Bu değişimin yeni nesil için ufuk açıcı olduğunu düşünüyordu. Bu alanda eğitim alan gençlerin kendi kültür ve geleneklerine bağlı olarak özlerini kaybetmeden dijital destekli çizimler yapabileceklerini bunu bütün dünyada gösterebilecek, tanıtabilecek imkanlarının olduğunu bilmekten de mutluluk duyduğunu ifade ediyordu. Çizim yapmaya yeni başlayanlar için sadece yeteneğin yeterli olmayacağını çok fazla çizim yapmaları gerektiğini söylüyordu. Tecrübeyle beraber güzel işlerin ortaya çıkabileceğinin altını çiziyordu. Kendisini hâlâ bir öğrenci olarak gören sanatçı, hiçbir zaman ben bu işte oldum demiyordu. Hiç birşey için geç değil. Araştırmalıyız, okumalıyız, öğrenmeliyiz, tutkuyla çalışmalıyız. İnsanı doğru yönlendiren, yol gösteren birileri de varsa mutlaka hayallerine ulaşacağı tavsiyesinde bulunuyordu (Şekil 183).

Şekil 183

Sanatçı Abdurrahman Birden ile atölyesinde görüşme yaparken

(Tok, 2024)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Değerlendirme ve Karşılaştırma

Şanhurfa Hac Kapıları

Yapım tekniğine göre Şanhurfa hac kapıları.

Hız. İbrâhim'in insanları hac için Mekke'ye davet etmesi ile Müslümanların hayatında en önemli yolculuklardan birisi olan hac yolculuğu başlamıştır. Şanhurfa'da hac görevini yerine yetiren hacılar evlerine döndüklerinde evlerinin sokak giriş kapıları bitkisel desenlerle, figürlerle süslenip onlar gelmeden hazır edilmekteydi. Şanhurfa'da bir gelenek haline gelen hac kapısı süslemeleri, ilk olarak sıva üstü kalem işi tekniğiyle, daha sonra sac levha üzerine boyama (sac üstü kalem işi) tekniğiyle ve son olarak sac üzerine dijital baskı tekniğiyle yapılarak günümüze kadar bu gelenek devam ettirilmiştir.

Sıva üstü kalem işi tekniğinde yapılmış hac kapıları.

Hac kapı süslemelerinin ilk örnekleri bu teknikle yapılmıştır. Kapının iki kenarı ve üst duvar kısmı kendir sıva olarak kullanılan yumurta akı, kendir lifleri ve alçıdan oluşan bir karışım ile sıvanırdı. Sıva kurduktan sonra tamamen doğal kök boyalardan oluşan kırmızı, lacivert, siyah, sarı ve beyaz renkler ile sıva üzerine çeşitli bitkisel, yazı ve figürlerden oluşan süslemeler yapıldı. Daha sonra ki yıllarda süsleme yapımında kendir sıva ve doğal boyalar kullanılmamıştır. Bunun yerine duvarın üzeri beton sıva ile sıvandıktan sonra kimyasal boyalar ile süslemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu teknikle yapılan hac kapı süslemelerine ait evlerin şekilleri (Şekil 21-30).

Sac levha üzerine boyama (sac üstü kalem işi) tekniğinde yapılmış hac kapıları.

Hac kapı süsleme geleneği zamanla yerini sac üzerine boyama (sac üstü kalem işi) tekniğine bırakmıştır. Dikdörtgen ya da kare şeklinde sac levha üzerine kimyasal boya ve fırça kullanılarak süslemelerin yapıldığı görülmektedir. Süslemeli sac levhalar evin sokak kapısının üst duvarına monte edilmektedir. Bu teknikle yapılan hac kapı süslemelerine ait evlerin şekilleri (Şekil 32-93).

Sac levha üzerine dijital baskı tekniğinde yapılmış hac kapıları.

Hac kapısı süslemelerini yapacak ustaların olmayışı ve baskı makinalarının kısa sürede süslemeli levhayı hazır etmesinden dolayı bu gelenek zamanla yerini sac levhalar üzerine dijital

baskı tekniğiyle yapılmaya bırakmıştır. Eskiden hac kapısı süslemelerini mahalli ressamalar çalışırken dijital tabela döneminde reklam tabelacılarının yaptığı bir iş haline dönüşmüştür. Hac kapı süsleme geleneği zamanla etkisini yitirmiştir. Dijital tabela halinde yapılıp asılması bile artık günümüzde yok denecek kadar azdır. Bu teknikle yapılan hac kapı süslemelerine ait evlerin şekilleri (Şekil 94-111).

Tablo 1

Yapım Tekniğine Göre Şanlıurfa Hac Kapılarının Tablo üzerinde gösterimi

Yapım Tekniğine Göre Şanlıurfa Hac Kapıları	Hac kapılı evlerin şekil numaraları	Değerlendirme- Karşılaştırma
Sıva Üstü Kalem İşi Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları	(Şekil 21'den Şekil 30'a kadar olan evler)	Sanatsal bir ifade görülmektedir. Benzer süsleme öğeleri kullanılmış olsa da kompozisyonlar farklıdır. Kullanılan boyaların daha kalıcı olduğu anlaşılmıştır. Günümüze kadar örnekleri azda olsa ulaşmıştır. Süslemeli kapıya bakan kişide duygu uyandırmaktadır. Yapıldığı mekâna estetik güzellik katmaktadır.
Sac Levha Üzerine Boyama (sac üstü kalem işi) Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları	(Şekil 32'den Şekil 93'e kadar olan evler).	Günümüze kadar ulaşan en fazla hac kapı süsleme göstergeleri bu teknikle yapılmıştır. Sarı, mavi, pembe, yeşil renk levhalar üzerine genellikle aynı kompozisyonda süslemelerin yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle levhalar benzerlik göstermektedir. Dijital teknikten daha eski olmasına rağmen boya ile yapılan süslemeli levhaların daha kalıcı olduğu anlaşılmıştır.
Sac Levha Üzerine Dijital Baskı Tekniğinde Yapılmış Hac Kapıları	(Şekil 94'den Şekil 111'e kadar olan evler).	Baskı tekniği ile yapılan hac süsleme levhalarının çevresel faktörlerden etkilendiği (güneş, yağmur gibi), baskının yıpranıp yüzeyinde çatlama ve dağılmaların olduğu, renklerin soluklaştığı görülmüştür. Yakın zamanda tercih edilen hac süslemesi olmalarına rağmen bu teknikle yapılan levhaların kalıcı olmadığı gözlenmiştir. Süsleme unsuru olarak kullanılan öğeler hazır fotoğraf ve yazılardan alıntı olduğu için sanatsal ifade görülmemektedir.

Süsleme özelliklerine göre Şanlıurfa hac kapıları.

Hac kapısı süslemeleri geçmişten günümüze kadar yapım tekniği olarak değişime uğramış olsa da kullanılan süslemeler benzerlik göstermektedir. Kutsal topraklara gidip hac görevini yerine getiren kişilerin sokak kapısı çeşitli bitkiler, figürler, yazılar ile bezenip görsel bir estetik kazandırmanın yanında içinde derin anlamlar da barındırmaktadır.

Bitkisel kompozisyonlarıyla hac kapıları.

Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde yeşil yapraklı sarmaşıklar, stilize edilmiş bitki formları, vazo içerisinde çiçeklere yer verilmiştir. Gül, karanfil, lale kullanıldığı görülmektedir. Hurma, Selvi ağaçları ile bitkisel kompozisyonlar oluşturulmuştur. Bitkisel süslemelerin yapıldığı hac kapılı evlere ait şekiller (Şekil 21-30, 34-35, 39-47, 49-50, 53-58, 60, 62-64, 66-69, 71-78, 81-87, 89-100, 102, 104, 105, 108, 109, 111)

Figüratif kompozisyonlarıyla hac kapıları.

Şanlıurfa hac kapılarına baktığımızda bazen çiçek dalları arasına dolanmış bazen de görünür şekilde kapının karşılıklı iki duvarına yılan figürü resmedildiği görülmüştür. Günümüze kadar izlerini koruyan yılan figürlü hac kapılı evlere ait şekiller (Şekil 22, 29). Sac levha üzerine boyama tekniğinde yapılmış hac kapılarından bir çift insan gözüne rastlanılmıştır (Şekil 66).

Yazı kompozisyonlarıyla hac kapıları.

İncelemiş olduğumuz 10 adet sıva üstü kalem işi tekniğinde yapılmış hac kapısı, 62 adet sac levha üzerine boyama (sac üstü kalem işi) tekniğinde yapılmış hac kapısı ve 18 adet sac levha üzerine dijital baskı tekniğinde yapılmış Şanlıurfa hac kapılarından Şekil 21, Şekil 30, Şekil 107 hariç hepsinde yazı unsuruyla oluşturulan kompozisyonların kullanıldığı görülmüştür. Dijital baskı tekniğinde yapılmış Şanlıurfa hac kapılarında yazı unsuruna daha fazla yer verilmiştir.

Geometrik kompozisyonlarıyla hac kapıları.

Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde sıva üstü kalem işi, sac üzerine boyama ve dijital baskı kullanılarak yapılan süslemelerin hemen hepsinde daire, kare, dikdörtgen, oval, geometrik şekiller kullanılmıştır. Yazı kompozisyonlarının ve Kâbe tasvirinin geometrik şekiller içerisinde yer aldığı görülmüştür. (Şekil 21, 22, 24, 26, 29, 31, 39, 51, 61, 107 hariç incelenen hac süslemelerinde geometrik şekiller bulunmaktadır.)

Kâbe tasvirleriyle hac kapıları.

Peygamberler şehri Şanlıurfa'dan Mekke- Medine'ye giden Müslümanlar Allah'ın evi olan Kabe'yi hac kapısı süslemelerinde severek kullanmışlardır. Bazen sadece Kâbe tasfiri bazen Mescid-i Haram ile birlikte resmedilmiştir. Bu resimler siyah ve yeşil renklerde basit bir çizimle yapılmıştır. Hac kapısı süslemelerinin dijital baskı tekniğinde yapılmaya başlandığı

dönemde Kâbe tasvirinin fotoğraf görselinin kullanıldığı görülmektedir. Kâbe tasvirinin yapıldığı hac kapılı evlere ait şekiller (Şekil 23, 27, 29, 32-50, 55-63, 62-106, 108-111).

Tablo 2

Süsleme Özelliklerine Göre Şanlıurfa Hac Kapılarının Tablo üzerinde gösterimi

Süsleme özelliklerine göre Hac Kapıları	Hac kapılı evlerin şekil numaraları	Süslemede kullanılan öğeler
Bitkisel Kompozisyonlarıyla Hac Kapıları	(Şekil 21-30, 34-35, 39-47, 49-50, 53-58, 60, 62-64, 66-69, 71-78, 81-87, 89-100, 102, 104, 105, 108, 109, 111)	Çiçekler, Vazo, Lale, Gül, Karanfil, Sarmaşıklar, stilize dallar, yapraklar, hurma ve servi ağacı
Figüratif Kompozisyonu ile Hac Kapıları	(Şekil 22, 29, 66)	Yılan, göz
Yazı Kompozisyonu ile Hac Kapıları	Şekil 21, Şekil 30, Şekil 107 hariç hepsinde yazı unsuruyla oluşturulan kompozisyonların kullanıldığı görülmüştür.	“Allah” lafzı, “Muhammed” ismi Besmele-i şerif, Maşallah, Kelime- Tevhid, Fatiha suresi, Ayetel- Kürsi, Fetih suresi, Kuran’dan ayetler, Nazar duası
Geometrik Kompozisyonlarıyla Hac Kapıları	(Şekil,21,22,24,26,29,31,39 ,51,61,107 hariç incelenen hac süslemelerinde geometrik şekiller bulunmaktadır.)	Daire, kare, dikdörtgen, sekizgen, oval, elips
Kâbe Tasvirli Hac Kapıları	(Şekil 23, 27, 29, 32-50, 55-63, 62-106, 108-111)	Yeşil, Siyah örtülü Kâbe, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi çizimi ve fotoğrafları

Hac kapısı süsleme geleneği çok eski zamanlardan beri varlığını sürdürmüştür. Fakat bu geleneğin tam olarak nerede başladığı bilinmemektedir. Hac yolculuğunun kutsal olduğuna inanan Müslümanlar hayatlarında yaşadıkları bu zorlu ve kutsal yolculuğun hatıralarını yaşatabilmek için evlerinin ön cephesine hac ve hac yolculuğu sırasında gördüklerini yerel sanatçılara resmettikleri bilinmektedir. Bu geleneğe Mısır, Libya, Suriye, Irak, Filistin ve Türkiye’nin güney doğusunda rastlanmaktadır (Kargılı, 2017, s. 219).

Şekil 184

Hac yolculuğu sırasında yaşadıklarını ve gördüklerini evinin ön cephe duvarına resmettiren hacı evi, (Tripoli) Trablusgarp, Libya'nın başkenti

(Kargılı, 2017)

Birçok kültüre ve inanca ev sahipliği yapmış Urfa'da dinin ve kültürün ayırt edici bir özelliği olarak hac kapılarının yapıldığı ileri sürülen görüşler arasındadır. Şanlıurfa hac kapılarını araştırıp, incelediğimizde etnik bir ayrım için yapılmadığı anlaşılmıştır. Hz. İbrahim'in Urfa'da doğmuş olması ve Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından inşa edilmesi Urfalı Müslüman halk tarafından hacca ayrı bir kutsiyet ve önem verdiklerinin de göstergesi sayılabilmektedir. Öyle ki hac süslemeleri ve hac evi göstergesi olarak yapıp, kapı üzerine asılan levhalara birer kutsalmış gibi saygı gösterip hatırasına saygı duyulmaktadır (Şekil 50, 56, 87, 104, 107). Yıllar önce yapılmış, paslanmış, hacı olan ev sahibi artık hayatta olmasa dahi evinin kapısı üzerindeki hac süslemeli levhanın asıldığı yerden kaldırılmadığı görülmektedir. Kötülüklerden, nazardan koruduğuna, bereket, huzur getirdiğine inanılmaktadır. Şekil 185'de ki evin, sokak kapısının yeri değiştirilip, duvar ile örüldüğü, ev olarak kullanılmadığı halde yıllar önce asılmış olan hac süslemeli levhanın ilk asıldığı yerden kaldırılmaması Allah'ın evine gidip, günahlarından arınıp, tertemiz bir şekilde evine dönen hacıya, onun hatırasına duyulan saygıdan olabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 185

Şanlıurfa, Göl Mah. 2879. sokaktaki hac levhası

(Tok, 2024)

Şanlıurfa hac kapılarının göstergebilim açısından yorumlanması.

Sanat, insanların gördükleri, duydukları, zihinlerinde canlandırdıkları olayları ve güzellikleri, insanlarda estetik bir coşku, his uyandıracak şekilde ifade etmesidir. Ortaya konulan eserin sanat eseri sayılabilmesi için insan eliyle yapılması, özgün olması ve insanda duygu oluşturmaya gereklidir (Çam, 1997, s. 2). Sanatçı eser üretirken kültürü, gelenekleri, inancı yapmış olduğu esere etki eden en önemli unsurlardır. İslam dini, sanata karşı değildir. Peygamber efendimiz "Allah güzeldir, güzeli sever" diye buyurmuşlardır. İslam dini, tevhit inancına zarar vermediği sürece sanatın her alanına hoşgörü ile yaklaşmıştır. İslam sanatı, yüce yaratıcıyı görmek ve Onu tefekkür edecek biçimler meydana getirmeyi, sonsuz olana ulaşmayı amaç edinmiştir. İslam sanatındaki süslemeler bu amaç doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Geometrik, figüratif ve natüralist şekiller, Mutlak yaratıcıyı insana hatırlatmak için yapılmıştır (Bektaşoğlu, 2008, s. 11-13). Dokuzuncu yüzyılda Abbasiler döneminde Türkler için kurulan Samarra şehrinde, İslam sanatı Türk sanatından etkilenmiştir. Saray ve evlerin alçı duvarlarına yapılan süslemeler Türk sanatının üslup anlayışını yansıtmaktadır. Türklerin İslam dinini kabul etmeleriyle bu etkiler daha fazla görülmeye başlanmıştır (Aslanapa, 1972, s. 19). Daha önceleri Budist, Maniheizm ve Gök tanrı inancını benimseyen Türkler, Müslüman olduktan sonra bu

inançlarında edindikleri gelenek ve kültürü İslam inancının gereklerine ters düşmeyecek şekilde devam ettirip yaşatmışlardır. İslami dönemde Anadolu'da yapılan sanat eserlerinde Türk sanatının Avrasya üslup özelliklerinden kıvrık dal ve kozmoloji üslubunun uygulandığı görülmektedir. Türk sanatının köklü ve sürekli oluşu, İslamiyet ile daha simgesel bir form kazanmış ve bu yenilik sanatın her alanında kullanılmıştır (Berkli, 2011, s. 79).

Çeşitli sembollerle ve bezemelerle yapılan sanat, hem dine hem de uygulandığı alana kutsiyet ve önem kazandırmıştır. İslam mimarisinde kullanılan şekil ve formlar sayesinde insan Mutlak ile yakınlaşmıştır. S. Hüseyin Nasr'a göre; geleneksel İslam mimarisini oluşturan formlar araştırılıp incelendiğinde insanı dünyevi alandan çıkarıp hakikate ulaştırdığını söylemiştir. Sanatı tevhidin yansıması olarak yorumlamıştır. İnsanın dünyaya geldiği ilk mekân insanın doğduğu evdir. Bu sebeple ev insan için kendisini sınırlayan ilk evren ve ilk kozmostur (Çaycı, 2017, s. 48). Bütün canlılar korunma içgüdüsüyle kendilerine bir yuva, bir barınak yapmışlardır. İnsanların barınma yeri olan ev, tarih boyunca medeniyetlerin bir parçası ve en önemli mimarlık ürünlerinden birisi olmuştur. Her ülkenin, hatta her bölgenin ve her şehrin kendine özgü bir ev yapısı vardır (Bektaşoğlu, 2008, s. 114). Kendine özgü bir yapısı olan evlerin ardında da farklı bir dünya bulunmaktadır. Evin dış dünyaya açılması kapılar ile sağlanmıştır. Kapı, çevresi kapalı bir yere girip çıkmayı sağlayan açılıp kapanacak tarza uygun olarak yapılmış yapı elemanıdır. Kapıların geçmişi, insanlık tarihi kadar eskidir. Kapılar şekillerine, büyüklüklerine, yerlerine göre farklı isimler ile anılmaktadır. Şehir kapısı, saray kapısı, oda kapısı, han kapısı, bahçe kapısı, Kâbe kapısı ve hac kapısı gibi. Her kapının ardında farklı bir dünya vardır. Kapı yüzleri de, bu dünyanın simgesidir. Kapılar büyüklükleriyle, yapıldığı malzeme ile üzerindeki bezeme örnekleriyle, tokmaklarıyla birer sanat eseri olarak kabul edilmişlerdir (Bektaşoğlu, 2008, s.118).

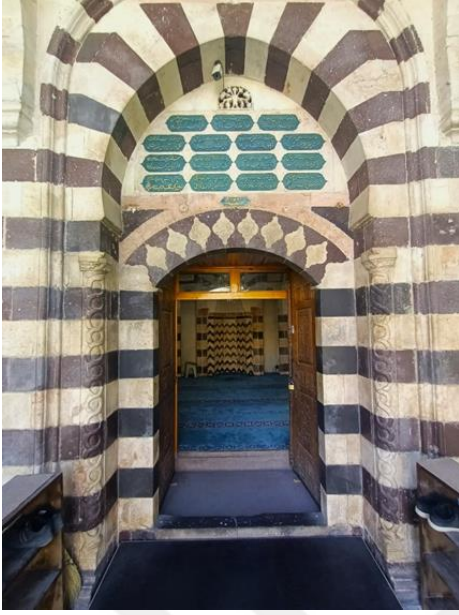
Şanlıurfa'da Hac ibadeti ile özdeşleşen kapı süslemeleri de birer sanat eseri olma niteliğine sahiptir. Süsleme sanatlarında birçok yerde gördüğümüz şekil ve sembollerin hepsi derin anlamlar yüklüdür. Bu nedenle geçmişten günümüze kadar gelen bütün inanış ve felsefi öğretilerde anlatım hep semboller kullanılarak yapılmıştır. Semboller, halk kültürünün, mitlerin ve sanatın vazgeçilmez parçalarından biri olmuştur. Şanlıurfa hac kapıları süslemesinde kullanılan figür, bezeme, şekil ve yazı unsurlarının anlamları incelendiğinde neden ve niçin yapıldığı, geçmişten gelen inanışların nesilden nesile aktarıldığı bunun bilinçli ve bilinçsiz olarak devam ettirildiği daha iyi anlaşılacaktır.

Yılan

Yılan Türk Şamanizminde Erlik’le ilgili yeraltı ilahını temsil eden bir semboldur. Şaman törenlerinde şamanların yılan biçimine girdikleri, yılanın hareketlerini taklit ettikleri bilinmektedir. Altay şamanlarının bazı kıyafetlerinde yılan ve yılanı andıran şekiller görülmektedir. Türk kozmolojisinde kara yılan yer unsurunu ve kuzeyi simgelemektedir. Oniki hayvanlı Türk takviminin yıl sembollerinden biri de yılanıdır. Altay yaradılış efsanesinde yer alan yılanın yasaklanan dört daldaki meyveleri korumakla görevli olduğu anlatılmaktadır (Çoruhlu, 2002, s.158). Yılanın, yer altı inlerinde yaşayan, öte alemle bağlantısı olan bir hayvan olduğuna inanılmaktadır. Çoğu kültürde kıvrımlı dolambaçlı yapısından dolayı kozmozü temsil eden bir sembol olarak kullanılmıştır. Gökyüzü ile yeryüzü ve diğer alem arasında yılanın bilge bir aracı olduğu varsayılmaktadır. Mitolojide ve dinsel öğretilerde yılan sembolü iyi, kötü, negatif ve pozitif anlamlarıyla çif yönlü bir semboldur. Bazen koruyucu bazen yok edici anlamları ifade edebilmektedir. Zehri öldürebilirken, deri değiştirmesinden dolayı yeniliği, dirilişi, şifayı da temsil etmektedir. Yılan tıbbın sembolü, şifa amblemi olarak kullanılmaktadır. Birçok sembolik anlam ifade eden yılan, yağmuru, bereketi, bolluğu, doğurganlığı, yaşam gücü temaları ile ilişkilendirilmektedir (Wilkinson, 2021, s. 67). Türk sanatında ejder figürü ile beraber yılan figüründe dini yapılarda sevilerek kullanıldığı görülmektedir. Ejder ve yılan sembollerinin ilk örneklerinin Anadolu’da görülmesi Orta Asya-Anadolu coğrafyasında, İslam öncesi dini ve kültürel değerlerin, “İslamTürk” tarikatlarının doğuşundaki etkileri olarak değerlendirilebilmektedir. İslami dönemde hükümlerlik alameti ve sancak alemlerinde, alemlerin gövde kısmında bulunan kitabe ve ayetlerin etrafında bir çift ejder figürüne yer verildiği görülmektedir. Orta Asya Türk inanç sisteminde kullanılan ejder ve yılan figürleri İslamiyet’in kabul edilmesiyle beraber birçok ibadet mekânında dinsel öğelerde var olmaya devam etmiştir. Özellikle bu figürlerin caminin ibadet yerine girilen kapının üzerinde olması yapılan ibadetlerin insana huzur ve mutluluk getireceği inancıdır (Berkli, 2014, s.78). Şanlıurfa hac kapılarında kullanılan yılan figürleri ve Osmanlıların Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından 1716 yılında Urfa’da inşa ettirilen Rızvaniye Camii’nin ibadet mekanına giriş kapısının sağ ve sol kenarlarında birbirine zincir şeklinde dolanmış bir çift yılan kapartması bu bilgileri doğrular niteliktedir (Şekil 186, 187).

Şekil 186

Şanlıurfa-Rızvaniye Camii, Harim kapısı

(Tok, 2024)

Şekil 187

Rızvaniye Camii, Harim kapısında yer alan bir çift yılan kabartması

(Tok, 2024)

Çiçekler, yapraklar.

Mitolojide bitkiler, tanrı tarafından insana sunulmuş kıymetli hediyelerdir. Semavi dinlerin yaratılış mitoslarında ilk insanı yaratan tanrının onu cennetine yerleştiği anlatılmaktadır. Cennet tasviri bütün kültürlerde benzer özelliklere sahiptir. Günahsız insana

armağan olarak verilen cennetin, çok güzel bahçelerinin olduğu, burada her renkten çiçeklerin yer aldığı tasvir edilmektedir (Gezgin, 2007, s. 9). Çiçekler, dallar, yapraklar ile oluşan bitkisel süslemeler sanatın her alanında severek kullanılmıştır. Bitkilerin şifalı oldukları, hastalıkları iyileştirdiği eski çağlardan beri bilinmektedir. Şifayı, koruyuculuğu, temsil etmektedir. Kullanıldığı alanda belli bir kompozisyon ve düzen içinde kullanılan bitkisel süslemeler evrenin mükemmel bir bütün, ahenk ve düzen içinde olduğunun da sembolik anlatımıdır (Kürkçüoğlu, 1998, s. 174). Şanlıurfa hac kapılarında stilize olarak basit bir çizimle fakat aynı anlamları ifade edecek şekilde kullanılan çiçekler, yeşil renkli dallar, sarmaşıklar, bakan kişinin gözüne ve ruhuna iyi gelmektedir. Nitekim Buhârî’den nakledilen hadisi-şerifte; “(Allah tarafından) kabul edilmiş haccın karşılığı ancak cennettir.” Hac kapı süslemelerinde kullanılan bitkisel bezemelerde cenneti ve cennet bahçelerini hatırlatmaktadır.

Vazo.

Vazo içinde sarmaşıkların, çiçeklerin resmedilmesi hac kapılarında çok fazla görülmektedir. Vazonun içinde, ebedi hayat suyunun yani İslam inancında ab-ı hayat denilen ölümsüzlük iksirinin olduğuna inanılmaktadır (Özfiliz, 2017, s.14). Günahlarından arınmış, Allah’ın rızasına kavuşmuş olan Müslümanın ebedi olan ahiret hayatında huzur içinde ve sonsuza kadar yaşayacağının sembolü olmuştur.

Lale, gül.

Eşi ve benzeri olmayan Allah’ın varlığını ve birliğini anlatmak için insanlar yaptıkları eserlerde lale sembolünü kullanmışlardır. Bir tek lale soğanı ekince yine bir dal ve tek bir çiçek açtığı için Allah’ın birliğini lale ile göstermişlerdir. Tevhidin simgesi olan elif harfine benziyor olması da bu fikri güçlendirmiştir. Ebced hesabında Allah ismi 66 sayısına tekâmül etmektedir. Hilal ve lâle isimlerinin de ebced değeri 66’dır (Şekil 117). Bu nedenle Türk ve İslami eserlerde hilal ve lale Allah lafzının sembolü olarak kabul edilmiştir (Yıldız, 2012, s. 34-35).

Şekil 188

Lalenin Allah ismi ile olan benzerliği

الله Allah

هلال Hilal

لale Lale

(<https://tulipandrose.net/neden-lale-ve-gul/>, 2023)

Gül sembolüne ilk defa 3000 yıl öncesine ait Mezopotamya’da bulunan bir kil tablette rastlanmıştır. İslam inancında gül, Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s) ile özdeşleşmiştir. Yunus Emre’nin, “Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir” sözlerinde olduğu gibi Gül Kokulu Peygamber olarak zikredilmektedir. İslami anlatımlarda ve tasavvufta gül ilahi güzelliğin simgesi olmuştur. Gonca halindeki gül birliği anlatırken, açılmış gül ise birlikten çokluk haline geçişi temsil etmektedir. Gül bahçesi, kirinden günahından temizlenerek, ilahi güzelliğin yansımaya ulaşan kalbi, gonca gül ise insanın kendisiyle ve Allah’la baş başa kalmasını anlatmaktadır. Birçok hikâyede, halk arasında gül aşkın, sevginin sembolü olmuştur. Çiçekler arasında en güzel olarak bilinmektedir. Türk ve Orta Asya kültüründe her yıl kutlanan Hıdırellez gününde Hızır ve İlyas Peygamberlerin bir gül ağacı altında buluştuklarına inanılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar hâlâ bu gelenek halk arasında devam etmektedir. Hıdırellez gününde dilekler yazılıp veya resmedilip gül ağacının altına gömülmektedir. Böylece duaların, isteklerin gerçek olacağına inanılmaktadır (Can, 2019, s. 53-54).

Şanlıurfa hac süslemelerinde “Allah” lafzının yanında lale, “Muhammed” isminin yanında gül kullanılması yüce Allah’ın lale ve peygamberimizin gül ile özdeşleşmiş olmasındandır.

Karanfil.

Karanfil çiçeği de lâle gibi millî çiçeklerimizden biri olmuştur. Eski tarihi kaynak eserlerde karanfilin stilize edilmiş örnekleri bulunmaktadır. Selçuklu taş ve çini eserlerinde, dokumalarda, kumaşlarda karanfil sembolünün kullanıldığı görülmektedir. Karanfilin asıl menşeyinin Asya ve Anadolu olduğu bilinmektedir (Ünver, s. 5). Anadolu el sanatlarında cennet sembolü olarak kullanılmıştır. Karanfil sevgi, içtenlik, öz saygı ve güzelliği sembolize etmektedir. Kokusu ve renginden dolayı sevilen bir çiçektir. Bitkisel süslemelerde çok fazla kullanılmıştır (Olguner, 2011, s. 95).

Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde yer alan karanfil çiçeği, Allah’ın evine giden hacı adayını samimiyetle, içtenlikle ve saygı duyarak ibadetini yapıp evine döndüğünde aynı güzel hâllerini devam ettirmesi, hacı olmanın bilincinde kalmasını hatırlatmaktadır.

Ağaç.

Dünyanın farklı bölgelerinde farklı toplum, kültür ve inanışlarında ağaç sembolü kutsal sayılmıştır. En eski çağlardan bu yana Türk topluluklarında ağacın ve bazı ağaç türlerinin kutsal olduğuna inanılmaktadır. Türk sosyal yaşamında önemli bir yere sahip olan ağaç, mevsimden mevsime kendisini yenilemesinden dolayı Türk inanışlarında hayatın ve sonsuzluğun sembolü

olmuştur. Tasavvufi manada ağaç, İslam dinini temsil eden bir olgudur. Niyazi Mısri “insân-ı kâmil ağacının dalına, yani hakiki bir dervişe tutunan kişi kendi hakikatinin sırrının meyvesini yiyecektir” der. Niyazi Mısri’ye göre, yapraklar mahlûkatı, meyveler peygamberleri, ağacın tamamı ise Hz. Muhammed’i temsil etmektedir (Arslan, 2014, s. 61). Kuran, Tevrat ve İncil’de cennette akan dört ırmaktan söz edilmektedir. Irmakların kaynağının hayat ağacından doğduğuna inanılmaktadır (Gezgin, 2007, s. 66). Kozmik ağaç, dünya ağacı, hayat ağacı birçok kültürde görülmektedir. Kozmik ağacın, öteki âlem, yeryüzü ve cenneti bir arada tutan bağ olduğuna inanılmaktadır. Büyüme, ölüm, yeniden hayat bulmayı ve ölümsüzlüğün sembolü olmuştur. Ağaç, meyvelerinden dolayı toprak anayı, doğurganlığı, bereketi simgelemektedir. (Wilkinson, 2021, s. 97). Türk mitolojisinde ağaç motifi öteki âlemde yaşam ağacını temsil etmektedir. Ağacın her bir yaprağının yeryüzündeki bir insana tekâmül ettiğine inanılmaktadır. Bu ağacın sararıp solan ve dalından düşen yaprakları yeryüzünde temsil ettiği insanın yaşam süresinin dolduğuna ve hayata veda edeceği inancı hâkimdir (Gezgin, 2007, s. 67). Anadolu’da mimariye bağlı süslemelerde, sanatın her alanında ağaç motifinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Şanlıurfa hac kapısı süslemelerinde resmedilen Servi ağacı, uzun boyu ve düzgünlüğüyle, gök Tanrı’ya giden yol ve sonsuzluğu sembolize etmektedir (Alptekin, 2007, s. 36). Her mevsim yeşil kalabilen bir ağaç türüdür. Arapça “Allah” yazılışının ilk harfi olan “Elif”e benzetilmiştir. Ölümün simgesi olarak kabul edilen servi ağacı, daha çok mezarlıklara dikilmektedir. Mezarlıklara dikilen bu ağaç cinsi, sahip olduğu reçine kokusundan dolayı mezarlıktaki ölümlerden gelen kokuları azalttığı için tercih edildiği düşünülmektedir. Servi ağacıyla birlikte mezardaki ruhlarının göğe ulaşacağına inanılmıştır (Şekil 189). Ölümü ve öldükten sonraki hayatı hatırlatması amacıyla süsleme unsuru olarak birçok alanda sembolik olarak kullanılmıştır (Ayhan, 2016, s. 225)

Şekil 189

Erzurum-Yakutiye, Gürcü Mehmet Paşa Camii (1648) avlusundaki mezar taşında servi ağacının sembolik olarak kullanımı

(Tok, 2024)

Hurma ağacı, Arap yarımadasında bolca yetişen ağaç türlerinden biridir. Hurma meyvesi, İslam dünyası tarafından kutsal kabul edilmektedir. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Meryem suresi 23. ve 25. ayetlerde Hz. Meryem'in İsa peygambere doğum yaparken bir hurma ağacının dalına tutunduğu ve İsa peygamber doğarken üzerine hurma meyvelerinin döküldüğü anlatılmaktadır. Zenginliğin ve bereketin simgesi olarak gösterilen hurma özellikle Müslümanlar tarafından Ramazan ayında iftar vaktinde tüketilmektedir (Gezgin, 2007, s. 73).

Arapça kökenli olan "Bereket" sözcüğü; bolluk, mutluluk, Tanrı armağanı gibi manaları ifade etmektedir.

Türklerde, hurma bereket sembolü olarak kullanılmıştır. İslamiyet'te hurma ağacı, cennete özgü ağaçlar arasında yer almaktadır. Hurma, ölümle yaşam arasında bir köprü gibi düşünülmüş ve sonsuz yaşamın sembolü olmuştur (Gültekin, 2008, s. 11-13).

Kutsal topraklarda yetişen huzuru, bereketi anlatan hurma ağacı ile öldükten sonraki yaşamı, Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan servi ağacının Şanlıurfa hac kapılarında süsleme unsuru olarak çok fazla kullanıldığı görülmektedir.

Geometrik formlar.

Geometrik şekiller ile oluşturulan motifler, Türk süsleme sanatında, özellikle Selçuklu döneminde süsleme unsuru olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Daire, kare, dikdörtgen

üçgen, yıldız, poligon gibi geometrik formlar bazen tek başına bazen de bu formların birleşmesi ile yeni bir kompozisyona dönüştürülmüştür. Geometrik kompozisyonlar süslemenin önemli elemanlarından sayılmaktadır. Evrenin sonsuzluğunu simgeleyen göstergelerdir (Ersoy, 1988, s. 20). Geometrik kompozisyonları oluşturan temel şekillere farklı anlamlar yüklenmiştir. Daire ve küre, gök ile ilgili kavramlar ile ilişkilendirilmiştir. Hareketin, zamanın, adaletin ve hakkaniyetin sembolü olmuştur (Çaycı, 2017, s. 61). İslam tasavvufunda en çok kullanılan şekillerden biri daire formudur. Başlangıcın ve dönüşün makamı olarak kabul edilmiştir. Allah'tan gelip, tekrar Allah'a dönüşü ifade etmektedir. İbn Sina, yaşadığımız âlemin şeklinin küreye benzediği görüşünü savunmuştur. İslam kozmolojisi âlemin sürekli ve düzenli olarak dairesel bir hareket halinde olduğunu kabul etmektedir. Daire, İslami süslemede mükemmelliğin ve sonsuzluğun sembolüdür (Çaycı, 2017, s. 63-65). Türk mimarisinde kare yeryüzünü, daire gökyüzünü temsil etmektedir. Kare, yeryüzündeki dört unsurun (ateş, hava, su ve yer) sembolü olarak da kullanılmaktadır. Tabiattaki bazı ifadeler dört sayısı ile anlam kazanmıştır. Kare ve dört benzer anlamlar taşımaktadır. Dört mevsim, dört yön, cennette akan dört ırmak, İslamiyet'te dört halife bu anlamlara örnek teşkil etmektedir (Çaycı, 2017, s. 66-69). Üçgen formu, tanrı, evren, insan arasındaki bağlantı ve ahengi sağlamaktadır. Dikdörtgen, ilim, din, adalet ve hakikati ifade etmiş, sekizgen, sonsuzluğun sembolü olmuştur. Türk- İslam sanatında kullanılan geometrik süslemeler farklı teknik ve malzemelerle mimariden, el sanatlarına, tezhipten, minyatüre sanatın her alanında süsleme elemanı olarak uygulanmıştır (Eryılmaz & Selimgil, 2021, s. 240-243).

Şanlıurfa hac kapısı süslemelerinde “Allah” lafzı ve “Muhammed” isminin geometrik formlar üzerine yazılması Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğunun göstergesidir. Evrenin sahibinin Allah olduğu inancı daire formu ile hac kapı süslemelerinde anlatılmaktadır. Kuran, Allah'ın kelamı, sözüdür. Şanlıurfa hac kapılarında Kuran ayetlerinin kare ve dikdörtgen formlar içerisinde yazılması Allah'ın ilmini, adaletini, hakikatini ve varlığının sonsuz olduğunun sembolü olarak kullanılmıştır.

Yazı, Kâbe.

Resim, insanoğlunun ilk anlatım aracı olmuştur. Eski çağlardan bu yana insan, duygu ve düşüncelerini mağara duvarlarına, kaya, taş üzerine basit resimler, semboller çizerek anlatmaya çalışmıştır. İnsanın uzun süren bu çabalarının sonucunda basit çizimler zamanla sembolik biçimlere ve harf dizelerine dönüştürülerek alfabeyi oluşturmuşlardır. Yazı, bu yönü ile insanoğlunun ortak yapıtı olmuştur. Türkler, İslamiyet'ten önce Göktürk ve Uygur alfabesini kullanmışlardır (Alp, 2009, s. 58-59). Onuncu yüzyıldan itibaren Müslümanlığı benimseyen Türkler, Kuran ile birlikte Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Kuran'ın bir sanat eseri

olarak yazılması ilk olarak İstanbul’da Türkler ile gerçekleşmiştir. Arap sülüs ve celileri kûfi yazı gibi bir süsleme sanatı durumunda iken Türklerin çalışmalarıyla yazının kendisi bir sanat derecesine ulaşmıştır. Yazı başlı başına bir sanat eserine dönüşmüş, kullanıldığı yere ayrı bir mana ve dekoratif zenginlik katmıştır (Aslanapa, 1989, s. 387-391). İslam dünyasında kullanılan hüsn-i hat görsel sanatların en asili ve Kur’anı yazmak kutsal sanat olarak Allah’ın kelimasını görünür kılmayı temsil etmektedir. Arapça güzel yazı olan Kaligrafi kendi içinde bile bitmez tükenmez bir süsleme imkânı barındırmaktadır. Arap alfabesi sağdan sola doğru yazılmaktadır. Burada ki mana kalpte olanın tekrar kalbe doğru aktığı izahı ile açıklanabilmektedir (Burckhardt, 2019, s.154-156).

Hz. Ali’nin bulmuş olduğu “Kufi” yazı tekniği daha sonradan gelişip, zenginleşerek hat sanatının ve birçok yazı süsleme tekniğinin temelini oluşturmuştur. Osmanlı döneminde kullanılan “Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhani, Tevki, Rika, Talik, Makılı” gibi yazı teknikleri sivil ve dini mimari yapılarda süsleme elemanı olarak kullanılmıştır (Kardeşlik, vb., 2021, s. 532). On dokuzuncu yüzyıldan bu yana Osmanlılarda Sülüs ve Talik yazının büyük ve iri şekilde yazımı geliştirilmiştir. Kur’an’dan ayetler, hadisler, güzel ve özlü sözler bu teknik ile levhalara yazılıp, mekânlara asılması yaygınlaşmıştır. Celi yazıların genellikle dikdörtgen, kare, daire ve üçgen formlar içerisinde kompozisyonlarının tasarlandığı görülmüştür. Müslümanların camilerinde, ibadet mekânlarında genellikle daire, bazen de altıgen geometrik formunda levhalar üzerine “Allah” lafzının yanına “Muhammed” isminin yazılıp asılması Müslüman halk arasında gelenek hâline gelmiştir (Taşkale & Gündüz, 2020, s.72). Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s)’in isimlerinin yazılıp, okunmasının mahşerde şefaati sebebi olacağına inanılmaktadır. Hz. Ali’den rivayet olunan hadis-i şerifte Hz. Peygamberimizin isim ve sıfatlarını okuyan, evinde bulunduran kimselerin her türlü kazadan, beladan, hastalık ve sıkıntılardan uzak kalacağı, korunacağı belirtilmiştir (Taşkale & Gündüz, 2020, s. 66).

Şanlıurfa hac kapısı süslemelerinin genelinde geometrik formlar içerisine “Allah” lafzı, “Muhammed” ismi,

Besmele, “Bismillahirrahmanirrahim (Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla, esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla)” yazılmıştır. Hz. Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s) besmele ile başlanmayan işlerin bereketsiz ve neticesiz kalacağını belirtmiştir. Müslümanlar arasında gerek sözlü olarak gerekse yazıda Besmele-i şerif çok fazla kullanılmaktadır (Derman & Uzun, 1992, s. 532-537).

Mâşallah, “Daha çok beğenme duygusunu anlatmak üzere kullanılan bir tabirdir.” “Allah dileyince her şey olur” mânasına da gelmektedir. Hoşa giden bir şeyin görülmesi

durumunda nazardan korunması amacıyla, “Ne güzel, Allah kötü bakışlardan saklasın” anlamında “Mâşallah” sözü Müslümanlar arasında sıklıkla kullanılmaktadır (Yaşaroğlu, 2003, s. 104-105).

Kelime-i Tevhid, “İman esaslarının özünü ifade eden cümle için kullanılan bir tabirdir.”. Kelime-i tevhid “lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah” cümlelerinden ibaret olup “Allah’tan başka tanrı yoktur, Muhammed Allah’ın elçisidir”. İslam dininin özünü oluşturan iki temel üzerine kurulmuştur (Arpaguş, 2022, s. 214-215).

Fâtiha Sûresi, “Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresi” dir. Fâtiha “açmak, açıklığa kavuşturmak, sıkıntı ve meşakkati gidermek, başlamak” anlamındaki feth kökünden türemiştir. Fâtiha suresi, hamdin âlemlerin rabbi Allah’a ait ve mahsus olduğunu bildiren âyetle başlamaktadır. Allah ile kul arasındaki ilişkinin mahiyetini ortaya koymaktadır. Allah ile insan arasında bir tür sözleşme ve antlaşma olarak da değerlendirilebilmektedir. Fâtiha suresi, insanı sağlam bir imanla yaratıcıya yöneltmektedir (Işık, 1995, s. 252-254).

Âyetü’l-Kürsî, “Bakara sûresinin tevhid akîdesini anlatan 255. âyetinin adı. Adını, âyetin içinde geçen ve “taht, hükümlerlik, ilim, kudret” gibi mânalara gelen kürsî kelimesinden almıştır”. Hz. Peygamber hadisi şerifte bildirdiğine göre; “Kur’an’da en büyük âyetin Âyetü’l-kürsî olduğunu, yatağına girerken onu okuyan kimseyi Allah’ın koruyacağını ve şeytanın ona yaklaşamayacağını” bildirmiştir. Rivayet tefsirlerinde yer alan bazı hadislerde de “Âyetü’l-kürsî’yi okuyana Allah’ın hemen bir melek göndereceği, ertesi güne kadar bu meleğin onun iyiliklerini yazacağı ve kötülüklerini sileceği, farz namazların arkasından onu okuyanın da öldüğü zaman cennete gireceği ifade edilmiştir”(Çetin, 1991, s. 244-245).

Feth sûresi ilk âyeti, “İnnâ fetahnâ leke fethan mubînâ”, “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik”. Arapça’da feth, “açma, yol gösterme, hüküm verme, galibiyet ve zafere ulaştırma” anlamlarına gelmektedir. Hz. Peygamberimizin hadislerinden, Kur’an-ı Kerîm’den de anlaşılacağı üzere buradaki feth sadece maddi yönden değildir. Kalbi ve akli İslâm gerçeğine açmak ve insanın kalbine, aklına ulaşmayı sağlayacak ortamı hazırlamak manasına gelmektedir (Fayda, 1995, s. 467-470).

Hûd Suresi’nin 88. Ayetinde geçen “Ve ma tevfiķi illa billah”, “Başarmam Allah’ın yardımına bağlıdır”. Surenin faziletine dair Abdullah b. Rebâh’tan, “Cuma günü Hûd suresini okuyunuz” mealinde bir hadis rivayet edilmiştir. Hûd suresini okuyan kişi kıyamet gününde saadete erenlerden olacaktır” anlamında hadislerin olduğu rivayet edilmiştir (Eroğlu, 1998, s. 281-282).

Şanlıurfa hac süslemelerinde ayrıca nazar duası, Esmâ-ül Hüsna'dan isimlerin yazıldığı da görülmüştür.

Şanlıurfa'da kutsal Hz. İbrahim makamı içerisinde yer alan Mevlid-i Halil Külliyesinde 18-19. yüzyıla ait Surre Alayı törenlerinde kullanılan ipek sancaklar bulunmuştur (Şekil 119). 170x160 cm. ölçüsünde ki sancak üzerinde “Allah lafzı, Muhammed ismi, dört halife ile Hasan, Hüseyin yazılmıştır. Orta kısımda Besmele-i şerif, Fetih süresinin 1. Ayeti (Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik), Saf suresinin 13. Ayeti (Allahtan gelen yardım ve fetih zaferini müminlere müjdele), sancağın kenarı beyaz bez bordür üzerine Âyetü'l-Kürsî” yazılmıştır (Kardeşlik, vb., 2021, s. 498). Hac törenlerinde kullanılan sancak üzerinde yer alan ayet ve isimler Şanlıurfa hac kapısı süslemelerinde yer alan ayet ve dualarla benzerlik göstermektedir.

Şekil 190

Şanlıurfa'da kutsal Hz.İbrahim makamı içerisinde yer alan Mevlid-i Halil Külliyesinde 18-19. yüzyıla ait Surre Alayı törenlerinde kullanılan ipek sancak

(Şanlıurfa Vakıf Medeniyeti, 2021)

Sözlükte geometrik şekillerden “küp” anlamına gelen Kâbe, Mekke’de Mescid-i Haram adıyla bilinen Camii’nin ortasında yer almaktadır. Yerden yüksekliği yaklaşık olarak 13 metre, eni ise 11-12 metre olan taştan yapılmış küp şeklinde bir binadır. Kâbe, Beytullah (Allah’ın evi) isminin dışında Kur’an-ı Kerim’de “el-beytü’l- haram (saygı duyulan ev), el-beytü’l-muharrem (saygın kılınmış ev), el-beytü’l- atîk (eski ev), el-beytü’l- ma’mûr (imar edilmiş ev), el-beyt (ev) adlarıyla da zikredilmektedir (Karagöz, vb., 2006, s. 229). “Allah’ın evi” olarak ifade edilen Kâbe, bu meteforda varlık tarzı açısından en uzakta (müteal, aşkın, transcendent) olanın (Allah), en yakına gelmesi, buna karşılık en yakında olanın (Allah) aynı anda hâlâ en uzakta kalması ‘Beytullah’ın mukaddes oluşunun en belirgin anlamıdır (Tatar, 2017, s. 18). Kutsallaşmış her mekan, öteki dünyaya, aşkın olana doğru bir açılımı temsil etmektedir (Tacou,

2000, s. 145). Kâbe Adem (a.s) tarafından yapılan, Hz. İbrahim ve İsmail (a.s) tarafından yenilenen, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s) tarafından dünyanın merkezine, kalbine dikilen bir sancaktır. Kâbe tevhidtir, birliktir. Yeryüzündeki ilk ibadet mekanıdır. Müslüman namazında, kurbanında, duasında, yatışında ve ölünce mezarında yüzünü Kabe'ye dönmektedir. Kabe, tek ilaha ibadet, tek Resule iman ve tek kıbleye yönelişin olduğu kutlu evdir (Güneş, 2012, s. 47). Kâbe'nin örtüsü önceleri beyaz dîbâ denilen ipekten kumaştan yapılmıştır. Daha sonraları sarı ve yeşil renk son olarak siyah ipek kumaştan örtü kullanılmıştır (Şekil 189). Kâbe örtüsünün ortasında Nitak-ı Kabe , yani dört parçadan oluşan her bir parçası Kâbe'nin bir yüzüne mahsus olan Kâbe kuşağı bulunmaktadır (Uzunçarşılı, 2021, s. 64-67). Kâbe, mimârî açıdan bir sanat harikası değildir. Ancak manası itibariyle yüksek bir konuma sahiptir. Kâbe'nin tam olarak herhangi bir yöne bakmaması ve bütün yönleri “bir”e indirmesi Allah'ın yön ve ona benzer maddî özelliklerden uzak bulunduğunu, O'nun varlığının zaman ve mekândan münezzehe olduğunu vurgulamaktadır. Kâbe Allah tarafından dokunulmaz ve kutsal ilan edilmiştir. Kâbe tevhidin, yüceliğin, kulluğun, her türlü nefsanî istek ve arzulardan uzak olarak Allah'a yönelmenin ve onun misafiri olmanın dini sembolüdür (Yaşaroğlu, 2023, s. 526).

Şekil 191

Siyah Kâbe örtüsü ve üzerindeki Nitak-ı Kâbe (Kâbe kuşağı)

(Küçük, 2024)

Kâbe nasıl ki dünyanın merkezinde yer alıyorsa Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde de yapıldığı teknik fark etmeksizin Kâbe tasviri süslemenin tam ortasına, merkezine konumlandırılmıştır. Hac ibadeti sırasında daire şeklinde Kâbe'nin etrafını tavaf eden Müslümanların sembolik olarak gösterimi Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde Kâbe'nin daire ya da benzer formlar içerisinde resmedilmesinin nedeni olabilmektedir. Dört köşeli levha ortasına yerleştirilen Kâbe tasviri, bütün yönlerin kıblesi konumundadır. Hacdən döndükten sonra kutsal mekânın, mukaddes yolculuğun izlerini evinin sokak kapısının üzerinde görünür kılan kişi, dünyanın iki kapılı bir han olduğunu, dünyanın geçiciliğini bu kapıdan geçtikten sonra asıl ebedi hayat kapısından geçilecek olduğunu hatırlatmaktadır. Bu tarz süslemeler, halk arasında

hacı evi olduğuna dair bir göstergeye dönüşmüştür. Dolayısıyla bakan kişide dini ve manevi duygular uyandırmaktadır.

Abdurrahman Birden

Eski bir hac kapı süsleme ustası olan Abdurrahman Birden'in hayatı, sanatçı kişiliği ve yapmış olduğu çalışmalarından bazı örnek eserlere tezimizin üçüncü bölümünde yer verilmiştir.

Sanatçı Abdurrahman Birden, çocukluğundan, günümüze kadar hiçbir sanat eğitimi almadan kendine özgü üslubu ile Şanlıurfa kültürünün zenginliklerini tanıtmayı amaç edinmiş ve bu alanda başarılı çalışmalara imza atmıştır. Sanatçı Abdurrahman Birden'in yapmış olduğu çalışmalar incelendiğinde temel konuların ve bakış açısı aynı kalmış fakat kendine has üslubu gelişip, zenginleşmiştir. Sanatçının çalışmalarında Urfa kültürünü, geleneklerini, günlük yaşantılarını, geçim kaynağını, tarihi yapılarını, önemli şahsiyetlerini ve efsanelerini kâğıda, tuvale gerçekçi bir biçimde yansıttığı görülmüştür.

Sanatçı Abdurrahman Birden, sanat eğitimi almamış olmasına rağmen doğuştan var olan yeteneği ve içten gelen duyguları ile önemli eserler ortaya çıkarmıştır. Başarılı olması güçlü bir gözlem yeteneği ve titiz çalışmasının sonucudur. Sanatçımız üslup anlayışını korumuş olsa da farklı alanlarda farklı tekniklerle çalışmalar hazırlamıştır. Tezimizde bu alanlar ve teknikler ile yapmış olduğu çalışmalarına örnek teşkil etmesi açısından sadece birkaçına yer verilmiştir. Yer verdiğimiz eserler incelendiğinde sanatçının yeteneği ve sanatçı kimliğini kanıtlamak için yeterli olacağı düşünülmektedir. Sanat Tarihçi Sayın Kürkçüoğlu'nun vermiş olduğu tarihi bilgiler ışığında yapmış olduğu yağlıboya tabloları birer belge niteliği taşımaktadır. Tablolarında dönemin giyim kuşamı, sivil ve dini mimariler, kullanılan motifler, figürlerdeki detaylar bizlere resmedilen dönem hakkında fikir edinilebilmemizi sağlamaktadır. “Avlanan Amazonlar Mozaïği”, “Kadim Harran Kenti” ve “Göbeklitepe’ de Yaşam” adlı yağlıboya tabloları yazılı ve görsel basında yer almış, sanat ve kültür dergilerinde sanatçı ve çalışmalarına yer verilmiştir. Böylece sanatçımız çalışmaları ile Şanlıurfa'nın tarihi ve kültürel turizminin tanıtımına katkı sağlamıştır.

Mütevazı, sakın ve çok fazla ön planda olmayı sevmeyen sanatçımız, uzun yıllar sanat ile iç içe olmuş, birçok eser üretmiştir. Sanat ile ilgili araştırmalar yapmayı bir tablodan sıkıldığında bir diğerine geçerek farklı çalışmalar denemekten yorulmamıştır. Fotoğrafa bakarak yapmış olduğu portre çalışmalarında kişilerin birebir yüz hatlarını ve bakışlarındaki ifadeyi tam olarak tuvale yansıttığı görülmektedir. Sanatı okullardan, yazılı kurallardan öğrenmediği halde böylesine başarılı çalışmalar ortaya çıkarması sanatçının ne kadar yetenekli olduğunun göstergesidir.

Resim alanında hâlâ çalışmalar yapan sanatçımız, grafik alanında çalışmalar yapmayı bırakmıştır. Günümüzde teknolojik gelişmeler hayatımızın her alanında hızlı değişimlere yol açmaktadır. Bu değişim ve dönüşümlerden sanat alanı da büyük ölçüde etkilenmiştir. Teknolojiyi takip etmek, ayak uydurmak için yaşının ilerlemiş olduğunu düşünse de görsel algısı, çalışkanlığı ve sabırlı kişiliğiyle gerekli imkânlar sağlanmış olsaydı sanatçımızın farklı ve yeni çalışmalar üretebilecek kabiliyeti olduğu anlaşılmıştır. Kendisine anlatılanları hayalinde canlandırarak resmeden Abdurrahman Birden, kendi özünden de bir şeyler katarak resmetmesi onun çalışmalarına değer kazandırmıştır. Renk bilgisi, ışık-gölge etkisini bilinçli olarak değil çevresini gözlemleyerek, kendi algısıyla çalışmalarına uygulamıştır. Yaşadığı, duyduğu, gördüğü hikâyeleri kendine özgü üslubuyla tasarıma dönüştürmüştür. Yapmış olduğu eserlerin hemen hepsinde yaşamış olduğu şehrin geleneklerinin köklü izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla çalışmalarıyla bizlere geçmişimizi öğreten, hatırlatan bir köprü görevi üstlenmiştir.

SONUÇ

Kökenleri arkaik düşüncelere kadar uzanan, tarihsel süreç içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılan semboller, yaşamın vazgeçilmez birer parçası olmuşlardır. Mağara ve kaya duvarına çizilen görsel iletişimin ilk örnekleri sayılan hayvan figürleri tabiat ile iç içe olan ilk insanın sembollerinde ay, güneş, yıldız, bitki, hayvan, ateş, su, dağ gibi tabiatta gördükleri nesneleri dinsel, ruhsal ve mistik konular etrafında geliştirip dünyalarını anlamlandıran göstergeler olarak kullandıkları görülmüştür.

Göstergeler kültürlerin geleneklerinde, törenlerinde, ritüellerinde karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca farklı medeniyetlere, kültürlere ve dini inanışlara ev sahipliği yapan Şanlıurfa ilimizde hac geleneklerinden biri olan hac kapı süslemelerinde kullanılan göstergelerin bu topraklarda yaşamış toplumların kültürlerinden, inançlarından etkilenerek zaman içinde değişime uğradığı fakat yüklendikleri anlam ve verilmek istenen mesajın aynı kaldığı anlaşılmıştır.

Şanlıurfa hac kapı süslemelerinde özellikle Orta Asya'dan gelerek Anadolu'ya yerleşen Türklerin, Kıvrık Dal ve Kozmoloji üslup özelliklerinin etkileri görülmüştür. Bu etkinin hac kapılarında görülmesinin nedeni üslubu oluşturan kaynakların inanç ve yaşamın her anında inancın etkisinin olmasıdır. Daha önceleri Budist, Maniheizm ve Gök tanrı inancını benimseyen Türkler, Müslüman olduktan sonra bu inançlarında edindikleri gelenek ve kültürü İslam inancının gereklerine ters düşmeyecek şekilde devam ettirip yaşatmışlardır.

Araştırma konumuz Şanlıurfa hac kapıları olduğu için Şanlıurfa hac kapı süslemesinin en eski örneğinin gravür çizimi George Percy Badger'in Badger "The Nestorians and their Rituals 1842-1844" adlı 1852 yılında yayınlanan eserinde yer almaktadır. Bu örnekte hac kapısı süslemelerinde yer alan figür ve sembollerin Türk sanatının sivil ve dini mimarisinde, mezar taşlarında, halı, dokuma ve el sanatlarında sıklıkla kullanılan sembol ve figürlerle aynı oldukları görülmüştür.

Bu çalışmada hac kapılarında yer alan göstergelerin niçin kullanıldıkları ve taşıdıkları anlamlar araştırıldığında İslam dininin kabulünden sonra yazınında süsleme unsuru olarak kullanmaya başlanması, hac kapılarında yer alan Kur'an- Kerimden ayet ve duaların mealleri okunduğunda benzer anlamlar içerdiği bilgisine ulaşılmıştır. Örneğin, birçok kültürde bereket anlamına gelen hurma ağacı, besmele-i şerif ile başlanan her işin bereketli olacağı hadisi şerifi ile benzer anlamlar taşımaktadır. Türk sanatının kozmoloji üslubunda kullanılan daire,

Şanlıurfa hac kapılarında daire üzerine “Allah” lafzı yazılarak evreni ve evrenin yüce sahibi olarak gösterilmiştir.

Hac yolculuğunun kutsal olduğuna inanan ve maddi olarak durumu iyi olan Müslümanlar hayatlarında yaşadıkları bu zorlu ve kutsal yolculuğu sağ salim tamamlayıp evlerine döndükleri için “Allah’ın yardımıyla başardım.” Galibiyet ve zafere ulaşma” mealine karşılık gelen ayetleri hac kapılarında kullanmışlardır. Gitmek isteyip de gidemeyenlerin nazarlarından korunmak düşüncesi ile göz sembolü yaptıkları daha sonra göz sembolü yerine nazar ayetlerinin kullanıldığı anlaşılmıştır.

İnsan varoluşundan bu yana doğası gereği sembollerle, görünmeyeni görünür kılmaya çalışmış ve bunlara kutsallık atfetmiştir. İslam dininin göstergeleri çok fazladır. Bu simge ve sembollere duyulan saygı bilinçli bir ümmet olmaya, Müslüman kimliği en iyi şekilde yaşamaya vesiledir. Kâbe dil, kültür fark etmeksizin Müslümanların bulunduğu İslam dininin merkezidir. İçerisinde çok fazla sembolik davranış bulunduran ibadetlerde amaç, Allah’ın rızasını kazanmak ve Ona gerçek kul olmaktır. Yaratılışımızın asıl gayesini kavramaktır. Evrensel iletişim aracı olarak kabul edilen sembolizm ile insanlar geçmişten günümüze kadar Mutlak ve sonsuz olan yaratıcıyı görünür kılmaya ve Onu anlatmaya çalışmışlardır. Soyut olanı çeşitli şekillerle ve süslemelerle somut olana dönüştürmüşlerdir. Bunun sonucunda da sanat dinin birer anlatım aracı, göstergesi durumuna gelmektedir. Kapı bir yerden bir yere geçiştir. Hacca gidenin evinin kapısını süslemesi dünya hayatından ahirete geçişi, ona bakanların ise zihninde öteki âleme ait imgeleri oluşturmaktadır. Hac kapıları, sonlu olandan sonsuza varışın sembolüdür. Bu kapıların süslenmesindeki amaç, Kutsal mekândan gelen hacının kutsal olan ile aralarındaki bağı devam ettirmesidir. Ebedi saadete ulaşan insanın günahlarından arınarak cennet kapısından geçişinin göstergesi olarak yapılmıştır.

İslam şehirlerinin en önemli özelliklerinden biride şehrin mahallelere ayrılmasıdır. Tarih boyunca farklı kültürlerle ve dini inanışlara ev sahipliği yapan Urfa’da toplumu oluşturan halkın, köken ve dini farklılıkları bu ayrımı bu bölünmeyi belki de mecbur kılmaktadır. Fakat Şanlıurfa hac kapı süslemelerinin bu ayrımı yapmak için kullanılmadığı araştırmamız sonucunda anlaşılmıştır.

Eskiden bin bir zorlukla gidilen hacca, günümüzde uçaklarla çok kısa bir sürede gidilmekte ve artık hac kapıları da eskisi gibi yapılmamaktadır. Eski bir hac kapı süsleme ustası olan Şanlıurfalı resim ve grafik sanatçısı Abdurrahman Birden kültürel zenginliklerimizin ve geleneklerimizin devam etmesi için 79 yaşında olmasına rağmen sanatıyla, yapmış olduğu çalışmalarla bunları genç kuşaklara aktarmak, tuvalerde de olsa yaşatmak için üretmeye devam etmektedir.

Günümüze ulaşan maneviyat yüklü, derin izler taşıyan hac kapılarının gelecek nesillere ulaşması için gerekli çalışmaların yapılması, Sanat eğitimi almadan Şanlıurfa'nın tanıtımına çalışmalarıyla katkı sağlayan bu işi maddi olarak değil manevi olarak üstlenen sanatçımıza, eserlerine sahip çıkmak, onlara olan saygımızın birer göstergesi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (1993). "Dinlerde Hac İbadeti". *Diyanet Aylık Dergi*, 29.
- Akbıyık, M. (2014). *Şanlıurfa ilinin turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler* (Tez No. 366785). [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akgündüz, M. (2005). Surre-İ Hümâyûn geleneği ve İslâm toplumunu kaynaştırmadaki rolü. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII, ss.107-114.
- Akıl, S. (2002). *Şanlıurfa uygarlığın doğduğu şehir- "Şanlıurfa yemek geleneği"*. Ankara: Şurkav.
- Akkoyunlu, Z. (1989). *Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Alp, K. Ö. (2009). *Orta Asya'dan Anadolu'ya kültürel sembollere giriş*. Ankara: Eflatun.
- Alptekin, A. B. , (2007). Türk halk hikâyelerinde ağaç motifi üzerine. *Millî Folklor*, Yıl 19, Sayı, 76. s. 36.
- Arıkan, A. (2008). *Grafik tasarımda görsel algı*. Konya: Eğitim Akademi.
- Arslan, S. (2014). Türklerde ağaç kültü ve hayat ağacı. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* Cilt: 1 Sayı: 1. s. 61.
- Aslan, A. (2017). Hz. İbrahim'in Ur-Kaşdim'de (Şanlıurfa) doğumu ve Harran'daki tevhid mücadelesi. *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa-1*. Şanlıurfa: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi.
- Aslanapa, O. (1972). *Türk Sanatı*. İstanbul: Meb.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi.
- Ayhan, G. (2016). Birgi Karaoğlu Camii'nin vaaz kürsüsü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 39, ss. 215-239.
- Becer, E. (2015). *İletişim ve grafik tasarım*. Dost.
- Bektaşoğlu, M. (2008). *Anadolu'da Türk İslam sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Berkli, Y. (2011). *Türk Sanatında Avrasya üslubunun evreleri (Avrupa ve İslam sanatına etkileri)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Berkli, Y. (2014). Kosova Halveti Osman Baba Tekkesinde bulunan figür ve sembollerin Türk sanatı ve kültürü içerisindeki anlam ve önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 61-88.
- Bozkuş, Y. (2023). İngiliz seyyah Buckingham'ın Travels in Mesopotamia adlı eserinde XIX. yüzyıl başlarında Birecik ve Urfa. *DTCF Dergisi*, 63 (1), 46-79.
- Burckhardt, T. (2019). *Doğu'da ve batı'da kutsal sanat- sanatın ilkeleri ve yöntemleri*. (T. Uluç, Çev.) İnsan.
- Büyükparmaksız, M. A., & Ermiş, Y., (2022). Thalassa, Aphrodite'nin doğuşu, avlanan amazonlar ve Germanicia Mozaiklerinin göstergebilimsel analizi. *ODÜSOBİAD* 12 (1), 43-70, Doi: 10.48146/odusobiad.1033044.
- Cesur, K. (2007). Haccın fikhî boyutu. *Din ve Hayat -TDV- İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 3.
- Çam, N. (1997). *İslam'da sanat sanatta İslam*. Ankara: Akçağ.
- Çaycı, A. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Konya: Palet.

- Çetin, M. (1991). Âyetü'l-Kürsî. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 244-245), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çiçek, M., (2014), “Dilbilim / Göstergebilim Ayrımında Gösterge Türleri Üzerine”, İletişim Araştırmalarında Göstergebilim (Ed.: Ahmet Güneş), ISBN 978-605-337-024-6, s.209-238, İstanbul: Literatürk,
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı.
- Demircan, A. (2011). Peygamberlerin atası Hz. İbrahim. *Şanlıurfa Kültür ve Turizm Dergisi*, 4 (11), s. 19.
- Derman, M. U., & Uzun, M. İ. (1992). Besmele. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 5, ss. 532-537), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erçetin, S. (2020). Geleneksel Urfa evlerinde çıkma. *Akdeniz Sanat Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 26. s.154.
- Eroğlu, M. (1998). Hûd Sûresi. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 18, ss. 281-282), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ersoy, A. (1988). *Türk tezhip sanatı*. Ak yayınların Türk Süsleme Sanatları Serisi 14-4.
- Erul, B. & Keleş, E. (2012). *Haccı anlamak*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Eryılmaz, H. İ., & Selimgil, B. (2021). İslam eserlerinde kullanılan kare tabanlı geometrik desenlerin çözümlenmesine yönelik yeni bir yaklaşım. *DEÜİFD LIII*, ss. 237-286.
- Fayda, M. (1995). Fetih. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 12, ss. 467-470), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gayberi, Ş. İ., & Dalkılıç, N. (2021). Geleneksel Urfa evlerinin ahşap tavan yapım teknikleri ve süslemeleri. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10 (2), 133-146.
- Güç, A. (2007). Harameyn. *Din ve Hayat –TDV- İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 3.
- Güler, E. & Kürkçüoğlu, S. (2002). Şanlıurfa’dan efsaneler. *Şanlıurfa uygarlığın doğduğu şehir*. Ankara: Şurkav.
- Güler, S. E. (2010). *Yabancı gezginlerin gözüyle Urfa bölgesi*. Ankara: Şurkav.
- Gültekin, R. E. (2008). Türklerde bereket sembolü olarak kullanılan meyve motifleri ve mimaride değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 3/5. s. 11-13.
- Gündüz, A. (2022). İbrâhim (a.s) ve ailesinin Urfa ile olan bağlantısı. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 265-293.
- Güneş, F. (2012). *Haccı Anlamak ve Yaşamak*. İstanbul: Nida.
- Güzel, A. (2013). Coğrafi özellikleri bakımından Anadolu şehirlerindeki geleneksel konutlar: şanlıurfa örneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/12, p. 569-590.
- Güzel, A. (2020). Şanlıurfa ili doğal coğrafya özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (71). s. 204.
- Harman, Ö. F. (1996). Hac. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 14, ss. 413-416), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Işık, E. (1995). Fâtîha Sûresi. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 12, ss. 252-254), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karagöz, İ. Keskin, M., & Altuntaş, H. (2006). *Hac ilmi hali*. Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Karahan, A. (2006). Nâbî. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 32, ss. 258-260), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karakaş, M. (2020). *Urfa'dan harameyn'e hicaz-name*. Haliliye Belediyesi.
- Kardeşlik, S. Palalı, M. A., & Arıcı, M. (2021). *Şanlıurfa vakıf medeniyeti - "kadim medeniyetin emanetleri teberrukat eşyaları"*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları-146.
- Kargılı, M. M. (2017). *Hac vekâletnameleri- Haremeyn- Hac- Mukaddese Yolculuk*. Sergi Kataloğu- 15, Ordu Büyükşehir Belediyesi.
- Kelpetin Arpağuş, H. (2022). Kelime-i Tevhid. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 25, ss. 214-215), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Keser, N. (2009). *Sanat sözlüğü*. Ankara: Ütopya.
- Kurtoğlu, M. (2010). Türkülerde ceylan imgesi. *Şanlıurfa Kültür ve Turizm Dergisi*, 3 (6). s. 28.
- Kürkçüoğlu, C. (1998). *Şanlıurfa İslam mimarisinde taş süsleme* (Tez No. 71925). [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi- Konya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kürkçüoğlu, C. (2002). Şanlıurfa'nın dünya inanç turizmindeki yeri. *Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir*. Ankara: Şurkav.
- Kürkçüoğlu, A. C. (2011). Alman araştırmacı Max Von Oppenheim'in objektifinden Urfa. *Şanlıurfa-Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi –Şurkav*, 4 (11), 31-32.
- Maraş, M. A. (2017). *Rüya şehir Urfa (Urfa şehrengizi)*. İstanbul: Kastaş.
- Mızrak, R. (2011). Urfa kapılarında inanç izleri: hacı kapıları. *Şanlıurfa Kültür ve Turizm Dergisi*, 4 (11). s. 20-24.
- Nehir, Y. (2022). Şanlıurfa Ulu Cami avlusunda bulunan St. Stephan Kilisesi'nden kalma sütun başlıkları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 11 (4), 493-508.
- Olguner, P. (2011). 18. yy ve 19. yy Türk işleme motiflerinde sembol dili ve sembolizm içerikli yeni yorumlar (Tez No. 304403). [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi -İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öksüzöğlu, O. (2004). *Şanlıurfa tarihinde din ve müzik olgusu karşılaştırmalı analiz* (Tez No. 143997). [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi- Afyon]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özarslan, S. (2017). Şeâir-i İslam'ın oluşumunda Hz. İbrâhim (a.s.) şeriatının rolü. *Diyanet İlmî Dergi*, 53 (2). s. 11-14.
- Özçelik, İ. (2018). Osmanlı kayıtlarına göre Urfa şehir merkezindeki yer isimlerine göre değerlendirmeler (mahalle, cami- mescit, tekke- zaviye, han, hamam, kapı ve vakıflar). *İslâm tarihinde ve medeniyetinde Şanlıurfa "Osmanlı belge ve kaynaklarında Urfa" IV*. Şanlıurfa büyükşehir belediyesi.
- Özfiliz, T. (2017). Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı Sembolizmi. *Academia-Accelerating the world's research*. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.
- Perkmen, S. & Öztürk, A. (2009). *Multimedya ve görsel tasarım*. İstanbul: Profil.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say.
- Şentürk, L. & Yazıcı, S. (2016). *İslam ilmi-hali*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Tacou, C. (2000). *Din ve fenomenoloji- Mircea Eliade'in eserlerine toplu bakış- kutsal mimari ve sembolizm*. (H. Köser, Çev.). İstanbul: İz.

- Taşkale, F., & Gündüz, H. (2020). “Hat ve tezhip sanatlarında Esmâü’ün-Nebî”. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, Ocak – Haziran. s. 64-72.
- Tatar, B. (2017). Kutsal mekân: fenomenolojik bir analiz. *Milel ve Nihal İnanc, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*. Cilt/ 14, Sayı/ 2. s. 18.
- Turan, A. N. (2012). *XVI. yüzyılda ruha (Urfa) sancağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uçar, T. (2016). *Görsel iletişim ve grafik tasarım*. İstanbul: İnkılâp.
- URL-1, kulturportali.gov.tr/göbeklitepe.
- URL-2, <https://www.ared.org.tr/ustalarimiz>.
- URL-3, <https://www.kuranvemeali.com/enbiya-suresi/68-ayeti-tefsiri>.
- URL-4, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/En'%C3%A2m-suresi/865/76-79-ayet-tefsiri>.
- URL-5, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Enbiy%C3%A2-suresi/2549/66-70-ayet-tefsiri>.
- URL-6, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1112/158-ayet-tefsiri>.
- URL-7, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Teg%C3%A2b%C3%BCn-suresi/5201/2-5-ayet-tefsiri>.
- URL-8, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/204/197-ayet-tefsiri>.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2021). *Mekke-i Mükerrreme emirleri*. Ankara: (3. Baskı). Türk Tarih Kurumu.
- Ünver, A. S. (1966). Çiçek tarihimizde Türk karanfilleri. *Türk Etnografya Dergisi* (59), ss. 5-12.
- Wilkinson, K. (2021). *Semboller ve işaretler*. (S. Toksoy, Çev.). İstanbul: Alfa
- Yaşaroğlu, K. (2023). İslam’da hac ibadetine fenomenolojik bir yaklaşım. *Ясауу университетінің хабаршысы. №1 (127). – Б. 519–529.* <https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.40>.
- Yaşaroğlu, M. K. (2003). Mâşallah. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 28, ss. 104-105), Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, H. (2023). Osmanlı Dönemi mısır hac kafilesini kutlamaları. *Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1). s. 309-311.
- Yeşilyurt, T. & Oral, O. (2012). İman ’da ikrâr kavramı. *Kelam Araştırmaları*, 10 (1), ss.31-44.
- Yıldız, M. (2012). Türk İslam kültüründe gül algısı. *Türk İslam Medeniyeti İlmi Araştırmalar Dergisi*, 7 (13). s. 34-35.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Yüksel TOK
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Ön Lisans Öğrenimi	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	-